

**UŞAK EKONOMİSİNİN GELİŞİM SÜRECİNDE
TEKSTİL VE DERİCİLİK SEKTÖRLERİNİN ROLÜ**

Murat GÜR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN

Uşak

Mayıs, 2019

**UŞAK EKONOMİSİNİN GELİŞİM SÜRECİNDE
TEKSTİL VE DERİCİLİK SEKTÖRLERİNİN ROLÜ**

Murat GÜR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı İktisat Bölümü

Danışman: Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs, 2019

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

UŞAK EKONOMİSİNİN GELİŞİM SÜRECİNDE TEKSTİL VE DERİCİLİK SEKTÖRLERİNİN ROLÜ

Murat GÜR

İktisat Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2019

Danışman: Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN

Tekstil ve dericilik sektörleri Türkiye ekonomisine önemli katkı ve istihdam katkısı sağlayan, dış ticarete hatırı sayılır yer tutan iki önemli sektördür. Bu iki sektör, tarihsel süreçte ve günümüzde önemli ticari yol güzergâhları üzerinde bulunan Uşak İli ekonomisinde başlıca ekonomik faaliyet alanlarından olmuştur. Bu çalışmada Türkiye’de ve Uşak İlinde tekstil ve dericilik sektörlerinin yıllar itibariyle gelişimi ve sorunları incelenerek çözüm önerileri sunulmuştur.

Tekstil ve dericilik sektörleri son yıllarda gelişen teknoloji ile birlikte giderek sermaye yoğun üretime kaymaya başlamışsa da halen ağırlıklı olarak emek yoğun üretim teknolojisi kullanılan ve bu nedenle ciddi istihdam sağlayan sektörlerdir. Bu yönüyle bu iki sektörün gelişmesi, gerek kentte gerekse Türkiye’de giderek yükselen işsizlik sorunu ile mücadele için önem arz etmektedir. Günümüzde her iki sektörün çözüm bekleyen ciddi sorunları mevcuttur. Tekstil ve dericilik sektörleri, kayıt dışı üretim ve istihdam, üretim teknolojisi, hammadde temini ve kalitesi, enerji ve işçilik ücretleri, reklam ve pazarlama, finansman, dış ticaret, ar-ge çalışmaları ve teşvik politikaları ile ilgili konularda önemli sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların uzun vadeli bir bakış açısıyla, kalıcı olarak çözüme kavuşturulması Türkiye ekonomisi ve bu sektörlerde önemli pay sahibi olan Uşak ekonomisi için ciddi getiriler sağlayacaktır. Uşak İlinin tarihsel süreçten gelen bilgi birikimi ve deneyimi ile rekabet üstünlüğüne sahip olduğu bu sektörlerde yeniden öne çıkması kentin yıldızını parlatacak ve kenti cazibe merkezi haline getirecektir.

Anahtar Kelimeler: *Uşak, Tekstil, Deri, Kent Ekonomisi.*

ABSTRACT**THE ROLE OF TEXTILE AND LEATHERWORK SECTOR
IN THE DEVELOPMENT PROCESS OF THE UŞAK ECONOMY**

Murat GÜR

Department of Economics

Social Sciences Institutes Uşak University, May 2019

Advisor: Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN

Textile and leather sectors provide important outputs and employment to Turkish economy, and they are also considerable sectors of foreign trade. These two sectors have been among the main economic activities of Uşak province as a result of its geographical location that is on important and historical trade routes. In this study, the years of textile and leather sector in Turkey and Uşak province as development problems and solutions examined were presented.

Although textile and leather sectors have changed into capital-intensive production through the developing technology during the last decades, they still use labour-intensive production methods and thus provide important employment. From this aspect, the development of these two sectors is important for both the country and the province in order to fight against rising unemployment. Today, both sectors have important problems that need urgent solution. Informal production, employment, manufacturing technology, raw material procurement and quality, energy and labor costs, advertisement and marketing, financing and foreign trade, R&D studies, and incentive policies are among the main problems. The permanent and long-term solutions to these problems will provide important gainings both for Turkey and especially for Uşak province considering its role in these sectors. Redevelopment of these two sectors with Uşak's historical knowledge and competitive advantage in the sectors will rise the city and will turn it into an attraction centre.

Keywords: *Uşak, Textile, Leatherwork, City Economy.*

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı 124004002 No'lu öğrencisi Murat GÜR'ün "Uşak Ekonomisinin Gelişim Sürecinde Tekstil ve Dericilik Sektörlerinin Rolü" başlıklı tezi 18.06.2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	: Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN	
Üye	: Doç. Dr. Oytun MEÇİK	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KARABACAK	

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN

ÖNSÖZ

Bu tezin fikir aşamasında kafamda oluşması ve hazırlanması sürecinde emeğini, vaktini ve değerli tecrübelerini her daim benimle paylaşan ve esirgemeyen, beni her daim destekleyen ve motive ederek yolumu açan çok saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her anında maddi – manevi desteklerini benden esirgemeyen, yol gösterip her daim yanımda yer alan ve aldığım her kararda beni motive edip yoluma ışık tutan çok sevgili annem Aynur ve babam Lütfi GÜR'e teşekkür ederim.

Tezimin birçok aşamasında yanımda olan, varlığı ile desteğini içimde her zaman hissettiğim ve yolumu aydınlatan rahmetli eşim Esin GÜR'e saygı ve sevgilerimi sunarım.

Tezimin ilerlemesinde ve araştırmalarımnda destek olan değerli idarecilerime ve meslektaşlarıma sağlamış olduğu kolaylıklar ve sabır adına teşekkür ederim.

Murat GÜR

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Murat GÜR

Doğum Yeri ve Tarihi : Uşak / 17.03.1987

Lisans Öğrenimi : Selçuk Üniversitesi- İ.İ.B.F.- İktisat

Selçuk Üniversitesi- İ.İ.B.F.- Kamu Yönetimi (Çift Anadal)

Yüksek Lisans Öğrenimi : Uşak Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü- İktisat Anabilim Dalı- İktisat- 2012-Devam

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş- 2013-2017

Afyon Kocatepe Üniversitesi- Bolvadin Meslek Yüksekokulu- Öğretim Görevlisi- 2017- Devam

İletişim

E-posta Adresi : mgur@aku.edu.tr

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
ÖZGEÇMİŞ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: UŞAK İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	4
1.1. UŞAK İLİ GENEL GÖRÜNÜM	4
1.1.1. Uşak İli Tarihi ve Coğrafi Görünüm.....	4
1.1.2. Uşak İli Ekonomik Görünüm.....	6
1.1.2.1. Tarihsel Süreç.....	6
1.1.2.2. Uşak Ekonomisinde Sektörlerin Payı	9
1.1.2.3.Uşak İlinde Kişi Başına Milli Gelir	10
1.1.2.4. Uşak İlinde İstihdamın Durumu.....	12
1.1.2.5.Uşak Ekonomisinde Dış Ticaretin Yeri	14
1.1.2.6. Uşak İlinin Dış Ticaretinde Ülkelerin Payı.....	15
1.1.2.7. Uşak İlinin Dış Ticaretinde Sektörlerin Payı	17
1.1.2.8. Uşak İlindeki Sanayi Bölgeleri ve Firmaların Genel Durumu.....	19
1.1.3. Uşak İli Sosyal ve Kültürel Görünüm	20
1.3.1.1. Uşak İli Demografik Durumu	20
1.1.3.1.1. Uşak İlinin Temel Nüfus Bilgileri	20
1.1.3.1.2. Uşak İlinin Göç Bilgileri.....	23
1.1.3.1.3. Uşak İlinde Eğitimin Durumu.....	25
1.1.3.1.4. Uşak Üniversitesi	26
1.1.3.1.5. Uşak İlinin Sağlık Göstergeleri.....	28
1.1.3.1.6. Uşak İlinde Sinema ve Tiyatro Sayıları	29

1.1.3.1.7. TÜİK'in Sosyal Yaşam Endeksinde ve Yaşam Memnuniyeti Anketinde Uşak.....	30
1.1.3.1.8. Uşak İlinde Bankacılık Sektörünün Durumu	33
2. BÖLÜM: TÜRKİYE VE UŞAK'TA TEKSTİL VE DERİ SEKTÖRÜ	35
2.1. Türkiye'de Tekstil Sektörü.....	35
2.1.1. Tarihçe	35
2.1.2. Mevcut Durum.....	39
2.1.3. Tekstil Sektörünün Kapsamı ve Sınıflandırılması	40
2.1.4. Türkiye'de Tekstil Sektöründe Firmaların Büyüklüğü.....	44
2.1.5. Türkiye'de Tekstil Sektöründe İstihdamın Durumu.....	45
2.1.6. Türkiye'de Tekstil Sektöründe İhracatın Durumu.....	47
2.1.6.1. Türkiye'de Tekstil Sektörünün İhracatının Ükelere Göre Dağılımı	50
2.2. Türkiye'de Deri Sektörü.....	52
2.2.1. Tarihçe	52
2.2.2. Türkiye'de Deri Sektöründe Firmaların Büyüklüğü.....	54
2.2.3. Türkiye'de Deri Sektöründe İstihdamın Durumu.....	55
2.2.4. Türkiye'de Deri Sektörünün Kapsamı ve Sınıflandırılması	56
2.2.5. Türkiye'de Deri Sektöründe İhracatın Durumu.....	57
2.2.5.1. Türkiye'de Deri Sektörünün İhracatının Ükelere Göre Dağılımı	58
2.3. Uşak'ta Tekstil Sektörü	59
2.3.1. Mevcut Durum.....	59
2.3.2. Uşak'ta Tekstil Sektöründe En Çok Kodlanan Faaliyetler.....	60
2.3.2.1. Uşak İlinde En Çok Kodlanan Ürünlerin Teknik ve İstihdam Verileri	62
2.3.3. Ekonomi Bakanlığı Raporlarında Uşak'ta Tekstil Sektörü	63
2.3.4. Uşak'ta Tekstil Sektöründe İhracatın Durumu	66
2.3.4.1. Uşak'ın İhracatında Öne Çıkan Sektörler	68
2.3.4.2. Uşak'ın Tekstil İhracatında Başlıca Ürünler.....	69
2.4. Uşak'ta Deri Sektörü	71
2.4.1. Tarihçe	71
2.4.2. Uşak'ta Deri Sektöründe En Çok Kodlanan Faaliyetler ve İstihdamın Durumu	73

2.4.3. Uşak'ta Deri Sektöründe İhracatın Durumu	74
2.4.3.1. Uşak'ta Deri Sektörü İhracatında Ürünlerin Payı	75
3. TÜRKİYE VE UŞAK'TA TEKSTİL VE DERİ SEKTÖRLERİ SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	77
3.1. Türkiye'de Tekstil Sektörü Sorunları ve Çözüm Önerileri	77
3.1.1. Kayıtdışılık Sorunu	77
3.1.2. Teknoloji Sorunu	78
3.1.3. Hammadde ve Enerji Sorunu	79
3.1.4. Finansman ve Kredi Sorunu	81
3.1.5. Dış Ticaret İle İlgili Sorunlar	82
3.1.6. Tanıtım - Pazarlama ve Markalaşma - İmaj Sorunu	83
3.1.7. AR-GE ve Eğitim Sorunu	86
3.2. Türkiye'de Deri Sektörü Sorunları ve Çözüm Önerileri	88
3.2.1. Hammadde Temini ve Suni Deri Kullanımı Sorunu	89
3.2.2. Yüksek Üretim Maliyetleri ve Çevre Önlemleri Sorunu	90
3.2.3. Kayıtdışılık ve Taklitçilik Sorunu	91
3.2.4. İhracat - İthalat ve Kredi - Finansman Sorunu	92
3.2.5. Tanıtım – Pazarlama ve Markalaşma - İmaj Sorunu	93
3.3. Türkiye ve Uşak'ta Tekstil ve Deri Sektörleri SWOT Analizi	94
3.3.1. Güçlü Yönler	95
3.3.2. Zayıf Yönler	96
3.3.3. Fırsatlar	96
3.3.4. Tehditler	97
3.4. Uşak'ta Tekstil ve Deri Sektörlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri	98
SONUÇ ve ÖNERİLER	102
KAYNAKÇA	108

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Uşak İli Arazi Dağılımı	6
Tablo 2: Uşak İli Sektörlere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hâsılanın Dağılımı.....	10
Tablo 3: Uşak İli ve Türkiye Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (\$).....	11
Tablo 4: Uşak İli ve Türkiye İşgücü Göstergeleri (%).....	12
Tablo 5: TR33 Bölgesi ve Türkiye İşgücü Göstergeleri (%).....	13
Tablo 6: İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı 2011 (%)	14
Tablo 7: Uşak İli İhracat ve İthalat Verileri	15
Tablo 8: Uşak İli İhracatının Ülkelere Dağılımı (Milyon \$).....	16
Tablo 9: Uşak İli İthalatının Ülkelere Dağılımı (Milyon \$).....	17
Tablo 10: Uşak İli İhracatta Öne Çıkan Sektörlerin Payları (2017).....	18
Tablo 11: Uşak İli İthalatta Öne Çıkan Sektörlerin Payları (2017)	18
Tablo 12: Uşak İli Türlerine Göre Şirket Sayıları.....	19
Tablo 13: İşyerinde Çalıştırılan Zorunlu Sigortalıların İşyeri Büyüklüğüne Göre Dağılımı	20
Tablo 14: Yıllar İtibariye Uşak – Türkiye Nüfusu, Nüfus Artış Hızları (%)	20
Tablo 15: Uşak İl-İlçe-Köy/Belde Nüfusları ve Kentleşme Oranı.....	22
Tablo 16: Uşak İli Cinsiyete Göre Ortanca Yaş, Türkiye Ortanca Yaş Sayıları.....	23
Tablo 17: Uşak İli Göç Bilgileri	24
Tablo 18: İllere Göre Uşak’ın Aldığı ve Verdiği Göç Miktarları (2008-2016).....	24
Tablo 19: Uşak İli Eğitim Seviyelerine Göre Okur Yazarlık Sayıları	25
Tablo 20: Uşak İli Öğretim Yılları ve Eğitim Düzeylerine Göre Net Okullaşma Oranları	26
Tablo 21: Uşak Üniversitesi Yıllar İtibariyle Öğrenci Sayıları	27
Tablo 22: Uşak İli Sağlık Personeli, Kurum ve Yatak Sayıları	28
Tablo 23: Sağlık Göstergeleri-2016.....	29
Tablo 24: Seçilmiş İllerdeki Sinema ve Tiyatro Salon ve Seyirci Sayıları.....	30
Tablo 25: İllerin Sosyal Yaşam Endeksi Sıralaması (2015)	31
Tablo 26: İllerde Yaşam Endeksi (2015)	31
Tablo 27: İllerin Genel Mutluluk Düzeyleri,2013	32
Tablo 28: İllere Göre Nüfus Başına Ortalama Mevduat	33
Tablo 29: İllere Göre Banka Şubesi Başına Ortalama Mevduat	34
Tablo 30: Sümerbank Bünyesindeki Pamuklu Sanayi İşletmeleri.....	36
Tablo 31: Sümerbank Bünyesindeki Halı ve Yünlü Sanayi İşletmeleri	37

Tablo 32: Tekstil Sektörünün NACE Rev.2 Sınıflaması ve Kodları	41
Tablo 33: Sanayi Üretim Endeksi 2015=100.....	43
Tablo 34: Türkiye’de Tekstil Sektörünün İmalat Sanayi İçindeki Payı.....	44
Tablo 35: İşyeri Büyüklüğüne Göre İşyeri Sayıları	44
Tablo 36: Tekstil Sektöründe İşyeri Sayıları ve İstihdama Katkısı, 2018/12	45
Tablo 37: İşyeri Büyüklüğüne Göre Çalışan Sayıları	46
Tablo 38: Türkiye’de Tekstil ve Giyim Ürünleri İhracatı 1980-2018 (Bin \$).....	48
Tablo 39: En Çok İhracat Yapılan 10 Ülke (Bin \$) - 2018.....	50
Tablo 40: 2018 Yılı En Çok Tekstil ve Giyim İhracatı Yapılan Ülkeler (Bin \$).....	51
Tablo 41: Deri Sektöründe İşyeri Sayıları ve İstihdama Katkısı, 2018/12	55
Tablo 42: İşyeri Büyüklüğüne Göre İşyeri Sayıları	55
Tablo 43: İşyeri Büyüklüğüne Göre Çalışan Sayıları	55
Tablo 44: Deri Sektörü NACE Kodları ve Sınıflandırması	56
Tablo 45: Türkiye’nin Deri Ürünleri İhracat ve İthalatı, \$	57
Tablo 46: Deri Ürünleri İhracatında İlk 10 Ülke, \$	58
Tablo 47: Uşak İlinde En Çok Kodlanan Faaliyet, 2018	60
Tablo 48: Uşak İlinde En Çok Kodlanan Ürün, 2018.....	61
Tablo 49: Uşak İli En Çok Kodlanan Ürünler, 2018	62
Tablo 50: Bazı Sanayi Ürünlerinde Üretim Miktarları ve Payı	64
Tablo 51: Uşak İli Sanayi Sektör Verileri.....	65
Tablo 52: Uşak ve Türkiye’de Yıllara Göre İhracat (Bin \$).....	66
Tablo 53: Uşak İlinde Yıllar İtibariyle Tekstil Ürünleri İhracatı (\$)	67
Tablo 54: Uşak İlinde İhracatta Öne Çıkan Sektörler (Bin \$)	68
Tablo 55: Fasıllar Bazında İhracat Rakamları (Bin \$).....	70
Tablo 56: Uşak İlinin Rekabetçi Olduğu Ürünler, 2016.....	70
Tablo 57: Uşak İli En Çok Kodlanan Ürünler, 2018	73
Tablo 58: Uşak İlinde Yıllar İtibariyle Deri Ürünleri İhracatı (\$)	74
Tablo 59: Fasıllar Bazında İhracat Rakamları, \$	75
Tablo 60: Tekstil ve Deri Sektörü Güçlü Yönleri.....	95
Tablo 61: Tekstil ve Deri Sektörü Zayıf Yönleri	96
Tablo 62: Tekstil ve Deri Sektörü Fırsatları	97
Tablo 63: Tekstil ve Deri Sektörü Tehditleri	98

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
DİR	: Dâhilde İşleme Rejimi
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
ISIC	: Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması
KDV	: Katma Değer Vergisi
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KKDF	: Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
NACE	: Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ZEKA	: Zafer Kalkınma Ajansı

GİRİŞ

Tekstil ve dericilik sektörleri insanlık tarihinin en eski üretim alanları arasında yer almaktadır. Başlangıçta tekstil ve deri ürünleri insanların giyinme ve örtünme temel ihtiyaçlarını gidermek üzerine kullanılmaya başlanılmıştır. Günümüzde ise tekstil ve deri sektörlerinde üretilen ürünler çeşitlenmiş ve birçok alanda kullanılmaya başlanmıştır. Bir ülkede tekstil ve dericilik sektörlerinin gelişmişlik seviyesi tarım sektörünün gelişmişlik seviyesi ile yakından ilişkilidir. Her iki sektör de temel girdilerini ağırlıklı olarak tarım sektöründen temin etmektedir. Bu bağlamda her iki sektör içinde tarım sektörünün, dericilik için özellikle hayvancılığın gelişmiş olması hammadde temini açısından önemli kolaylıklar sağlayacaktır. Deri sektörünün temel hammaddesi olan derinin temini, doğrudan kırmızı et ve süt tüketimine de bağlıdır. Tekstil sektöründe ise ülkemizde de yetiştirilen pamuk bitkisi en önemli hammaddelerden biridir.

Türkiye’de genel olarak tarım sektöründe, özel olarak hayvancılık sektöründe son yıllarda yaşanan olumsuz gelişmeler deri ve tekstil sektöründe hammadde temininde sorunlara neden olmuştur. Tekstil ve deri sektörlerinde hammaddenin giderek ithalat yoluyla temin edilir hale gelmesi üretim maliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Hammadde temini yanında işçilik ücretleri, enerji ve finansman maliyetlerinde yaşanan olumsuzluklar da eklenince sektör arzulanan, beklenen gelişmeyi gösterememektedir. Tekstil sektörü, uzunca bir dönem Türkiye ve Uşak ekonomisinin lokomotif sektörlerinden olmuş ve ihracat gelirlerinde önemli paya sahip olmuştur. Avrupa Birliği (AB) ile gümrük birliği anlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra her iki sektöre de ciddi manada sabit sermaye yatırımı yapılmış ve makineleşme konusunda önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir. Fakat bu dönemde ortaya çıkan diğer olumsuz dış etkenler sebebiyle tekstil sektöründe gümrük birliği etkisi beklenen şekilde gerçekleşmemiştir.

Tekstil sektörünün var olan problemlerini dericilik sektörü de yaşamaktadır. Ağırlıklı olarak emek yoğun üretim tekniğine dayalı olan dericilik sektörü, son yıllarda makineleşmeyi sağlamış olsa da hammadde temini ve kalite standartları konusunda sorunlar yaşamaktadır. 1990’lı yıllarda Rusya pazarının talepleriyle birlikte altın çağını yaşayan dericilik sektörü, Rusya Krizi ile birlikte gerileme yaşamış tek pazara bağlı olmanın bedellerini ağır ödemiştir. Günümüzde belirli bir

düzeyde pazar çeşitlendirmesi başarılı olsa da sektörde kurumsallaşma, markalaşma ve ürünlerde standardizasyon ve kalite ile ilgili sorunların yeterince aşılamamış olması sektörün önemli sıkıntıları arasında yer almaktadır.

Tekstil sektörü uzun yıllar boyunca Türkiye'nin ihracatında ilk sıralarda yer almıştır. Türkiye'nin ihracatında önemli bir döviz girdisi sağlamıştır. Tekstil sektörü ihracata yapmış olduğu katkının yanı sıra, diğer sektörlerle olan ilişkisinden dolayı istihdama da önemli katkılar sağlamaktadır. Türkiye gibi genç nüfusa sahip ülkeler için emek yoğun üretim tekniği kullanan tekstil sektörü önemli bir iş sahasıdır. Tekstil sektörü kayıt dışılık sorununa rağmen, deri ve hazır giyim gibi birçok sektör ile yakın ilişki içerisinde olmasından dolayı Türkiye'nin istihdamına katkı sağlamaya devam etmektedir.

Uşak'ın ekonomik gelişiminde ve göstergelerinde her zaman tekstil ve deri sektörleri ön sıralarda yer almaktadır. İlde özellikle tekstil, deri ürünleri ve seramik sektörlerinde uzmanlaşma sağlandığı görülmektedir. Son yıllarda ise tekstil atıklarının geri dönüşümü konusunda atılım gerçekleştiren Uşak, Türkiye de bu alanda lider konumda bulunmaktadır. Nitekim Uşak, Türkiye'de tekstil geri dönüşüm sektöründe %75, battaniye üretiminde %80, giysilik (küçükbaş) deri üretiminde %80 ve seramik üretiminde %15'lik paya sahiptir.

Çalışmanın temel amacı geçmişten günümüze hem Türkiye hem de Uşak ekonomileri için önemini koruyan bu iki sektöre ait bir projeksiyon çizmek, sektörlerin sorunlarını tespit etmek ve çözüm önerilerini sunmaktır. Uşak ekonomisi için istihdam, ihracat ve diğer değişkenler ekseninde tekstil ve dericilik sektörlerinin sorunlarının tespit edilmesi ve çözülmesi Uşak'ın gelişimi adına önemlidir. Günümüzde olduğu gibi Türkiye ve Uşak İlinin geleceğinde de önemini koruması beklenen tekstil ve dericilik sektörlerinin gelişimine yön verecek doğru adımların atılması ülke ve il ekonomisi açısından son derece önemlidir.

Bu çalışmada önce Türkiye ve Uşak ekonomisinde önemli bir yer tutan tekstil ve dericilik sektörlerinin geçmişten günümüze gelişim süreci incelenmiştir. Birinci bölümde Uşak İli hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. İlin tarihi ve coğrafi özelliklerine değinildikten sonra ekonomik görünümüne yer verilmiştir. Bu kapsamda ilin ekonomik yapısı anlatıldıktan sonra sosyal ve kültürel durumuna ilişkin bilgilere de yer verilmiştir.

İkinci bölümde Türkiye’de ve Uşak İlinde tekstil ve dericilik sektörleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Öncelikle Türkiye’de tekstil ve dericilik sektörleri tarihçeleri ile birlikte incelendikten sonra sektörün mevcut durumu istihdam, ihracat ve diğer değişkenler temelinde incelenmiştir. Bölümün diğer kısmında Uşak’ta tekstil ve dericilik sektörleri kısa tarihçeleri ile birlikte incelendikten sonra sektörün ildeki istihdam durumu, ihracata olan katkısı ve diğer değişkenler temelinde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise Türkiye’de ve Uşak’ta tekstil ve dericilik sektöründe var olan sorunlar ve çözüm önerileri ayrı ayrı başlıklarda incelenmiştir. Öncelikle Türkiye’de tekstil sektörünün sorunlarına ve çözüm önerilerine değinilmiş, sonrasında dericilik sektörünün sorunları ve çözüm önerileri sıralanmıştır. Çalışmanın devamında Türkiye’de tekstil ve dericilik sektörlerinin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatlar ve tehditleri sıralanmıştır. Bölümün sonunda ise Uşak İlinde tekstil ve dericilik sektörlerinin sorunları ve çözüm önerileri ele alınmıştır.

1. BÖLÜM: UŞAK İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. UŞAK İLİ GENEL GÖRÜNÜM

1.1.1. Uşak İli Tarihi ve Coğrafi Görünüm

İç Batı Ege Bölgesinde yer alan Uşak ve çevresinin M.Ö. 4000 yılından itibaren yerleşime açıldığı ve özellikle Bronz Çağında yerleşimin daha yaygın hale geldiği bilinmektedir. M.Ö. 2000'de Hititlerin, M.Ö. 1000'de Friglerin etkisi altında kalan Uşak, M.Ö. 620'de Lidya İmparatorluğunun egemenliğine girmiştir. M.Ö. 546'da Lidya'nın son kralı Kroisos ile Pers Kralı Kyros arasındaki savaşta Lidya'nın mağlup olması ve tarihten silinmesi ile M.Ö. 334 yılına kadar Uşak'ta Perslerin hâkimiyeti sürmüştür. Makedonyalı Büyük İskender'in Anadolu seferi ile Pers hâkimiyeti son bulan bölgenin idaresi Büyük İskender'in önemli komutanlarından olan Antigon'a devredilmiştir. Devam eden süreçte Bergama Krallığı'nın hâkimiyetine giren Uşak ve yöresi, M.Ö. 189 yılında Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine geçmiştir. Kavimler Göçü sebebiyle zayıflayan Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmış, Uşak ve yöresi Doğu Roma (Bizans) sınırları içerisinde 12. Yüzyıla kadar idare edilmiştir¹.

1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu Türkleşmeye başlamış, Büyük Selçuklu Devleti'nin savaşı kazanmasından sonra Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın 1075 yılında İznik'i fethetmesi ile de doğudaki Türk yerleşkelerinden Anadolu'ya göçler hızlanmıştır. Bizans ve Türkler arasında sık sık el değiştiren Uşak ve yöresi Sultan II. Kılıçaslan tarafından ülkenin 11 oğluna pay edilmesi ile birlikte Gıyasettin Keyhüsrev'e verilmiştir. Kardeşler arasında yaşanan taht mücadeleleri sonucunda Uşak tekrar Bizans hâkimiyetine geçmiş ve 1233 yılına kadar Bizans yönetiminde kalmıştır².

Beylikler döneminde 1391 yılında Osmanlı Beyliği'ne, Fetret Devrinde 1429 yılında Germiyanoglularının son hükümdarı II. Yakup Bey'in vasiyeti üzerine

¹ T.C. Uşak Valiliği, *İlkler Şehri Uşak*, (Uşak, 2005),s. 45-46.

² Erdoğan SOLAK, *XX. Yüzyılda Uşak*, (Uşak: Uşak Valiliği İl Özel İdaresi ve Uşak Merkez Köylerine Hizmet Götürme Birliği Yayınları No:1, 2002), s. 4-5

Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Yapılan idari taksimat sonucunda Anadolu Eyaletine bağlı Kütahya Sancağının bir kazası olarak kayıtlara geçmiştir³.

Kurtuluş Savaşı'nda önemli bir yere sahip olan Uşak 1 Eylül 1922'de düşman işgalinden kurtulmuştur. 2 Eylül 1922'de Uşak'a gelen Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü esir tutulan Yunan General Trikopis'in kılıcını bugün halen Atatürk ve Etnografya Müzesi olan evde teslim almışlardır⁴. 15 Temmuz 1953 tarihinde 6129 sayılı kanun ile Uşak il haline getirilmiş ve aynı kanun ile Eşme, Manisa ilinden ayrılarak Uşak iline bağlanmıştır⁵.

Uşak İli, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu bölümünde, 5341 km² yüzölçümü ile ülke topraklarının binde yedisini kapsayan, doğuda Afyonkarahisar, güney ve güneydoğuda Denizli, batıda Manisa, kuzeyde Kütahya illerine komşudur. Banaz, Eşme, Karahallı, Sivashlı ve Ulubey olmak üzere 5 ilçesi bulunmaktadır. Murat Dağı, Bulkaz Dağı ve Ahır Dağı ilin kuzey ve doğudaki doğal sınırlarını oluşturmaktadır. Genel olarak il arazileri plato görünümünde olup, %57,5'i platolardan, %37'si dağlardan ve %5,5'i de ovalardan oluşmaktadır⁶.

Aşağıda yer alan Tablo 1'de Uşak ilinin arazi dağılımı görülmektedir. 5 ilçesi bulunan Uşak'ın coğrafi alan bakımından en büyük ilçesi Eşme'dir. Toprak yapısı bakımından tarıma elverişli alanı kısıtlı olan Karahallı ilçesi ise toplamda en az toprak alanına sahip ilçe olarak görülmektedir. Nitekim tarım arazisi anlamında elverişsiz olmasını tekstil sektöründe göstermiş olduğu girişimler ile kapatan Karahallı ilçesi günümüzde halen tekstil sektöründe önemli bir konumda bulunmaktadır. Orman ve fundalık alan bakımından ise Banaz ilçesinin öne çıktığı görülmektedir. İldeki çayır ve mera alanlarına bakıldığında ise Eşme ilçesinin diğer ilçelere göre daha fazla çayır ve mera alanına sahip olduğu görülmektedir. İlde tarım dışı arazilerin yüzdelik olarak küçük bir paya sahip olduğu, arazilerin büyük bir kısmının tarım alanı ile orman ve fundalık alan olarak kullanıldığı görülmektedir.

³ <http://www.usak.gov.tr/tarih> , Erişim: 27.12.2018

⁴ Hasan Hüseyin Ceylan, "Yerel Kalkınma ve Rekabet Aracı Olarak Şehir Pazarlamasında Yatırımcıların Yatırım Destinasyon Tercih Yapılarının Belirlenmesi ve Uşak Tekstil Sektöründe Bir Uygulama", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2010), s. 182

⁵ T.C. Uşak Valiliği, a.g.e., s. 54

⁶ <http://www.usak.gov.tr/cografya> , Erişim: 27.12.2018

Tablo 1: Uşak İli Arazi Dağılımı

İlçeler	Tarım Alanı (ha)	Orman ve Fundalık (ha)	Çayır ve Mera (ha)	Tarım Dışı Arazi (ha)	Toplam (ha)
Merkez	87.801	39.432	3.120	6.294	136.647
Banaz	33.949	66.948	3.000	2.403	106.300
Eşme	43.170	62.286	21.365	3.632	130.453
Karahallı	14.734	12.045	3.205	2.316	32.300
Sivashlı	27.358	18.655	1.561	1.026	48.600
Ulubey	35.102	37.312	4.586	2.800	79.800
Toplam	242.114	236.678	36.837	18.471	534.100
%	45,33	44,31	6,9	3,46	100

Kaynak: Uşak Belediyesi, <http://www.usak.bel.tr/sayfa/cografya-yapisi/> , Erişim Tarihi: 30.01.2019

Uşak İlinin iklim özelliklerine bakıldığında ise Ege ve İç Anadolu Bölgeleri iklimleri özellikleri görülmekte olup genellikle Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Yaz aylarında sıcak, yağışsız ve kurak, kış aylarında serin ve yağışlı havalar hâkimdir⁷.

1.1.2. Uşak İli Ekonomik Görünüm

1.1.2.1. Tarihsel Süreç

Uşak tarihinde Lidyalılara ev sahipliği yapmış olması ve ticaret yolları üzerinde bulunmasından dolayı ekonomik anlamda önemli bir yere sahiptir. Uşak ekonomik anlamda birçok ilkin yaşandığı bir yer olmanın yanı sıra günümüzde de bu alanlarda önemli konumda bulunmaktadır. Bu bağlamda ilk Şeker Fabrikası, ilk İplik Fabrikası, Anadolu'da ilk Elektrik gelen il, ilk demiryolu hatlarından biri, Türkiye'nin ilk Garanti Belgeli Battaniyesi gibi ilklere sahiptir. Dünya'nın en büyük ikinci kanyonu ve Karun Hazineleri gibi önemli kültürel, tarihi, coğrafi değerlere sahiptir.

Bir ilin ticari hayatını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; coğrafi konum, ticaret merkezlerine yakınlık, ulaşım ağı, iklim şartları, arazi yapısı, enerji ve haberleşme imkânların varlığı gibi faktörlerdir. Bu anlamda Uşak İzmir'in ticari hinterlandında bulunmasından dolayı bir takım avantajlara sahiptir. Tarihsel

⁷ T.C. Uşak Valiliği, a.g.e., s. 26

süreçte Batı ülkeleri ile ticaretin kapılarından birisi olan İzmir Limanı'na yakınlığından dolayı, Uşak yabancı tüccarların uğrak yeri haline gelmiştir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde İzmir'den yapılan ihracatın yaklaşık yarısı Uşak'tan giden mallardan oluşmaktaydı. Bu dönemde Uşak'ta üretimi yapılan halı, kilim ve seccadeler İzmir'den Avrupa ve Amerika'ya gönderilmekteydi⁸.

Uşak'ta ticari hayatın gelişmesinde ve devamlılığının sağlanmasında ulaşım ağının etkisi çok büyüktür. Uşak aynı zamanda Anadolu'daki ilk demiryolu hatlarından birisine sahip ildir. İlk olarak 1867 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun başlattığı demiryolu ağından faydalanmıştır. Afyon-İzmir demiryolu üzerinde bulunan Uşak ili sınırları içerisinde yaklaşık 150 km'lik demiryolu hattı bulunmaktadır⁹. Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolu ağının da gelişmesi ile birlikte Uşak'ta iplik, dokuma ve halı üretimlerinin hız kazandığı görülmektedir. Bu gelişmeye bağlı olarak 19. Yüzyılın sonlarına doğru Uşak'ta yün ipliği fabrikaları kurulmuştur. 1913 yılında yapılan sanayi envanterine göre Türkiye'de yün ipliği üretimi ve dokumacılığı yapan toplam 13 adet firmanın 3 tanesi Uşak'ta yer almaktaydı¹⁰.

Geçmişten günümüze Uşak'ta dokumacılık, iplik ve battaniye üretimi önemli sektörler olmuştur. Nitekim 1930'lu yıllarda Ege Bölgesi'nde iki adet yünlü dokuma fabrikasından birisi Uşak'ta bulunan ve 95 işçinin çalıştığı Hacı Gedik İplik ve Şayak Fabrikasıdır¹¹. 1934 yılında ise Yılcıoğlu İplik Fabrikası tezgâhlarını kurarak şayak, kaşmir, gabardin, battaniye ve kadın giyimine yönelik kumaşlar üretmeye başlamıştır. Dokunan bu kumaşlar İzmir, İstanbul ve İran'a gönderilmiştir. Bahsi geçen fabrika 40 adet tezgâh ve 218 işçi ile çalışmaktaydı¹². 1930'lu yıllardan sonra yünlü dokumacılığın yanı sıra pamuklu dokumacılığın da geliştiği görülmektedir. Bu dönemde Uşak'ta ve Karahallı ilçesinde 500 civarında pamuklu dokuma yapan el tezgâhı bulunmaktaydı ve bu tezgâhlarda havlu, çarşaflık, bez ve sofrta takımları dokunmaktaydı¹³. İmalat sanayisinde yaşanan bu gelişmeler ile birlikte boyahanelerinde yıllar itibariyle sayısı artmış ve ihtiyaca göre farklılaşmıştır. 1960

⁸ Bekir Karakoç, "Uşak'ta Tekstil Sanayi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi 2007), s. 15

⁹ T.C. Uşak Valiliği, a.g.e., s. 10

¹⁰ T.C. Uşak Valiliği, a.g.e., s. 6-7

¹¹ Ertuğrul Taylan, *Uşak İli*, (Ankara, 2007), s. 98

¹² Sadiye Tutsak, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak'ta Ticaret ve Sanayi", *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu*, (Uşak: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları No:2, Cilt 2,2001), s. 775-776

¹³ Ertuğrul Taylan, a.g.e., s. 98

yılına kadar boyahanelerde kök boyalar kullanılmış, bu yıldan sonra Avrupa'dan ithal edilen boyalar kullanılmaya başlanmıştır¹⁴.

Uşak İlinin ekonomik geçmişinde iz bırakan en önemli girişimci Uşak Şeker Fabrikasının kurulmasına öncülük eden Molla Ömer Oğlu Nuri Efendidir. 1900'lü yılların başında Uşaklı çiftçilerin düşük miktarda sağladığı kazançlarını ve yoksulluğunu gören Nuri Efendi, şekerin Avrupa'da şeker pancarından üretildiğini kendi çabaları sonucunda öğrenmiş ve Uşak'ın verimli arazilerinde şeker pancarı üretmeyi düşünmüştür. 1907 yılında Viyana'dan kendisine gönderilen pancar tohumlarını ekerek ilk pancarları yetiştirmiştir. Şeker fabrikası kurma hayalinin peşinden koşan Nuri Efendi dönemin ileri gelenleri ile 1920 yılında kurulan şirket (Uşak Tecim Ticaret Osmanlı Anonim Şirketi), 1925 yılında Nuri Efendi'nin çabaları ile Uşak Terakki-i Ziraat Türk Anonim Şirketi'ne dönüşmüştür. Şirket, Nuri Efendi'nin öncülüğünde Uşak Şeker Fabrikası'nı kurmuştur. Kurtuluş Savaşı sonrasında dönemin hükümeti ile de yoğun görüşmeler ve çalışmalar yapan Nuri Efendi, 1926 yılında fabrikanın açılışını yapmış ve faaliyete başlamıştır¹⁵. Bulunduğu dönemin kısıtlı imkânları altında, ileri görüşlü girişimci ruhuna sahip Nuri Efendi gerçekleşmesi güç bir hayalin peşinden koşarak Cumhuriyetin ilk yıllarında Uşak İline şeker fabrikasını kazandırmıştır. 25 Şubat 1932 tarihinde yapılan genel kurulda fabrika Sanayi ve Maadin Bankasına satılmış, sonrasında 1933 yılında önce Devlet Sanayi Ofisine ve sonrasında Sümerbank'a devir edilmiş, 1935 yılında tüm şeker fabrikalarının tek bir merkezden yönetilmesi amacıyla Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin bünyesine geçmiştir¹⁶. Günümüzde kurucusunun adını alan Nuri Şeker Uşak Şeker Fabrikası ise halen üretime devam etmektedir.

İplik ve dokumacılık faaliyetlerinin yanı sıra Uşak İli battaniye üretiminde de ilklerin yaşandığı bir şehirdir. Dokumacılık faaliyetlerinin gelişmesi ile birlikte önemli bir sektör haline gelen battaniye üretimi ile Uşak marka haline gelmiştir.

¹⁴ Erdoğan Solak, a.g.e., s. 120

¹⁵ İlay Demirer, "Türkiye Cumhuriyeti Kuruluş Dönemi Sanayileşme Stratejisi: Alpullu ve Uşak Şeker Fabrikaları Örneği", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2013), s. 73-89

¹⁶ Oktay Güvemli ve Mehmet Karayaman, "Uşak Şeker Fabrikasının Kuruluşu ve Gelişmesi", Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 13, (Temmuz 2017), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/319801> , Erişim: 30.01.2019

Uşak'ta üretim yapan bir firma Türkiye'de ilk defa TS-ISO 9002 belgesi alan battaniye fabrikası unvanını almıştır¹⁷.

1.1.2.2. Uşak Ekonomisinde Sektörlerin Payı

Uşak ekonomisine genel anlamda bakıldığında sanayi ve hizmet sektörleri ağırlıklı bir ekonomik yapı gözlemlenmekte, halı, tekstil ve hammaddeleri, hazır giyim, deri ürünleri ve seramik ürünleri sektörleri başı çekmektedir. Tablo 2'de yıllar itibariyle hizmet, sanayi ve tarım sektörlerinin GSYİH içindeki payları verilmiştir. 2004-2017 yıllarını kapsayan verilere göre hizmet ve sanayi sektörleri öne çıkmaktadır.

Hizmetler sektörü 2004-2017 dönemi içinde dalgalı bir seyirle gelişim göstermekle birlikte Uşak ekonomisinin GSYİH'da en önemli paya sahip sektörü olma vasfını korumaktadır. 2004-2007 yılları arasında istikrarlı bir şekilde payı artmış ve 2007 yılında en yüksek oran olan %51,45'e ulaşmıştır. 2008'den 2011'e kadar sektörün payı azalmıştır. Hizmet sektöründeki en önemli düşüş 2009'dan 2010'a geçilirken yaşanmıştır. 2009 yılında hizmet sektörünün GSYİH'daki payı %49,77 iken 2010 yılında %7,90 azalarak %45,84'e gerilemiştir. 2012 yılından sonra 2016 yılına kadar yavaş yavaş sektörün payı artmaya devam etmiştir. 2017 yılında sektörün payı bir önceki yıla göre %3,62 azalmıştır.

Sanayi sektörünün payı incelenen dönemde genel anlamda istikrarlı bir artış trendi izlemiştir. Ekonomik kriz yıllarında Türkiye ekonomisinin genel seyrine bağlı olarak Uşak'ta da sanayi sektörünün payı düşmüştür. 2008 yılında bu eğilim görülmektedir. Sanayi sektörünün payındaki en önemli gelişme ise 2010'dan 2011'e geçişte yaşanmıştır. 2010 yılında sanayi sektörünün GSYİH'daki payı %33,83 iken 2011 yılında %15,16 artarak %39,96'ya yükselmiştir. 2011'den 2014'e kadar sektörün payı artmaya devam etmiştir. 2014 yılında sektörün payı %42,05 iken 2015 yılında %4,54 azalarak 2015 yılında %40,14'e gerilemiştir. 2015 yılından sonra ise sanayi sektörünün payı artmaya devam etmiştir. İlde GSYİH'daki en büyük payı ise 2017 yılında %42,58 ile ulaşılmıştır.

¹⁷ T.C. Uşak Valiliği, a.g.e., s. 12

Tablo 2: Uşak İli Sektörlere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hâsılının Dağılımı

Yıllar	Hizmet		Sanayi		Tarım	
	GSYİH (TL)	%	GSYİH (TL)	%	GSYİH (TL)	%
2004	845.496	46,22	601.806	32,90	381.964	20,88
2005	989.653	48,66	643.558	31,65	400.387	19,68
2006	1.183.904	50,25	771.482	32,75	400.609	17,00
2007	1.338.559	51,45	884.977	34,02	377.909	14,53
2008	1.558.430	49,86	1.019.031	32,61	547.862	17,53
2009	1.591.007	49,77	1.035.176	32,38	570.759	17,85
2010	1.723.897	45,84	1.274.228	33,83	762.475	20,28
2011	2.004.800	43,09	1.812.345	38,96	835.218	17,95
2012	2.319.392	44,01	2.072.234	39,32	878.363	16,67
2013	2.624.899	44,08	2.447.107	41,09	883.276	14,83
2014	2.985.649	44,27	2.836.459	42,05	922.995	13,68
2015	3.367.463	46,08	2.933.369	40,14	1.005.745	13,76
2016	3.902.730	46,90	3.330.154	40,02	1.088.232	13,07
2017	4.563.812	45,20	4.298.762	42,58	1.233.049	12,21

Kaynak: TÜİK, Bölgesel Hesaplar¹⁸

Tarım sektörü 2004-2017 dönemi içinde dalgalı bir seyirle gelişim göstermektedir. Sektörün payı 2004 yılında %20,88 olarak gerçekleşmiş ve 2007 yılına kadar azalma eğilimi göstermiştir. 2005 yılında tarım sektörünün GSYİH'daki payı %19,68 iken 2006 yılında %13,62 azalarak %17,00'a gerilemiştir. Tarım sektörünün payındaki en önemli düşüş 2006 yılından 2007 yılına geçildiğinde yaşanmıştır. 2006 yılından 2007 yılına geçildiğinde tarım sektörünün payı %14,53 oranında azalarak %14,52'ye gerilemiştir. 2008 yılından 2010 yılına kadar sektörün payı artmıştır. 2010 yılından 2017'ye kadar sektörün GSYİH'dan aldığı pay azalmıştır. 2010 yılından 2011 yılına geçildiğinde tarım sektörünün payı %11,49 azalarak %17,95'e gerilemiştir.

1.1.2.3.Uşak İlinde Kişi Başına Milli Gelir

Uşak ilinde yaratılan GSYİH rakamlarının sektörlere dağılımı ve yüzdelerik paylarının incelenmesinden sonra bu başlıkta Kişi Başına Gayri Safi Hâsıla verileri analiz edilmiştir. Aşağıda bulunan Tablo 3'de 2004-2017 yılları arasında Uşak İli ve Türkiye için kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla rakamları dolar cinsinden karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

¹⁸ TÜİK tarafından İl bazında GSYİH sektörel dağılımı 2004 yılından bu yana verilmektedir.

Tablo 3: Uşak İli ve Türkiye Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (\$)

Yıllar	Uşak	Türkiye
2004	4.465	5.961
2005	5.248	7.304
2006	5.645	7.906
2007	6.779	9.656
2008	8.203	10.931
2009	6.928	8.980
2010	8.452	10.560
2011	9.308	11.205
2012	9.718	11.588
2013	10.366	12.480
2014	10.021	12.112
2015	8.700	11.019
2016	8.775	10.883
2017	8.630	10.602

Kaynak: TÜİK, Bölgesel Hesaplar

Tablo 3’de 2017 yılı rakamlarına göre Türkiye’de kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsıla 10.602 \$ olarak gerçekleşirken, Uşak İlinde kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsıla 8.630 \$ olmuştur. TÜİK’ten elde edilen verilere göre tabloda verilen yıllar içerisinde Uşak’ta kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsıla rakamları her yıl için Türkiye’de kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıladan oldukça geride kalmıştır. 2004 yılından 2008 yılına kadar Uşak’ta kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsıla rakamı artma eğilimi göstermiştir. Verilen yıllar içerisinde en önemli düşüş 2008’den 2009’a geçerken yaşanmıştır. 2008 yılında 8.203 \$ olan kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla, 2009 yılına geçildiğinde %15,54 azalarak 6.928 \$’a düşmüştür. 2009 yılından 2014 yılına kadar tekrar artma eğilimi görülmektedir. 2014 yılından 2015 yılına geçildiğinde bir önceki yıla göre %13,18 azalarak 2015 yılında 8.700 \$ olarak gerçekleşmiştir. İlin kişi başına gayri safi yurtiçi hasılasında en yüksek rakama ulaştığı yıl ise 10.366 \$ ile 2013 yılıdır.

Türkiye ekonomisine ait kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla verileri analiz edildiğinde 2004 yılından 2008 yılına kadar artma eğiliminde olduğu görülmektedir. Küresel krizin yaşandığı 2008 yılından 2009 yılına geçildiğinde 10.931 \$ olan kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla %17,85 azalarak 8.980 \$ olmuştur. 2010’dan 2013’e kadar artma eğilimine girmiştir. 2013 yılından 2017 yılına kadar ise azalma eğilimine devam etmektedir. 2004-2017 yılları arasındaki verilere göre en yüksek kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla değerine 12.480 \$ ile 2013 yılında ulaşılmıştır. Hem Türkiye hem de Uşak İlinin ekonomik görünümü hakkında sadece kişi başına düşen gayri safi

yurtiçi hâsıla rakamlarının incelenmesi yeterli olmamakla birlikte bir yargıya varılması konusunda önemli bir değişkendir. Son yıllarda kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılanın azalma eğilimi içerisinde olmasında nüfus artışı ve döviz kurundaki dalgalanmaların da etkisi bulunmaktadır.

1.1.2.4. Uşak İlinde İstihdamın Durumu

İlin istihdam ve işgücü verilerine bakıldığında ise 2008-2013 yılları arasındaki TÜİK verilerine göre ilin istihdam, işsizlik ve işgücüne katılım oranları Türkiye ortalamasına yakın değerlerde gerçekleşmiştir. Tablo 4'te 2008-2013 yılları arasında Türkiye ve Uşak İline ait temel işgücü göstergeleri verilmiştir.

Tablo 4: Uşak İli ve Türkiye İşgücü Göstergeleri (%)

Yıllar	İşgücüne Katılım Oranı		İstihdam Oranı		İşsizlik Oranı	
	Uşak	Türkiye	Uşak	Türkiye	Uşak	Türkiye
2008	45,2	46,9	41	41,7	9,2	11
2009	45,4	47,9	39,9	41,2	12	14
2010	48,5	48,8	44,7	43	7,8	11,9
2011	53,4	49,9	50,9	45	4,7	9,8
2012	55,8	50	53,4	45,4	4,2	9,2
2013	54,4	50,8	51,4	45,9	5,4	9,7

Kaynak: TÜİK, İşgücü Göstergeleri

TÜİK 2013 yılından sonra il bazında özel veri üretimi yayını durdurmuş sadece bölge bazında verileri yayınlamaya başlamıştır. Bu nedenle 2013 yılından sonra Uşak için müstakil istihdam verisi bulunmadığından Uşak, Manisa, Afyonkarahisar ve Kütahya illerinin içinde yer aldığı TR33 Bölgesi verileri kullanılmıştır. Tablo 4'e göre ilin işgücüne katılım oranı ve istihdam oranı verileri Türkiye ortalamasına yakın seyretmekle birlikte; bu iki oran 2011'den sonra Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiştir. İşsizlik oranı rakamlarına bakıldığında ise verilen yıllar içerisinde her dönemde Türkiye ortalamasının altında gerçekleştiği görülmektedir. 2013 yılında TÜİK tarafından yapılan İl Düzeyinde Temel İşgücü Göstergeleri araştırmasında Uşak İli %5,4 işsizlik oranı ile işsizlik oranının en düşük olduğu dördüncü il olarak görülmektedir¹⁹. Verilen yıllar içerisinde temel işgücü göstergeleri açısından Uşak İli olumlu bir tablo çizmektedir. İstihdam ve işsizlik oranları olumlu yönde değişmektedir.

¹⁹ TÜİK, Haber Bülteni, Sayı: 16016, 01.07.2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16016>, Erişim: 30.01.2019

2013 yılından sonra Uşak İli bazında müstakil verilerden bazıları üretilmediğinden dolayı Afyonkarahisar, Kütahya ve Manisa'nın da içinde bulunduğu TR33 Bölgesine ait temel işgücü verilerinin Türkiye ile karşılaştırılması yerinde olacaktır. Tablo 5'de TR33 Bölgesi temel işgücü göstergeleri Türkiye ile karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 5: TR33 Bölgesi ve Türkiye İşgücü Göstergeleri (%)

Yıllar	İşgücüne Katılım Oranı		İstihdam Oranı		İşsizlik Oranı	
	TR33	Türkiye	TR33	Türkiye	TR33	Türkiye
2014	52,3	50,5	50,3	45,5	3,9	9,9
2015	52,6	51,3	50,4	46	4,1	10,3
2016	52,3	52	49,8	46,3	4,8	10,9
2017	53	52,8	49,7	47,1	6,2	10,9

Kaynak: TÜİK, İşgücü Göstergeleri, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16016>

Tabloya göre Uşak İlinin de içinde bulunduğu TR33 Bölgesi verileri incelendiğinde 2014-2017 yılları arasında işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranlarının tamamında bölgenin Türkiye ortalamasından daha iyi durumda olduğu görülmektedir. İstihdam ve işgücüne katılım oranlarında bölgenin Türkiye ortalamasının altında ve yakın değerlere sahip olduğu görülmektedir. Bölgenin işsizlik oranlarına bakıldığında ise Türkiye ortalamasının oldukça altında bir işsizlik oranı gerçekleşmesine sahip olduğu görülmektedir. 2014-2017 yılları arasında TR33 Bölgesinin işsizlik oranları Türkiye'ye göre oldukça düşüktür. 2017 yılında Türkiye'de işsizlik oranı %10,9 iken TR33 Bölgesi'nde %6,2 olarak gerçekleşmiştir. Bölgenin verilen yıllarda gerçekleşen en düşük işsizlik oranı %3,9 ile 2014 yılında gerçekleşmiştir. İstihdam oranlarına bakıldığında en yüksek rakamın %50,4 ile 2015 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Bölgenin istihdam ve işsizlik sorunsalları anlamında daha iyi konumda olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 2014 yılından itibaren TR33 bölgesinde işsizlik oranının yavaşça ancak istikrarlı bir şekilde artması olumsuz bir gelişmedir.

Uşak İli ile TR33 Bölgesinde bulunan diğer illerin istihdamının sektörlere göre dağılımının incelendiği Tablo 6'ya göre, Uşak ilinde istihdamın büyük bir bölümünün tarım sektöründe gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum Uşak'ın GSYİH'sı içinde yüzdeler olarak tarım sektörünün %12,21'lik pay ile son sırada yer

aldığı dikkate alındığında tarımda gizli işsizlik ve düşük ücretin nedenini açıklamaktadır.

Tablo 6: İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı 2011 (%)

İller	Tarım	Hizmet	Sanayi
Uşak	39,5	34,1	26,4
Kütahya	39,0	35,3	25,7
Manisa	40,7	34,2	25,1
Afyonkarahisar	40,4	37,1	22,5
Türkiye	22,7	50,1	27,2

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Konut Araştırması (2011)

TÜİK Nüfus ve Konut Araştırması (2011)²⁰ verilerine göre Uşak ve çevresindeki illerde istihdamın sektörlere dağılımında birbirine benzer bir tablo vardır. Yukarıda yer alan Tabloya göre TR33 Bölgesi genel anlamda istihdamda tarım sektörünün ağırlıkta olduğu ve hizmetler sektöründe ülke ortalamasının altında kalan bir durum sergilemektedir. Uşak İlinin ise karşılaştırmada bulundurulmuş iller arasında hizmet sektöründe en geride kalan İl olduğu görülmektedir. Bu sektörün yeterince gelişmemiş olmasının sebeplerinden bazıları ise ilin coğrafi konumu ve bazı hizmetlerin çevre illerden giderilebilir durumda olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında sanayinin payının yüksek olması da diğer bir nedendir.

1.1.2.5.Uşak Ekonomisinde Dış Ticaretin Yeri

Uşak İlinin ihracat ve ithalat rakamları ise aşağıda yer alan Tablo 7’de gösterilmiştir. 2002-2018 dönemi verilerine göre Uşak İlinin 2002 yılından günümüze ihracat ve ithalat rakamları 5 kat artmıştır. 2018 yılı verilerine göre ilde 245 milyon \$ üzerinde ihracat gerçekleşmiş olup buna karşılık 214 milyon \$’a yakın ithalat gerçekleşmiştir. İlin verilen dönem içerisinde ulaşılmış olduğu en yüksek ihracat rakamı 270 milyon \$ ile 2014 yılında olmuştur. En yüksek ithalat rakamı ise 250 milyon \$ ile 2017 yılında gerçekleşmiştir. Küresel kriz yıllarında Uşak’ın ihracat rakamlarında düşüş yaşanırken, ithalat rakamları artmıştır. 2008 yılında 116 milyon \$ ihracat gerçekleşmiş iken, 2009 yılına gelindiğinde %17 azalarak 96 milyon \$ ihracat gerçekleşmiştir. Kriz yıllarında ithalatın ihracatı karşılamadığı görülmektedir. İlin ihracatı 2009 yılından 2014 yılına kadar artış eğilimi göstermiştir. 2014’den sonra dalgalı bir seyir izlemiş ve halen 2014 yılında gerçekleşen ihracat rakamlarına

²⁰ http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=276, Erişim: 30.01.2019

ulaşılamamıştır. 2018 yılı itibariyle ihracatın ithalatı karşılama oranı %114,55 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7: Uşak İli İhracat ve İthalat Verileri

Yıllar	İhracat (1.000 \$)	İthalat (1.000 \$)	İhracatın ithalatı karşılama oranı (%)
2002	47.284	47.541	99,45
2003	61.760	64.503	95,74
2004	83.175	73.864	112,60
2005	94.591	75.727	124,91
2006	111.253	67.147	165,68
2007	115.276	80.808	142,65
2008	116.760	80.668	144,74
2009	96.903	85.611	113,18
2010	114.770	129.781	88,43
2011	145.379	184.480	78,80
2012	171.457	194.214	88,28
2013	261.522	235.728	110,94
2014	270.366	247.829	109,09
2015	224.668	200.308	112,16
2016	249.903	199.426	125,31
2017	249.605	250.273	99,73
2018	245.504	214.316	114,55

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Uşak İlinin ihracatında önemli paya sahip olan tekstil ürünleri, deri, seramik ve gıda gibi malları üreten firmaların şirket merkezlerinin Uşak'ta olmaması, ayrıca birçok firmanın yapmış olduğu ihracatta aracı firmaları kullanmasından dolayı ilin ihracat rakamlarının gerçeği tam olarak yansıtmadığını vurgulamak gerekir. Uşak'ta üretim yapan ve İl ihracatında önemli yere sahip birçok firmanın merkezinin İstanbul ve diğer büyük kentlerde olduğu bilinmektedir. Bu durum dikkate alındığında kentin ihracat ve ithalat rakamlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

1.1.2.6. Uşak İlinin Dış Ticaretinde Ülkelerin Payı

İlde yapılan ihracat ve ithalatın ülkelere göre dağılımı ise Tablo 8 ve Tablo 9'da verilmiştir. Tablo 8'de 2002 ve 2018 arasında seçilmiş yıllar ve ülkelere göre karşılaştırmalı ihracat rakamları verilmiştir. Uşak İlinin 2018 yılında en çok ihracat yaptığı ülkelerin başında 27,36 milyon \$ ile Almanya gelmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla Çin, ABD, İspanya ve Suudi Arabistan takip etmektedir. 2017 yılında ise en çok ihracat yaptığı ülkelerin başında 21,81 milyon \$ ile Almanya gelmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla Çin, İspanya, ABD, İtalya ve Irak takip etmektedir. Verilen ülkeler

içerisinde 2017 yılına gelindiğinde ihracatta en fazla değişimin %105,05 ile Çin ile yaşandığı görülmektedir. 2018 yılı temel alındığında bir önceki yıla göre ihracattaki daralmanın en fazla olduğu ülkeler ise İspanya, Hollanda ve İtalya olarak görülmektedir.

Tablo 8: Uşak İli İhracatının Ülkelere Dağılımı (Milyon \$)

Ülkeler	2002	2008	2009	2016	2017	2018
Almanya	9,62	11,04	9,42	19,83	21,81	27,36
Afrika	5,38	5,66	2,12	1,23	1,54	1,07
Belçika	3,12	6,44	3,86	7,46	1,80	2,10
İsrail	2,50	3,60	2,59	6,46	7,22	8,31
İspanya	2,47	7,65	4,14	14,00	16,67	13,59
Hollanda	1,96	2,87	2,94	21,77	10,02	7,99
ABD	0,84	2,80	1,53	17,28	16,15	19,09
Suudi Arabistan	1,05	1,98	1,89	14,99	10,54	11,28
Çin	-	0,18	2,23	9,87	20,32	19,75
İngiltere	0,65	1,99	3,00	8,59	9,86	9,07
İtalya	0,96	6,88	6,02	9,84	12,03	10,15

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

2008 ve 2009 yıllarında Uşak İlinde küresel krizin yansımaları görülmektedir. 2008 yılından 2009 yılına geçildiğinde ihracat yapılan ülkelerin neredeyse tamamında küresel anlamda yaşanan daralmanın yansımaları görülmekte olup tabloda verilen ülkeler arasında ihracat hacimlerinde bir önceki yıla göre düşüş yaşamıştır. 2008'den 2009'a geçildiğinde ihracatta en çok daralma %62,54 ile Afrika, %45,88 ile İspanya ve %40,06 ile Belçika'da yaşanmıştır.

Aşağıda yer alan tablo 9'da ise 2002 ve 2018 yılları arasında seçilmiş yıllara ait Uşak İli ithalat rakamları ülkelere göre verilmiştir. Uşak İlinin 2018 yılında en çok ithalat yaptığı ülkelerin başında 49,25 milyon \$ ile Çin gelmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla Malezya, ABD, Suudi Arabistan ve Almanya takip etmektedir. 2017 yılında ise en çok ithalat yaptığı ülkelerin başında 60,07 milyon \$ ile yine Çin gelmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla Malezya, Mısır, ABD ve Almanya takip etmektedir. 2017 yılından 2018 yılına geçildiğinde ithalatta en fazla değişimin yaşandığı ülkeler İngiltere, Suudi Arabistan ve ABD'dir. Sırasıyla bu ülkelere yapılan ithalatta İngiltere'den %81,35, Suudi Arabistan'dan %41,80 ve ABD'den %8,23 artış yaşanmıştır. Verilen ülkeler arasında ithalatta en fazla değişimin %59,67 ile Mısır ile yaşandığı görülmektedir. Bir önceki yıla göre ithalatta yüksek oranlı artışların olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Uşak İli İthalatının Ülkelere Dağılımı (Milyon \$)

Ülkeler	2002	2008	2009	2016	2017	2018
İtalya	5,56	6,30	3,22	8,60	8,34	5,76
ABD	5,15	4,54	14,06	13,46	13,73	14,86
Almanya	4,70	8,59	8,97	10,65	11,08	10,24
Çin	3,53	16,56	10,73	50,08	60,07	49,25
Belçika	1,70	3,39	8,72	5,08	8,17	8,73
İspanya	1,31	2,06	5,56	2,54	4,09	2,36
İngiltere	0,80	0,85	0,39	0,88	0,59	1,07
Afrika	0,68	-	-	0,17	0,39	0,13
Hollanda	0,49	0,14	0,17	2,51	2,48	1,32
İsrail	0,02	0,17	0,14	1,29	5,22	2,39
Suudi Arabistan	-	0,03	0,05	8,97	7,87	11,16
Malezya	-	1,12	2,17	15,11	22,53	20,33
Mısır	-	0,004	0,14	12,49	19,83	19,61
Hindistan	0,41	2,22	5,56	15,33	21,57	12,60

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

2018 yılında bir önceki yıla göre ithalatta yaşanan daralmanın en fazla olduğu ülkeler ise Çin, Malezya, İspanya ve İsrail olarak gerçekleşmiştir. Küresel krizin yaşandığı yıllarda ise Uşak İlinin ithalatının genel olarak arttığı görülmektedir. 2008 yılından 2009 yılına geçildiğinde, ABD'nin 2008 yılında payı %4,54 iken, 2009 yılında %209,69 artarak %14,06'ya yükselmiştir. 2008 yılında İspanya'nın payı %2,06 iken 2009'da %169,90 artarak %5,56'ya ulaşmıştır. Çin'den yapılan ithalatın payı ise 2008 yılında %16,56 iken 2009 yılına gelindiğinde %35,20 azalmış ve %10,73 olarak gerçekleşmiştir.

1.1.2.7. Uşak İlinin Dış Ticaretinde Sektörlerin Payı

Uşak ekonomisinde dış ticaretin yeri ve ülkelere göre dağılımının analizinden sonra ihracat ve ithalatta öne çıkan sektörlerin incelenmesi yerinde olacaktır. Tablo 10'da 2017 yılı için Uşak İlinin ihracatında öne çıkan ilk dört sektör verilmiştir. Buna göre tekstil ürünleri %60,39'luk payıyla ildeki ihracatta öne çıkan sektör olarak gözükmekte olup bu sektör aynı zamanda Türkiye'nin dış ticaretinde de önde gelen sektörler arasında yer almaktadır. Tekstil ürünleri ihracatının aldığı yüksek pay ise İlin ekonomisinde sektörün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Tekstil ürünlerini %12,87'lik payı ile gıda ürünleri ve içecek sektörü, %10,24'lük payı ile deri sektörü ve %8,07'lik payı ile metalik olmayan diğer mineral ürünler sektörü takip etmektedir. Belirtilen bu dört sektör ilin ihracatının %91,57'sini oluşturmaktadır.

Tablo 10: Uşak İli İhracatta Öne Çıkan Sektörlerin Payları (2017)

Sektör Adı	İhracat 2017 (Bin \$)	Payı (%)
Tekstil Ürünleri	150.751	60,39
Gıda Ürünleri ve İçecek	32.142	12,87
Dabaklanmış Deri, Bavul, El Çantası ve Ayakkabı	25.561	10,24
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	20.151	8,07

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Türkiye ekonomisinin önemli sektörlerinden olan tekstil sektörünün Uşak ekonomisinde çok önemli yere sahip olması, aynı zamanda sektörde yaşanabilecek olumsuz durumlarda hem ilin hem de ülkenin dış ticaretini olumsuz yönde etkileyecektir. Aynı zamanda dış ticarete yaratacağı olumsuzluklara ek olarak ilin istihdam, işgücü ve işsizlik oranlarında da bozulmalar meydana gelmesi olasıdır. Bu bağlamda farklı sektörlere yapılacak yatırımlarla ihracat ve ithalatta farklı sektörlerin payının artırılması tekstil sektörüne büyük ölçüde bağımlı bir dış ticaret hacmi yerine çeşitlendirilmiş bir yapıya kavuşmasına sebep olacaktır.

Aşağıda yer alan Tablo 11’de ise Uşak İlinin ithalatında öne çıkan sektörler verilmiştir. Tabloya göre kimyasal madde ve ürün ithalatı %54,79’luk payı ile Uşak İlinin ithalatında ilk sırayı almaktadır. Bu mal grubu aynı zamanda Türkiye’nin ithalatında da üst sıralarda yer almaktadır. Bu mal grubunu %12,27’lik payı ile tarım ve hayvancılık sektörü, %9,71’lik payı ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizatlar ve %9,53’lük payı ile tekstil sektörü takip etmektedir.

Tablo 11: Uşak İli İthalatta Öne Çıkan Sektörlerin Payları (2017)

Sektör Adı	İthalat 2017 (Bin \$)	Payı (%)
Kimyasal Madde ve Ürünler	137.137	54,79
Tarım ve Hayvancılık	30.711	12,27
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	24.310	9,71
Tekstil Ürünleri	23.867	9,53

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

İthalatta en yüksek paya sahip olan kimyasal madde ve ürün grubunun ilin önde gelen sektörlerinde hammadde ya da aramalı şeklinde kullanılıyor olmasından dolayıdır. Özellikle tarım ve hayvancılık sektörünün ilde en az gelişmiş sektör olması ve kendisine yetebilir durumda olmamasından dolayı ithalatta en yüksek ikinci payın

bu sektörde olduğu görülmektedir. İlin coğrafi konumu tarım ve hayvancılık yapmak adına uygun şartlara sahip olmakla birlikte alınacak önlemler ve bilinçli yatırım stratejileri ile ithalata bağımlılık bu sektör için azaltılabilir.

1.1.2.8. Uşak İlindeki Sanayi Bölgeleri ve Firmaların Genel Durumu

Uşak İl Ticaret Müdürlüğü verilerine göre Uşak İlinde bulunan sermaye şirketlerinin türlerine göre sayısı Tablo 12’de verilmiştir. Tabloya göre ilde en fazla limited ve gerçek kişi ticari işletme türünde şirket olduğu görülmektedir. 1609 adet limited şirket, 1088 adet gerçek kişi ticari işletmesi ve 457 adet anonim şirket bulunmaktadır. Uşak İl ve ilçelerinde faaliyet gösteren 29 adet esnaf ve sanatkâr odası bulunmakta olup il ve ilçelerde esnaf ve sanatkâr meslek kuruluşu odalarına kayıtlı işletme sayısı ise 11.754 adettir²¹.

Tablo 12: Uşak İli Türlerine Göre Şirket Sayıları

Şirket Türü	Şirket Sayısı
Anonim Şirket	457
Adi Ortaklık	21
Kollektif Şirket	4
Limited Şirket	1609
Gerçek Kişi Ticari İşletme	1088
Dernek İktisadi İşletme	3
Diğer Kamu İktisadi İşletme	1
Müesseseler	6
Diğer İktisadi İşletmeler	1
Diğer	12

Kaynak: Uşak Ticaret İl Müdürlüğü, <https://usak.gtb.gov.tr/kurumsal-haberler/usak-ili-ekonomik-gorunum-raporu> , Erişim: 30.01.2019

Uşak İlinde faaliyet halinde olan 3 adet organize sanayi bölgesi ve 12 adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır²². Uşak’ta bulunan 3 adet organize sanayi bölgesinde yaklaşık 17.000 kişi istihdam edilmektedir²³. Uşak Tekstil Organize Sanayi ve Uşak Deri (Karma) Organize Sanayi bölgeleri il merkezinde ve Karahallı Organize Sanayi bölgesi ise Karahallı ilçesinde yer almaktadır. Uşak Tekstil Organize Sanayi Bölgesi 700-40.000 m² arasında değişen 345 adet sanayi parselinde 333 adet firma bulunmaktadır²⁴. Uşak Deri (Karma) Organize Sanayi Bölgesi 2.000-

²¹ <https://usak.gtb.gov.tr/kurumsal-haberler/usak-ili-ekonomik-gorunum-raporu> Erişim: 30.01.2019

²² <https://usak.gtb.gov.tr/kurumsal-haberler/usak-ili-ekonomik-gorunum-raporu> Erişim: 30.01.2019

²³ T.C. Ekonomi Bakanlığı, *Uşak İl Raporu*, (Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara: 2017), s.3

²⁴ <https://www.uosb.org.tr/> Erişim: 30.01.2019

40.000 m² arasında değişen 292 sanayi parselinde 301 fabrika bulunmakta olup 189 firma faaliyette, 42 fabrika proje ya da inşa ařamasındadır²⁵. Karahallı Organize Sanayi Bölgesi 2005 yılında kurulmuş, 68 hektar alan üzerinde 83 sanayi parseline sahip olup 14 adet firma faaliyette bulunmaktadır²⁶. Uşak İl ve ilçelerinde bulunan 12 adet küçük sanayi sitesinde ise 1.532 adet işyeri bulunmaktadır²⁷.

İlde işyerinde çalıştırılan zorunlu sigortalı kişi sayılarının işyeri büyüklüğüne göre dağılımı aşağıdaki Tablo 13’de verilmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Aylık İstatistik Bültenleri 2018 Ekim ayı verilerine göre Uşak ilinde 4/a kapsamında 9.244 adet işyeri bulunmakta olup toplamda bu işyerlerinde 4/a kapsamında zorunlu sigortalı olarak çalıştırılan 63.535 kişi bulunmaktadır. 1-9 arasında kişinin çalıştığı firma sayısı 8.184 adet ile tüm firmalar içerisinde en büyük paya sahiptir. Zorunlu sigortalı olarak çalıştırılan işçilerin büyük bölümünün 1-9 arasında kişi ve 10-49 arasında kişinin çalıştığı işyerlerinde istihdam edildiği görölmektedir. 50-249 arasında kişinin çalıştırıldığı firmalarda ise 14.284 kişi istihdam edilmektedir. 500 ve üzerinde çalışanı bulunan 5 firmada ise toplamda 4.269 kişinin çalıştığı görölmektedir.

Tablo 13: İşyerinde alıştırılan Zorunlu Sigortalıların İşyeri Büyüklüğüne Göre Dağılımı

	1-9 Kişi	10-49 Kişi	50-249 Kişi	250-499 Kişi	500 + Kişi
İşyeri Sayısı	8.184	896	139	20	5
alışan Sayısı	19.898	17.988	14.284	7.096	4.269
Toplam	28.082	18.884	14.423	7.116	4.274

Kaynak: SGK, Aylık İstatistik Bültenleri

1.1.3. Uşak İli Sosyal ve Kültürel Görünüm

1.3.1.1. Uşak İli Demografik Durumu

1.1.3.1.1. Uşak İlinin Temel Nüfus Bilgileri

Uşak’ın 2017 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre nüfusu 334.115 kişidir.

Tablo 14: Yıllar İtibariye Uşak – Türkiye Nüfusu, Nüfus Artış Hızları (%)

²⁵ <http://www.ukosb.org.tr/menu/2/tarihce> Erişim: 30.01.2019

²⁶ <http://www.karahalliosb.org.tr/> Erişim: 30.01.2019

²⁷ <https://usak.gtb.gov.tr/kurumsal-haberler/usak-ili-ekonomik-gorunum-raporu> Erişim: 30.01.2019

Yıllar	Uşak	Türkiye	% Payı	Uşak Nüfus Artış Hızı ‰	Türkiye Nüfus Artış Hızı ‰
2007	334.115	70.586.256	0,47	-	-
2008	334.111	71.517.100	0,47	0	13,1
2009	335.860	72.561.312	0,46	5,2	14,5
2010	338.019	73.722.988	0,46	6,4	15,9
2011	339.731	74.724.269	0,45	5,1	13,5
2012	342.269	75.627.384	0,45	7,4	12,0
2013	346.508	76.667.864	0,45	12,3	13,7
2014	349.459	77.695.904	0,45	8,5	13,3
2015	353.048	78.741.053	0,45	10,2	13,4
2016	358.736	79.814.871	0,45	16,0	13,5
2017	364.971	80.810.525	0,45	17,2	12,4

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2017)

2007–2017 yılları arasında Türkiye nüfusundan Uşak’ın aldığı pay hemen hemen aynı seviyelerde kalmıştır. Türkiye nüfusu içerisinde Uşak’ın payının %0,45 ile %0,47 arasında değiştiği görülmektedir. Yukarıdaki Tablo 14’de Uşak’ın nüfus artış hızı da Türkiye ile karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Uşak İlinin nüfus artış hızının son iki yılda Türkiye ortalamasının üzerinde seyrettiği diğer yıllarda ise ortalamanın altında bir nüfus artış hızına sahip olduğu görülmektedir. 2017 yılında Uşak ili nüfusu 6.235 kişi artmış ve artış binde 17,2 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında Türkiye’nin nüfus artış hızı ise 995.654 kişi artmıştır. Artış binde 12,4 olarak gerçekleşmiştir²⁸.

Aşağıda yer alan Tablo 15’te Uşak İlinin il merkezi, ilçe merkezleri ve belde/köy nüfusları ile kentleşme oranına ait veriler yer almaktadır. Nüfusun ağırlıklı olarak il merkezinde ikamet ettiği görülmekte olup köy/belde toplam nüfuslarının ilçe merkezleri nüfusları toplamından fazla olduğu görülmektedir. 2007-2017 döneminde belde/köy nüfuslarında azalış oluşmuştur. Bu azalış ilçe ve kent merkezine göç edilmesinin yanı sıra farklı illere de göç olduğunu göstermektedir. Uşak İlinin kentleşme oranına bakıldığında; yıllar itibariyle kent merkezinin nüfusunun da artışına paralel olarak kentleşme oranının da yükseldiği görülmektedir.

²⁸ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27587> Erişim: 11.02.2018

Tablo 15: Uşak İl-İlçe-Köy/Belde Nüfusları ve Kentleşme Oranı

Yıllar	İl Merkezi Nüfusu	İlçe Merkezleri Nüfusu	Belde/Köy Nüfusu	Toplam Nüfus	Kentleşme Oranı (%)
2007	172.709	44.558	116.848	334.115	65,03
2008	173.053	44.514	116.544	334.111	65,12
2009	176.717	44.997	114.146	335.860	66,01
2010	180.414	45.156	112.449	338.019	66,73
2011	183.640	45.145	110.946	339.731	67,34
2012	187.886	45.773	108.610	342.269	68,27
2013	192.144	46.419	107.945	346.508	68,85
2014	196.466	46.423	106.570	349.459	69,50
2015	201.634	47.049	104.365	353.048	70,44
2016	203.234	47.499	105.003	358.736	70,73
2017	211.187	47.557	106.227	364.971	70,89

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2017)

Uşak ilinin nüfus bilgileri ile birlikte genel görünümüne ek olarak ortanca yaş rakamlarının da incelenmesi yerinde olacaktır. Yaş gruplarına göre sınıflandırılmış olan nüfusun tam ortasında bulunan -ortanca- altında kalan kısmın genç nüfusu, üstünde kalan kısmında yaşlı nüfusu gösterdiği ortanca yaş önemli bir demografik göstergedir.

Tablo 16’da Uşak İli için yıllar itibariyle cinsiyete göre ortanca yaş rakamları ve Türkiye nüfusunun yıllar itibariyle ortanca yaş rakamları verilmiştir. Tabloya göre Uşak’ın 2007-2017 yılları arasında erkek ve kadın ayrımında ortanca yaş değeri artış göstermektedir. Türkiye ortalamasına bakıldığı zaman ise yine ortanca yaş rakamlarında artış gözlenmektedir. 2017 yılı için açıklanan verilere göre; Uşak’ta ortanca yaş 35,5 iken, Türkiye’de 31,7 olmuştur. Uşak ortanca yaş rakamı verisi Türkiye ortalamasının üzerindedir.

İlin ortanca yaş rakamının yükselmesi nüfusun giderek yaşlandığına işaret etmektedir. İlin nüfusunda yaşanan bu yaşlanma eğilimi uzun vadede doğurgan nüfusun azalmasına ve işgücünün de düşmesine sebep olacaktır. Ortanca yaş rakamları altında kalan nüfusun ilde kalması ve çevre illerden genç nüfus göçü almak için uygun ortamların oluşturulması ve istihdam olanaklarının da artırılması için politikalar geliştirilmesi önemli ve önceliklidir. İlin ortanca yaş değerinin Türkiye

ortalaması veya altında bir rakama ulaşması için nüfus projeksiyonlarının yanı sıra sosyal ve ekonomik politikaların da uygulamaya konulması hem Uşak hem de çevresi için önemlidir.

Tablo 16: Uşak İli Cinsiyete Göre Ortanca Yaş, Türkiye Ortanca Yaş Sayıları

Yıllar	Ortanca Yaş			Ortanca Yaş
	Uşak			Türkiye
	Erkek	Kadın	Toplam	Toplam
2007	31,2	32,6	31,9	28,3
2008	31,7	33,0	32,3	28,5
2009	32,1	33,4	32,7	28,8
2010	32,6	33,9	33,2	29,2
2011	33,1	34,4	33,8	29,7
2012	33,4	34,7	34,1	30,1
2013	33,6	35,1	34,3	30,4
2014	34,0	35,5	34,7	30,7
2015	34,4	35,9	35,1	31,0
2016	34,7	36,2	35,4	31,4
2017	34,8	36,2	35,5	31,7

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

1.1.3.1.2. Uşak İlinin Göç Bilgileri

Uşak İli alınan ve verilen göç bilgilerinde dalgalı bir seyir izlemektedir. Aşağıda yer alan Tablo 17'ye bakıldığında Uşak İline ait alınan ve verilen göç rakamları ile net göç miktarı ve net göç hızı görülmektedir. 2016 yılında net göç miktarı 1.036 kişi olarak gerçekleşen Uşak, yıllar itibariyle genel olarak göç veren bir il konumundadır. Nitekim 2008 yılında 1.556 kişi ve 2011 yılında 1.485 kişi göç verdiği görülmektedir.

Tablo 17: Uşak İli Göç Bilgileri

Yıllar	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
2008	8.666	10.222	-1.556	-4,65
2009	8.693	9.644	-951	-2,83
2010	8.998	9.562	-564	-1,67
2011	8.653	10.138	-1.485	-4,36
2012	10.351	9.435	916	2,68
2013	10.655	10.493	162	0,47
2014	10.190	10.895	-705	-2,02
2015	11.044	11.001	43	0,12
2016	11.737	10.701	1.036	2,89

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Uşak İlinin genel göç bilgilerinin yanı sıra hangi illerden ne kadar göç aldığı ve göç verdiği de önem arz etmektedir. Tablo 18’de Uşak ilinin en çok göç aldığı ve verdiği bazı iller gösterilmiştir. TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008-2016 yıllarına ait verilere göre Uşak’ın en çok göç aldığı ve göç verdiği il İzmir olarak görülmektedir.

Tablo 18: İllere Göre Uşak’ın Aldığı ve Verdiği Göç Miktarları (2008-2016)

İller	Aldığı Göç	% Payı	Verdiği Göç	% Payı
İzmir	11.917	13,39	13.655	14,83
Manisa	9.005	10,12	8.007	8,69
İstanbul	6.063	6,81	7.389	8,02
Kütahya	7.799	8,76	5.789	6,29
Denizli	5.882	6,61	7.274	7,90
Antalya	5.136	5,77	6.763	7,34
Afyonkarahisar	4.363	4,90	4.013	4,36
Ankara	3.009	3,38	3.646	3,96
Konya	2.049	2,30	2.086	2,27
Aydın	2.272	2,55	2.839	3,08
İller Toplamı	57.495	64,61	61.461	66,74
Genel Toplam	88.987		92.091	

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

İncelenen dönem içerisinde 11.917 kişi İzmir'den Uşak'a göç ederken, 13.655 kişi de Uşak'tan İzmir'e göç etmiştir. 2008-2016 yılları arasında 88.987 kişinin Uşak'a göç ettiği ve %13,39'luk pay ile İzmir'in ilk sırada olduğu görülmektedir. Belirtilen yıllarda Uşak'tan göç edenlerin toplam sayısı ise 92.091 kişi olarak gerçekleşmiş ve yine en çok göç %14,83'lük pay ile İzmir İline olmuştur. Uşak'ın yoğun olarak göç aldığı diğer iller ise Manisa, Kütahya ve İstanbul'dur. Uşak'ın yoğun olarak göç verdiği diğer iller ise Manisa, Denizli, Antalya ve İstanbul'dur. İlin genel olarak göç aldığı ve göç verdiği illerin çevre iller ve büyük şehirler olduğu gözlenmektedir.

1.1.3.1.3. Uşak İlinde Eğitimin Durumu

Uşak ilinin sosyal göstergelerinin incelenmesinde eğitimin durumuna bakılması yerinde olacaktır. Bu anlamda aşağıda yer alan Tablo 19'da ise Uşak İlinin eğitim seviyelerine göre okuryazar sayıları her yaş grubundaki kişiler için toplam rakamlarıyla verilmiştir. 2009–2017 yılları arasındaki verilere bakıldığı zaman ilin eğitim seviyesinin yıllar itibariyle yükseldiği görülmektedir. İlde lise ve dengi meslek okulu bitirenlerin sayısı incelenen yıllar itibariyle artış göstermiş buna bağlı olarak okuma yazma bilen fakat okul bitirmeyen kişi sayısı da azalmıştır.

Tablo 19: Uşak İli Eğitim Seviyelerine Göre Okur Yazarlık Sayıları

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
İlkokul	112.179	90.092	88.963	87.593	86.342	102.997	102.446	100.151	102.853
İlköğretim	33.253	56.177	63.774	64.617	67.531	57.090	51.082	47.477	48.533
Lise ve Dengi Meslek Okulu	44.544	48.386	49.890	52.724	51.921	53.359	55.065	59.852	62.387
Okuma Yazma Bilen Ama Okul Bitirmeyen	53.237	53.665	59.786	58.679	58.449	37.843	36.529	34.457	33.161
Okuma Yazma Bilmeyen	24.786	20.391	11.084	10.378	8.992	8.799	8.487	7.699	7.174
Yüksekokul veya Fakülte	18.726	19.239	22.608	23.843	26.803	29.295	32.111	34.220	35.404
Yüksek Lisans ve Doktora	778	1.165	1.379	1.471	2.050	2.186	2.381	2.480	3.386

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Uşak'ın bir yüksekokul veya fakülte bitiren kişi sayıları da yıllar itibariyle sürekli artma eğiliminde olup, 2009 yılından bu yana yaklaşık iki katına yaklaşmıştır.

8 yıllık bir dönem içerisinde bu rakamın yükselmesi 2006 yılında kurulan Uşak Üniversitesi'nin gelişimi ve değişimi ile ilişkilendirilebilir. İlde yüksek lisans ve doktora programlarından mezun olan kişi sayısı da bahsedilen dönem içerisinde artma eğilimi göstermiş olup bu artış eğilimi halen devam etmektedir. Üniversite bünyesinde bulunan tezli ve tezsiz yüksek lisans ve doktora programlarının artması ise bu gelişimin önemli nedenleri arasındadır.

Aşağıdaki Tablo 20'de ise Uşak İline ait net okullaşma oranları her bir öğretim dönemi ve eğitim düzeyine göre verilmiştir.

Tablo 20: Uşak İli Öğretim Yılları ve Eğitim Düzeylerine Göre Net Okullaşma Oranları

Eğitim Düzeyi	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Okul Öncesi(Net)	54,50	50,50	54,82	43,85	46,82	47,55	49,32
İlköğretim	98,63	98,61	98,92	99,31	96,49	95,39	95,72
Ortaöğretim	75,58	75,73	75,51	83,04	85,32	86,18	88,23
Genel Ortaöğretim	39,51	39,32	39,66	47,24	49,31	51,00	52,26
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	36,07	36,41	35,84	35,80	36,00	35,18	35,96

Kaynak: MEB Milli Eğitim İstatistiklerinden derlenmiştir. <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>, 11.02.2019

Okul Öncesi eğitim düzeyinde 4-5 yaş verileri kullanmıştır. Milli Eğitim İstatistiklerinden derlenen verilere göre belirtilen yıllarda Uşak İli net okullaşma oranlarının çok fazla bir değişikliğe uğramadığı ve aynı oranlarda seyrettiği sonucuna varılabilir.

1.1.3.1.4. Uşak Üniversitesi

Uşak'ın tanıtımı ve kalkınmasında önemli bir role sahip olan Uşak Üniversitesi 2006 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi'ne bağlı Uşak'ta bulunan 4 fakülte, 1 yüksekokul ve 6 meslek yüksekokulu 17 Mart 2006 tarihinde Uşak Üniversitesine devredilerek kurulmuştur²⁹. Halen Uşak Üniversitesi bünyesinde 12 fakülte, 3 yüksekokul, 11 meslek yüksekokulu, 3 enstitü ve 27 adet araştırma ve uygulama merkezi bulunmaktadır³⁰.

²⁹ <http://aku.edu.tr/universitemizgenel-bilgiler/tarihce/> Erişim: 21.07.2018

³⁰ <https://www.usak.edu.tr/Home/GenelTanitim> Erişim: 21.07.2018

Aşağıda yer alan Tablo 21’de 2006-2007 akademik yılından itibaren Uşak Üniversitesinde eğitim-öğretime devam eden öğrenci sayıları gösterilmiştir. Veriler Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sisteminden alınmıştır. Önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında eğitim-öğretime devam eden öğrenci sayıları toplam olarak verilmiştir.

Tablo 21: Uşak Üniversitesi Yıllar İtibariyle Öğrenci Sayıları

Yıllar	Önlisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
2006-2007	2.526	5.398	63	0	7.987
2007-2008	2.526	5.398	63	0	7.987
2008-2009	3.101	5.551	79	0	8.825
2009-2010	3.543	5.806	427	1	9.777
2010-2011	3.170	6.546	370	6	10.092
2011-2012	3.085	7.392	421	15	10.913
2012-2013	3.544	8.056	581	24	12.205
2013-2014	-	-	-	-	-
2014-2015	5.899	12.981	1.566	100	20.546
2015-2016	6.884	16.614	2.056	140	25.694
2016-2017	7.583	19.308	2.684	154	29.729
2017-2018	7.765	20.841	2.933	192	31.731

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi <https://istatistik.yok.gov.tr/> Erişim: 11.02.2019

2006-2007 yılında tüm programlarda eğitim gören toplamda 7.987 öğrenci bulunmaktadır. Üniversitenin hem öğretim elemanı bakımından hem de alt ve üst yapısının gelişimi ile birlikte öğrenci sayıları her geçen yıl artmıştır. 2009-2010 eğitim-öğretim yılında doktora programlarına da öğrenci alınmaya başlanmış olup 2017-2018 eğitim-öğretim yılında doktora programlarına kayıtlı toplam 192 öğrenci bulunmaktadır.

Güncel verilere göre 12 fakültede 2017-2018 eğitim-öğretim döneminde 20.841 öğrenci lisans düzeyinde eğitim görmektedir. Bu verilere göre üniversitenin eğitim-öğretime başladığı 2006-2007 dönemine göre lisans düzeyindeki öğrenci sayısının yaklaşık 4 kat arttığı görülmektedir. Uşak için belirtilen dönemlerde öğrenci sayılarında yaşanan artışlar hem akademik hem de ekonomik anlamda Uşak’a katkı sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir. Uşak İlinin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişiminde Uşak Üniversitesi önemli aktörlerden biridir.

1.1.3.1.5. Uşak İlinin Sağlık Göstergeleri

Eğitim verileri incelendikten sonra beşeri sermayenin en önemli bileşenlerinden olan sağlık göstergelerine de bakmak yerinde olacaktır. Tablo 22’de Uşak ilinde bulunan sağlık personelleri ile sağlık kurum ve yatak sayılarına ait veriler yer almaktadır.

Tablo 22: Uşak İli Sağlık Personeli, Kurum ve Yatak Sayıları

Yıllar	Uzman Hekim	Toplam Hekim	Diş Hekimi	Sağlık Memuru	Hemşire	Toplam Kurum	Toplam Yatak
2007	143	314	78	517	540	6	951
2008	176	365	83	542	612	7	1055
2009	180	368	81	569	598	7	1076
2010	211	400	80	668	627	8	974
2011	214	413	91	677	663	8	978
2012	229	425	80	700	692	8	978
2013	236	428	87	753	680	8	978
2014	246	448	87	883	670	8	977
2015	251	456	85	867	667	8	1203
2016	260	478	100	845	695	8	1215

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Sağlık

2007-2016 dönemine ilişkin veriler incelendiğinde uzman hekim ve toplam hekim sayısının arttığı görülmektedir. Aynı şekilde ilde bulunan sağlık memuru ve hemşire sayıları da belirtilen yıllarda artmıştır. Yıllar itibariyle toplam yatak sayısı aynı kalmış olmasının yanında, 2015 yılında kurum sayısı aynı iken yatak sayısının artış gösterdiği gözlenmektedir. İlde halen sağlık hizmeti veren 8 adet sağlık kurumu bulunmaktadır. 2016 yılı itibariyle ilde 260 adet uzman hekim, 100 adet diş hekimi, 845 sağlık memuru, 695 hemşire bulunmaktadır.

Uşak İlinin çevre iller ve Türkiye geneli ile karşılaştırmalı olarak hazırlanan sağlık göstergeleri ise Tablo 23’de yer almaktadır. Tabloda Uşak, Afyonkarahisar, Denizli, Kütahya, Manisa illeri ve Türkiye’ye ait 2016 yılı verileri kullanılmıştır. 2016 yılı için toplam kurum ve yatak sayıları, yüz bin kişiye düşen toplam yatak sayısı ile yüz bin kişiye düşen toplam hekim ve uzman hekim sayıları tabloda

verilmiştir. Tabloda yer alan veriler TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ve Sağlık Göstergeleri ekranından sorgulama yapılarak elde edilmiştir.

Tablo 23: Sağlık Göstergeleri-2016

İller	Toplam Kurum	Toplam Yatak	100 Bin Kişiyeye Düşen Yatak	100 Bin Kişiyeye Düşen Toplam Hekim	100 Bin Kişiyeye Düşen Toplam Uzman Hekim
Uşak	8	1.215	339	133	72
Afyonkarahisar	22	1.918	268	148	66
Denizli	21	3.107	309	182	97
Kütahya	12	1.905	332	122	61
Manisa	28	4.160	298	160	89
Türkiye	1.510	217.771	273	181	98

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Sağlık (2016); TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2016)

Tablo 23'e göre Uşak'ın karşılaştırma yapılan çevre iller arasında en az nüfusa sahip il olması durumu da göz önünde bulundurulduğunda toplam yatak ve toplam kurum sayısı olarak Uşak İli son sırada bulunmaktadır. Fakat yüz bin kişiye düşen yatak sayılarına bakıldığında ise ilin Türkiye ortalaması üzerinde olduğu ve karşılaştırma yapılan iller arasında 339 yatak sayısı ile ilk sırada olduğu görülmektedir. Yüz bin kişiye düşen toplam hekim sayısına bakıldığında ise ilin Türkiye ortalamasının oldukça altında olması ve karşılaştırma için verilen iller arasında ise geride kaldığı görülmektedir. Yüz bin kişiye düşen toplam uzman hekim sayılarında ise Uşak İli yine 72 uzman hekim ile Türkiye ortalamasının ve karşılaştırma yapılan illerin gerisinde kalmaktadır. Uşak İlinin sağlık alanında fiziki koşullarının çevre illere göre yeterli seviyede olduğu söylenebilir. Fakat ilin sağlık alanında nitelikli insan kaynakları bakımından hekimlere ve uzman hekimlere ihtiyacının olduğu açıktır. Fiziki koşulların devamlılığının sağlanması ve geliştirilmesinin yanı sıra Uşak İlinin hekim kadrosunun hem sayısal hem de niteliksel olarak artırılması gerekmektedir.

1.1.3.1.6. Uşak İlinde Sinema ve Tiyatro Sayıları

İllerin kültürel anlamda gelişmişlikleri ve insanların sosyalliklerini artırabileceği alanların olması önemlidir. Uşak İlindeki kültürel faaliyet alanları kapsamında sinema ve tiyatro salonları ve seyirci sayılarının çevre iller ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi yerinde olacaktır.

Tablo 24: Seçilmiş İllerdeki Sinema ve Tiyatro Salon ve Seyirci Sayıları

	Uşak	Afyonkarahisar	Denizli	Kütahya	Manisa
Sinema Salon Sayısı	17	18	27	8	24
Sinema Seyirci Sayısı	324.212	392.657	896.955	378.532	628.494
Tiyatro Salon Sayısı	2	3	7	3	8
Tiyatro Seyirci Sayısı	12.996	18.550	65.036	29.829	40.003

Kaynak: TÜİK, Sinema İstatistikleri (2017), TÜİK, Tiyatro İstatistikleri (2017)

Yukarıdaki Tablo 24’de Uşak ve çevre illerindeki sinema ve tiyatro salon sayıları ve seyirci sayıları 2017 yılı verileri ile karşılaştırmalı olarak verilmiştir. 2017 TÜİK verilerine göre Uşak ilinde 17 adet sinema salonu, 2 adet tiyatro salonu bulunmaktadır. Belirtilen yılda sinema salonlarındaki seyirci sayısı 324.212 kişi, tiyatro salonlarındaki seyirci sayısı ise 12.996 kişi olmuştur. Çevre illerde ise sinema salonu ve seyirci sayısı bakımından en fazla nüfusa sahip Denizli İlinin ilk sırada olduğu görülmektedir. Kütahya’da daha az sayıda sinema salonu olmasına karşın Uşak’a göre daha fazla sinema seyirci sayısına ulaştığı görülmektedir. Nüfus yoğunluğu da göz önüne alındığında Uşak’ın çevre illere göre sinema ve tiyatro salon sayıları ile seyirci sayıları bakımından geride kaldığı görülmektedir.

1.1.3.1.7. TÜİK’in Sosyal Yaşam Endeksinde ve Yaşam Memnuniyeti Anketinde Uşak

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2015 yılında ilk defa yapmaya başladığı İllerde Yaşam Endeksi araştırmasının amacı illerdeki yaşamın tüm boyutlarıyla izlenmesidir. İllerde Yaşam Endeksi araştırması konut, çalışma hayatı, gelir, servet, eğitim, sağlık, sosyal yaşam ve yaşam memnuniyeti gibi yaşamın 11 farklı boyutu 41 farklı gösterge ile araştırarak ortak bir endeks oluşturulmaktadır³¹. TÜİK tarafından yapılan bu araştırma sonucuna göre Uşak İli sosyal yaşam endeksinde ilk sırada bulunan İstanbul’dan sonra ikinci sırayı almıştır. Sosyal yaşam endeksindeki ilk beş il ise Tablo 25’de gösterilmiştir. İstanbul ve Uşak’tan sonra sırasıyla Bolu, Ankara ve Kütahya bulunmaktadır. Sosyal yaşam endeksi ölçümünde ise TÜİK tarafından 4 tane değişken kullanılmıştır. Bu değişkenler; yüz kişi başına düşen sinema ve tiyatro

³¹ TÜİK, Haber Bülteni, Sayı: 24561, 22.01.2016, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561> , Erişim: 12.02.2019

seyirci sayısı, bin kişi başına düşen alışveriş merkezi alanı, sosyal ilişkilerden memnuniyet oranı ve ildeki sosyal hayattan memnuniyet oranıdır.

Tablo 25: İllerin Sosyal Yaşam Endeksi Sıralaması (2015)

Sıra	İller	Endeks Değeri
1	İstanbul	0,6747
2	Uşak	0,6534
3	Bolu	0,6441
4	Ankara	0,6279
5	Kütahya	0,6215

Kaynak: TÜİK, İllerde Yaşam Endeksi, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561> Erişim: 12.02.2019

TÜİK İllerde Yaşam Endeksi (2015) araştırmasına göre bireylerin ve hane halklarının yaşamlarını objektif ve sübjektif birçok gösterge ile ölçerek illerdeki yaşamın tüm boyutları ile izlenmesi ve iyileştirilmesini amaçlamıştır. Belirtilen endeks 0 ile 1 arasında bir değer almakta ve değerlerin 1'e yaklaşması daha iyi bir yaşam düzeyinin varlığını açıklamaktadır³². Aşağıda yer alan Tablo 26'da genel endeks sıralamasında bulunan ilk 10 il verilmiştir. Genel endeks sıralamasında ilk sırayı Isparta alırken bu ili Sakarya ve Bolu takip etmektedir. Verilen iller içerisinde İstanbul beşinci sırada yer alırken Uşak genel endeks sıralamasında altıncı sıradadır.

Tablo 26: İllerde Yaşam Endeksi (2015)

Sıra No	İller	Endeks Değeri
1	Isparta	0,6745
2	Sakarya	0,6737
3	Bolu	0,6553
4	Kütahya	0,6520
5	İstanbul	0,6494
6	Uşak	0,6485
7	Balıkesir	0,6316
8	Artvin	0,6315
9	Kırıkkale	0,6313
10	Afyonkarahisar	0,6275

Kaynak: TÜİK, İllerde Yaşam Endeksi, (2015), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561> Erişim: 12.02.2019

³² TÜİK, Haber Bülteni, Sayı: 24561, 22.01.2016, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561> , Erişim: 12.02.2019

İlk 10 il içerisinde Ege Bölgesi'nden 3 ve Marmara Bölgesi'nden 3 il bulunmaktadır. Bu durum ekonomik gelişmişliğin yaşam endeksini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Uşak ile ilgili sosyal ve kültürel görünüm başlığı altında son olarak değinilecek kısım ilde yaşayan insanların genel mutluluk düzeyidir. TÜİK'in il düzeyinde yaşam memnuniyeti verileri çevre iller ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Tablo 27'ye göre Uşak, Afyonkarahisar, Denizli, Kütahya ve Manisa illerinde yaşayan insanların genel mutluluk düzeyi oranları yüzdelik olarak verilmiştir.

Tablo 27: İllerin Genel Mutluluk Düzeyleri,2013

Mutluluk Düzeyi	Uşak	Afyonkarahisar	Denizli	Kütahya	Manisa
Çok Mutlu	7,9	6,41	10,81	6,16	4,96
Mutlu	64,44	70,02	45,94	67,6	58,96
Orta	20,41	13,82	33,86	19,07	27,77
Mutsuz	6,44	8,14	7,57	5,8	6,45
Çok Mutsuz	0,81	1,61	1,83	1,37	1,86

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti (2013)

Tablo 27'ye göre 2013 yılı verileri incelendiğinde Uşak İlinde yaşayan insanların %7,9'luk bir kısmının çok mutlu olduğu, %64,4'lük bir kısmının ise mutlu olduğu görülmektedir. Tablo da iller ile karşılaştırıldığında ise ilin genel mutluluk düzeyinin diğer iller ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. İncelenen yıllarda Afyonkarahisar %70,02'lik oran ile incelenen iller arasında mutluluk düzeyi en yüksek ildir. Afyonkarahisar aynı zamanda Türkiye'de en mutlu ikinci ildir³³. Tabloda bulunan iller arasında ise mutluluk düzeyi %45,94 ile en düşük olan Denizli İlidir. 2013 yılı il düzeyinde yaşam memnuniyeti araştırmasına göre SGK hizmetlerinden memnuniyet oranı Türkiye genelinde %69,6 olarak gerçekleşmişken, bu oranın en yüksek olduğu il %89,5 ile Uşak'tır³⁴.

³³ TÜİK, Haber Bülteni, Sayı: 18507,14.04.2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18507> , Erişim: 12.02.2019

³⁴ TÜİK, Haber Bülteni, Sayı: 18507,14.04.2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18507> , Erişim: 12.02.2019

1.1.3.1.8. Uşak İlinde Bankacılık Sektörünün Durumu

Uşak İli geçmişten günümüze hem tarihsel hem de coğrafi olarak ticaret yolları üzerinde yer almıştır. Tekstil ve deri sektörleri Uşak ekonomisinde tarih boyunca en önemli sektörler olmuştur.

Tablo 28: İllere Göre Nüfus Başına Ortalama Mevduat

Sıra No	İller	Kişi Başına Mevduat (TL)		2012-2017 % Değişme
		2012	2017	
1	İstanbul	24.960	53.234	113,3
2	Ankara	24.062	42.863	78,1
3	İzmir	10.388	21.719	109,1
4	Muğla	9.772	20.721	112,0
5	Antalya	8.894	17.508	96,9
6	Denizli	6.811	14.922	119,1
7	Tunceli	6.360	14.737	131,7
8	Uşak	7.478	14.710	96,7
9	Eskişehir	6.552	14.305	118,4
10	Edirne	5.772	14.007	142,7
38	Afyonkarahisar	3.563	8.580	140,8
45	Manisa	3.529	7.835	122,0
49	Kütahya	2.803	6.866	145,0

Kaynak: TBB, Veri Sorgulama Sistemi (2017), <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/60> , Erişim: 15.02.2019

Ağırlıklı olarak ticaret ile uğraşan yöre halkı nispeten üst bir gelir seviyesine ulaşmıştır. Türkiye Bankalar Birliği'nin 2017 yılı verilerine göre illere göre nüfus başına ortalama mevduat sıralamasında Uşak sekizinci sırada yer almaktadır. 2012 ve 2017 yılları verilerinin karşılaştırmalı olarak verildiği yukarıdaki Tablo 28'e göre İstanbul, Ankara ve İzmir nüfus başına ortalama mevduat sıralamasında başı çekmektedir. Uşak İli verilerine bakıldığında kişi başına mevduat 2012 yılında 7.478 TL iken 2017 yılında %96,7'lik bir artış ile kişi başına 14.710 TL olmuştur. Tabloda ilk on il sıralamasının yanı sıra Uşak'ın çevre illerinin verileri de sunulmuştur.

Aşağıda yer alan Tablo 29'da ise İllere Göre Şube Başına Ortalama Mevduat rakamları verilmiştir. 2012 ve 2017 yıllarına ait veriler karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Şube başına ortalama mevduat sıralamasında ilk sırayı İstanbul almaktadır. 2012 yılında İstanbul'da şube başına ortalama 118 milyon TL mevduat bulunurken bu rakam 2017 yılında 282 milyon TL'ye yükselmiştir. 2012 yılında Uşak'ta şube başına 69 milyon TL mevduat bulunurken 2017 yılına gelindiğinde

%89,3 artarak 131 milyon TL olmuştur. Uşak İli banka şubesi başına ortalama mevduat sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 29: İllere Göre Banka Şubesi Başına Ortalama Mevduat

Sıra No	İller	Şube Başına Mevduat (Milyon TL)		2012-2017 % Değişme
		2012	2017	
1	İstanbul	118	282	139,9
2	Ankara	118	234	99,1
3	Uşak	69	131	89,3
4	İzmir	57	128	125,9
5	Aksaray	65	126	95,3
6	Zonguldak	67	121	81,4
7	Hatay	56	118	109,4
8	Kocaeli	51	113	124,5
9	Yalova	51	111	117,7
10	Eskişehir	53	109	106,4
13	Denizli	52	104	99,4
42	Afyonkarahisar	33	71	116,7
48	Manisa	33	68	105,7
50	Kütahya	29	67	127,9

Kaynak: TBB, Veri Sorgulama Sistemi (2017), <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/60>, Erişim: 15.02.2019

Tabloda verilen iller arasında 2012 yılından 2017 yılına gelindiğinde en büyük değişim %139,9 ile İstanbul'da yaşanmıştır. Uşak'ın çevre illerine ait verileri de karşılaştırma yapmak adına yer verilmiştir. Tabloya göre Denizli İli on üçüncü sırada yer alırken 2012'den 2017'ye %99,4 oranında artış sağlamıştır. Afyonkarahisar, Manisa ve Kütahya illerinde Uşak'a göre yüzdeler olarak daha fazla artış yaşanmıştır. Fakat Uşak İli sahip olduğu şube başına mevduat rakamında bu illere göre üst sıralarda yer almaktadır.

2. BÖLÜM: TÜRKİYE VE UŞAK'TA TEKSTİL VE DERİ SEKTÖRÜ

2.1. Türkiye'de Tekstil Sektörü

2.1.1. Tarihçe

Tekstil sektörü insanlık tarihi boyunca en temel ihtiyaçlara cevap vermesinden dolayı her zaman gündemde olan bir sektör olmuştur. İnsanların temel fizyolojik ihtiyaçlarından olan giyinme ve süslenme ihtiyacını gidermesinden dolayı tekstil bir sanayi dalı olarak, her zaman önemini korumuştur. Tarihsel süreçte sürekli bir gelişim gösteren ve sanayi devrimiyle birlikte ürün çeşitliliği ve sayısının hızla artmasıyla tekstil daha da önemli hale gelmiştir.

Türkler Anadolu'ya ayak bastıklarında dokumacılık alanındaki bilgi ve becerilerini de beraberlerinde getirmişler, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde dokumacılık önemli bir yer tutmuş ve bu durum XVIII. Yüzyıl sonlarına dek devam etmiştir³⁵.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar tekstil ve alt sektörlerinin gelişmesine ön ayak olmuş, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devir alınan birçok fabrika ve işletmenin idaresi 1933 yılında kurulan Sümerbank'a devir edilmiştir³⁶. Devlet tarafından devir alınan fabrikaları işletmek ve idare etmek, devlet sermayesiyle kurulan işletmelerin plan ve etütlerinin hazırlanması ve yönetimi, memlekete ve fabrikalara gerekli olan usta ve işçileri yetiştirmek adına okullar açmak ya da yurt dışına stajyerler göndermek, kurulmuş ya da kurulacak olan sanayi işletmelerine kredi temin etmek ve bankacılık işlemlerini yapmak gibi önemli görevlere sahip olan Sümerbank, Cumhuriyet Dönemi'nin sanayileşme politikalarında önemli bir yere sahip olmuştur³⁷.

1934 yılında uygulamaya konulan I. Beş Yıllık Sanayileşme Planı ile ekonomide devletçilik yaklaşımı benimsenmiş, yer üstü hammadde kaynakları ile temel ihtiyaç maddelerinin üretilmesi, ana hammaddesi Türkiye'de bulunan sanayi kollarının ele alınması, özel sektör tarafından kurulması mümkün olmayan sanayi

³⁵ Ertürk Alptekin, "Tekstil Sektöründe Teknolojik Gelişme ve Rekabet Gücü: Denizli Bölgesi Üzerine Bir Uygulama", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010), s.88-89

³⁶ Hakan Fatih Gemci, "Türkiye'de Tekstil Piyasası ve Dünyadaki Yeri", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, 2007), s.5

³⁷ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc012/kanuntbmmc012/kanuntbmmc01202262.pdf , Erişim: 19.02.2019

kollarının devlet eliyle kurulması ve sanayiye öncelik verilmesi gibi politikalar hayata geçirilmiştir³⁸.

İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar ve devletçi sanayileşme politikaları kapsamında sanayileşmede öncelikle hammaddesi içeride bulunan tarıma dayalı üretim tesislerine öncelik verilmesi, bir taraftan tarımsal üretimi desteklerken diğer taraftan sanayileşme çabalarına katkı sağlamıştır. İthal ikameci sanayileşme anlayışı çerçevesinde öne çıkan tarıma dayalı üretim tesislerinin başında tekstil tesisleri önemli bir yer tutmuştur. Böylece hem tarım hem sanayi sektörü bir arada desteklenirken, temel giyim mallarının içeride üretilmesi hedeflenerek bu alandaki ithalatın engellenmesi ve kıt olan döviz kaynaklarının daha rasyonel kullanılması amaçlanmıştır.

Tablo 30: Sümerbank Bünyesindeki Pamuklu Sanayi İşletmeleri

İşletme Adı	Kuruluş Tarihi	İşletmeye Alınma Tarihi	Devir Tarihi
Nazilli Basma San. İşl.	1935	1937	-
İzmir Basma San. İşl.	1946	1947	-
Adana Pamuklu San. İşl.	1885	-	1946
Bakırköy Konf. San. İşl.	1850	-	1933
Denizli Pamuklu San. İşl.	1953	1953	-
Eskişehir Basma San. İşl.	1956	1956	1968
Kayseri Pamuklu San. İşl.	1934	1935	-
Ereğli Pamuklu San. İşl.	1934	1937	-
Malatya Pamuklu San. İşl.	1936	1939	-

Kaynak:https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/ARASTIRMA_ONERGESI_GD.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=154, 19.02.2019 tarihinde alınmıştır.

Sümerbank birçok sanayi üretimi yapan fabrikayı devir almasının yanı sıra kendi alanı dışında bulunan işletmelere ortak olmuş ve sanayileşmelerine destek olmuştur. Sümerbank pamuklu dokuma, halı ve yünlü, deri ve kundura, kimya, toprak ve seramik, çimento, kâğıt, demir çelik sanayilerini kapsayan birçok fabrikayı devir almış, kurmuş veya ortak olarak işletmiştir³⁹.

Yukarıda yer alan Tablo 30'da Sümerbank tarafından işletilen ve devir alınan bazı pamuklu sanayi işletmelerine yer verilmiştir. 1850-1951 yılları arasında

³⁸ Hasan Özyurt, "Atatürk Dönemi Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938)", s.130, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/101196>, Erişim: 19.02.2019

³⁹https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/ARASTIRMA_ONERGESI_GD.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=154, Erişim: 19.02.2019

pamuklu sanayi sektöründe faaliyet gösteren 20 adet firma işletmeye alınmış bunlardan bazıları ise tabloda verilmiştir. Özellikle İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar neticesinde hammaddesi içeride bulunan ve tarım sektörü ile koordineli olarak çalışan sektörlere ait fabrikalara öncelik verilmiş ve ülkenin birçok bölgesinde hammaddeye yakınlık prensibiyle yeni fabrikalar kurulmuş veya devir alınmıştır. Ayrıca bu fabrikaların ticaretin yoğun olarak gerçekleştiği bölgelerde kurulması sadece bölge ticaretini desteklemekle kalmamış aynı zamanda bu bölgelerde istihdam artışı da sağlamıştır. Sümerbank girişimleri bu yönüyle bölgesel kalkınma ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi amaçlarına da hizmet etmiştir.

Tablo 31: Sümerbank Bünyesindeki Halı ve Yünlü Sanayi İşletmeleri

İşletme Adı	Kuruluş Tarihi	İşletmeye Alınma Tarihi	Devir Tarihi
Defterdar Yünlü San. İşl.	1836	-	1933
Hereke Yünlü San. İşl.	1843	-	1933
Isparta Halıcılık İşl.	1924	1926	1943
Bünyan Yünlü San. İşl.	1925	1927	1934
Merinos Yünlü San. İşl.	1935	1938	-
Diyarbakır Halı Fab.	1949	1954	-
Taşköprü Kendir San. İşl.	1947	1951	-

Kaynak: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/ARASTIRMA_ONERGESI_GD.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=154, Erişim: 19.02.2019

Yukarıdaki Tablo 31’de ise halı ve yünlü sanayine ait bazı işletmeler kuruluş, işletmeye alınma ve devir tarihleri ile verilmiştir. 1836-1984 yılları arasında halı ve yünlü sanayi sektöründe faaliyet gösteren 10 adet firma işletmeye alınmıştır. Bu tesislerin kurulmasında ve işletilmesinde tekstil ve tarım sektörlerinin birlikte gelişmesine odaklanılmıştır.

Türkiye II. Dünya Savaşına girmemesine rağmen artan askeri harcamalar ve savaş yıllarında düşen üretimden dolayı ekonomik anlamda ciddi sorunlar yaşamıştır. Bu olumsuz gelişmelerden tekstil sektörü de etkilenmiştir. Tekstil sektöründeki olumsuz gelişmeler 1960’ların başına kadar devam etmiştir.

Planlı Ekonomik Kalkınma Dönemi’nde 1962-1972 yılları arasında tekstil sektörüne yapılan yatırımlar neticesinde tekstil sektörü hızla gelişmiş ve ilk defa bu yıllarda tekstil ürünleri ihracatı başlamıştır⁴⁰. 1980 öncesi uygulanan ithal ikameci

⁴⁰ İbrahim Özgür, “Türkiye’de Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Durumu ve Çıkış Stratejileri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, 2006), s.3

politikalar çerçevesinde kurulan yerli sanayi tesislerini korumak amacıyla ithal ürünlere uygulanan yüksek gümrük vergileri kısıtlamaları rekabeti sınırlandırarak kalitenin yükselmesini engellemiş ve bu dönemde döviz kurlarının ekonominin gerçeklerinden uzak belirlenmesi ihracatı olumsuz etkilemiştir⁴¹.

24 Ocak 1980 sonrası sanayileşme politikalarında önemli değişimler yaşanmış, ihracata dayalı dışa dönük sanayileşme politikası içe dönük ithal ikameci sanayileşme politikasının yerini almıştır. 1980 sonrasında ihracata dayalı bir kalkınma seferberliğinde tekstil ve hazır giyim sektörlerinin başı çektiği özel sektör yatırımları yapılmış, ilk yıllarda emek-yoğun olan üretim şekli 1990'lı yıllardan itibaren artan dış rekabet koşullarının da etkisinden dolayı sermaye-yoğun üretim şekline evrilerek tekstil sektöründe kaliteyi yükseltmiş ve ülkenin rekabet gücü artmıştır⁴². 1990'lı yıllarda TL'nin aşırı değer kaybetmesi, ülkede yaşanan yüksek enflasyon ve üretim maliyetlerinin artmasından dolayı sektör olumsuz etkilenmiş ve ithalat oranı artmıştır. Asya ve Rusya krizlerinden de olumsuz etkilenen sektör tarımdan sonra en yüksek istihdam kaynağı olan sektör haline gelmiştir⁴³.

1996 yılında Avrupa Birliği ile Türkiye arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması tekstil sektöründe büyük beklentiler yaratmıştır. Beklentilere paralel olarak plansız, programsız aşırı iyimserlikle yapılan yatırımlar sonucu; pazar, talep, kapasite gibi iktisadi etkenler dikkate alınmadan aşırı kapasite ortaya çıkmıştır. Bu dönemde tekstil makinaları üreticilerinin en büyük müşterisi haline gelen Türkiye oluşan bu aşırı kapasitenin yanında Euro'da oluşan aşırı değerlendirmeyle birlikte tekstil sektöründe ciddi olumsuzluk yaşamıştır⁴⁴. Gümrük Birliği ile birlikte Avrupa Birliği ülkelerine yapılacak ihracatta kotaların kaldırılması, Avrupa Birliği ülkelerinden yapılacak ithalatta ise gümrük vergilerinin sıfırlanması, üçüncü ülkeler ile yapılan ithalatlarda ise gümrük vergilerinin indirilmesi, Uzakdoğu ülkelerindeki düşük işgücü maliyetleri, ucuz kumaş ve iplik ithalatı, tekstil sektöründe artan arz

⁴¹ Huriye Çekiç, "Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sanayii'nin Durumu ve İhracatına Yönelik Ekonometrik Analiz", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, 2004), s.49

⁴² Ertürk Alptekin, a.g.e., s.97

⁴³ Melike Baran, "Türkiye ve Çin'in Tekstil Sektöründeki Maliyet Avantajları Açısından Karşılaştırılması ve Bir Saha Araştırması", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008), s.7

⁴⁴ Mehmet Turan Taşlıçay, "Türk Tekstil Sektörünün AB Pazarındaki Rekabet Gücü", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007), s.34

sebebiyle oluşan fiyat rekabetleri ve krizler sebebiyle pazarın daralması bu dönemde yaşanan başlıca sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁵.

2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşanan ekonomik krizler ve bu dönemde yaşanan siyasi çalkantılardan dolayı Türkiye'nin temel ekonomik göstergeleri olumsuz etkilenmiştir. Yaşanan ekonomik krizler sebebiyle hem sanayi hem de üretim rakamlarında ciddi düşüşler meydana gelmiştir. Devalüasyon sebebiyle özellikle tekstil ve hazır giyim sektörlerinin ithalata bağlı girdi maliyetleri yönetilemez durumlara gelmiş sektördeki pek çok işletme artan maliyetlerle başa çıkamadığından ve kur riskinden dolayı iflasa sürüklenmiştir.

2.1.2. Mevcut Durum

Tekstil sektörü diğer sektörler ile yakın ilişkiler içerisinde. Günümüzde sektör hızla makineleşmiş, diğer bir ifadeyle sermaye-yoğun bir üretim şekline doğru kaymıştır. Bu gelişmelere rağmen tekstil sektörü hala emek-yoğun üretim teknolojisine sahip olma vasfını korumaktadır. Tekstil sektöründeki ürünler hammaddeden nihai ürün haline gelene kadar birçok aşamadan geçmekte ve çok geniş bir alana hitap etmektedir. Bu anlamda tekstil ve hazır giyim sektörleri çoğu zaman birbirlerine yakın anlamları çağrıştırmakta hatta zaman zaman birbiri yerine kullanılan iki kavram haline gelmiştir. Sektörün kapsadığı hammadde yapısına genel olarak bakıldığında ise; pamuklu mamul, suni ve sentetik mamul, hazır giyim, yünlü mamul, deri ve deri mamulleri gibi alanlar ile yakın ilişki içerisinde⁴⁶.

Fakat sektörün hem makine hem de sermaye anlamında yoğun olması emek yönünden zayıf olduğu anlamına gelmemektedir. Tekstil sektörü hammaddeden nihai ürün haline gelene kadar birçok aşamadan geçmekte ve bu aşamaların her birisinde de emek faktörüne de yoğun olarak ihtiyaç duymaktadır. Nitekim küreselleşme sürecinin hızlandığı günümüzde tekstil sektöründe hâkimiyet gelişmiş ülkelerden nüfusu yüksek dolayısıyla istihdam edilecek kişi sayısı çok olan gelişmekte olan ülkelere kaymaktadır. Bu ülkelerin düşük maliyetle üretim yapma imkânı, ucuz işgücüne sahip olmaları dağıtım alanlarındaki hızlı gelişmeler sektörde söz sahibi olmalarının en önemli nedenidir.

⁴⁵ Ertürk Alptekin, a.g.e., s.97

⁴⁶ Neslihan Demir, "Türk Tekstil Sektöründe Veri Zarflama İle Performans Analizi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2013), s.5

Özellikle 1980’li yıllardan sonra tekstil sektöründe küreselleşme hızlanmış ve bu sektörde gelişmiş ülkelerin yanında gelişmekte olan ülkeler de rol almaya başlamıştır. Daha çok Avrupa menşeli ileri teknoloji ürünü tekstil makinalarının satışı için açık bir pazar olan gelişmekte olan ülkeler ucuz işgücünün etkisiyle sektördeki payını giderek artırmıştır. Gelişmekte olan birçok ülkede tekstil sektöründe çalışanların genel olarak vasıfsız işgücü sınıfında olması, bu ülkelerin çoğunda kayıt dışılık durumunun olması ücretlerin gelişmiş ülkelere oldukça düşük seviyelerde olması tekstil sektöründe bu ülkeleri avantajlı kılmaktadır.

Bu başlıkta gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye ekonomisinde tekstil ve alt sektörlerinin GSYİH’ya, imalat ve sanayi sektörlerindeki payına, istihdama olan katkısına, ekonomiye sağladığı döviz katkısına, ithalat ve ihracat ile yatırımlara sağladığı katkılara bakmak yerinde olacaktır.

2.1.3. Tekstil Sektörünün Kapsamı ve Sınıflandırılması

Dünya genelinde farklılıkları ortadan kaldırmak, istatistiksel olarak aynı dili konuşmak, sektörler için verileri belli bir düzen içerisinde kullanıcılarına ulaştırmak adına dünya çapında çeşitli kuruluşların hazırlamış olduğu sınıflandırma ve kodlama sistemleri bulunmaktadır⁴⁷. ISIC (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities-Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması) ve NACE (Statistical Classification of Economic Activities in the European Community-Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması) dünya genelinde başvurulan sınıflandırma ve kodlama sistemlerinin başında gelmektedir. NACE, AB’de 1970’den beri ekonomik faaliyet türlerine göre istatistikî verilerin çoğunluğunun toplanması, sunulması ve faaliyetlerin sınıflandırılması için bir çerçeve sağlamaktadır⁴⁸. Çalışmamızda tekstil sektörü ile ilgili veriler NACE sınıflandırması ve kodları dikkate alınarak hazırlanan verilerdir.

Aşağıda yer alan Tablo 32’de tekstil sektörü ile alakalı olan kodlar NACE Rev.2’ye göre gösterilmiştir. Tabloya göre imalat sektörü altında bulunan tekstil ürünlerinin imalatı; tekstil elyafının hazırlanması ve bükülmesi, dokuma, tekstil ürünlerinin bitirilmesi ve diğer tekstil ürünlerinin imalatı şeklinde ana gruplara

⁴⁷ Neslihan Demir, a.g.e., s.7

⁴⁸ TÜİK, *NACE Rev.2 – Altılı Ekonomik Faaliyet Sınıflaması 2015*, (Güncellenmiş 2015 Baskısı. Ankara: 2015), Yayın No: 4366, s. 5

ayrılmıştır. Daha sonra yapılan işin niteliğine göre bu ana gruplar detaylandırılarak alt gruplara ayrılmış ve her bir faaliyet için ayrı ayrı kodlar verilmiştir.

Tabloda tekstil ürünlerinin imalatını kapsayan alt grup ve faaliyetlere ait kodlara yer verilmiştir. Tekstil hammaddelerinin bükülmesi ve iplik haline getirilmesine dair yapılan faaliyetler 13.10 kodlarıyla sınıflandırılmıştır. Aynı şekilde farklı hammaddeler kullanılarak üretilen kumaşlar ise 13.30 kodlarıyla sınıflandırılmıştır.

Tablo 32: Tekstil Sektörünün NACE Rev.2 Sınıflaması ve Kodları

Kod	Açıklama
13	Tekstil ürünlerinin imalatı
13.1	Tekstil elyafının hazırlanması ve bükülmesi
13.2	Dokuma
13.3	Tekstil ürünlerinin bitirilmesi
13.9	Diğer tekstil ürünlerinin imalatı
13.10.03	Doğal pamuk elyafının imalatı
13.10.09	Sentetik veya suni devamsız elyafın kardelenmesi ve taranması
13.10.12	Pamuk elyafının bükülmesi ve iplik haline getirilmesi
13.10.13	Yün ve tiftik elyafının bükülmesi ve iplik haline getirilmesi
13.10.15	Suni ve sentetik elyafların bükülmesi ve iplik haline getirilmesi
13.20.14	Kot kumaşı imalatı
13.20.16	Pamuklu dokuma kumaş imalatı
13.20.17	Doğal kıl ve yünden dokuma kumaş imalatı
13.20.19	Doğal ipekten kumaş imalatı
13.20.22	Suni ve sentetik devamsız elyaflardan dokuma kumaş imalatı
13.30.01	Kumaş ve tekstil ürünlerini ağartma ve boyama hizmetleri
13.30.02	Kumaş ve tekstil ürünlerini ağartma ve boyama hizmetleri
13.30.03	Kumaş ve tekstil ürünlerine baskı yapılması hizmetleri
13.30.04	Kumaş ve tekstil ürünlerine ilişkin diğer bitirme hizmetleri
13.91	Örgü (triko) veya tığ işi (kroşe) kumaşların imalatı
13.92	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünleri imalatı
13.93	Halı ve kilim imalatı
13.94	Halat, urgan, kınnap ve ağ imalatı
13.95	Dokusuz kumaşların ve dokusuz kumaştan yapılan ürünlerin imalatı
13.96	Diğer teknik ve endüstriyel tekstillerin imalatı
13.99	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer tekstillerin imalatı

Kaynak:

TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId=244&turId=1&turAdi=%201.%20Faaliyet%20S%C3%84%C2%B1n%C3%84%C2%B1lamalar%C3%84%C2%B1>, Erişim:09.03.2019

Tablo 32'den de anlaşılacağı üzere tekstil sektörü sadece hammaddenin üretimi ve iplik haline getirilmesiyle değil, hazır giyim ve deri sektörlerinin de aramalı ve hammadde teminini sağlayan bir sektördür. Tekstil sektörüne ait NACE sınıflandırma ve kodlama sistemine dâhil olan faaliyetlerin tamamına tabloda yer

verilmemiştir. Türkiye’de bu sınıflandırmaya dâhil olan faaliyet kollarında küçük ve büyük çapta birçok Küçük ve Orta Büyüklükteki (KOBİ) karakterli firma bulunmaktadır.

Türkiye ekonomisinde tekstil sektörünün ağırlığını görebilmek adına Tablo 33’de 2015 yılı temel alınarak hesaplanan üretim endeksleri yer almaktadır. Tabloya göre toplam sanayi üretim endeksi 2016 yılından 2018 yılına kadar yıllık ortalamalar dikkate alındığında artma eğilimi göstermiştir. Toplam sanayi üretiminde yaşanan bu artışın imalat sanayi ve imalat sanayinin alt sektörü olan tekstil sektöründe de yaşandığı görülmektedir. 2018 yılı Ocak-Mayıs döneminde durağan bir seyir gösteren tekstil sektörü, Temmuz-Aralık döneminde ise daralma eğilimine girmiştir.

Tablo 33’e göre; 2017 yılında hem imalat sanayi hem de tekstil sektörüne ait verilere bakıldığında Ocak-Aralık dönemi boyunca endeksin artma eğiliminde olduğu görülmektedir. 2016 yılında tekstil ürünleri imalatı endeksinde gerçekleşen yıllık ortalama %101,5 iken, 2017 yılında bu ortalama %6 oranında artarak %107,5 olarak gerçekleşmiştir. 2015 temel yılına göre 2018 yılının tekstil ürünleri imalatı endeksi yıllık ortalaması %110,4 iken, imalat sanayi endeksinin 2018 yılı yıllık ortalaması %114,5 olarak gerçekleşmiştir.

İncelenen dönemde 2018 yılında ise toplam sanayi üretimi Ocak-Nisan aralığında durağan seyrederken Haziran ayına kadar düşüş eğilimine girdiği, Temmuz ayında yaşanan artıştan sonra Aralık ayına kadar tekrar düşüş eğilimi gösterdiği görülmektedir. Nitekim 2018 yılının Temmuz ayından sonra görülen azalma eğilimi yıllık ortalama rakamlarına da yansımıştır. 2017 yılında toplam sanayi üretimi endeksi %112,4 olarak gerçekleşmişken, 2018 yılında %2,4 artarak %114,8 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

2017 Aralık ayı imalat sanayi endeksi %120,4 iken 2018 yılına geçildiğinde %12,6 azalmış ve %107,8 olarak gerçekleşmiştir. 2017 Aralık ayı tekstil ürünleri imalatı endeksi %112,9 iken 2018 yılına geçildiğinde %7,08 azalmış ve %104,9 olarak gerçekleşmiştir. 2018 Eylül-Aralık dönemi imalat sanayi üretim değerleri bir önceki yılın aynı dönemine göre azalma eğilimi göstermiştir. 2018 Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yıla göre yaşanan artma eğilimi imalat sanayi yıllık ortalamasının 2017 yılına göre pozitif gerçekleşmesine sebep olmuştur.

Tablo 33: Sanayi Üretim Endeksi 2015=100

İktisadi faaliyetler	Yıl	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık ortalama
Toplam sanayi	2016	102,7	103,6	102,9	103,0	104,7	103,7	97,6	104,7	101,8	106,1	105,6	104,8	103,4
	2017	105,7	107,4	109,0	111,5	109,9	110,5	111,6	114,8	115,7	116,2	116,8	119,7	112,4
	2018	118,0	117,6	117,6	118,4	116,3	113,6	117,8	116,0	113,0	110,3	110,1	108,5	114,8
İmalat sanayi	2016	102,9	104	103,3	102,9	105	103,6	97,4	104,7	101,8	106	105,1	104,5	103,4
	2017	105,7	107,2	109	111,6	109,8	110,6	111,5	114,9	115,7	116,5	117	120,4	112,4
	2018	118,1	117,7	117,8	118,5	116,2	113,2	117,8	115,5	112,5	109,6	109,5	107,8	114,5
Tekstil ürünleri imalatı	2016	102,9	102,7	101,9	101,3	102,5	102,6	96	104,2	98,2	102,1	102	101,6	101,5
	2017	101,4	104,2	105,3	105,2	106,9	106	108,5	110,1	111	109	110,4	112,9	107,5
	2018	112,9	112,9	113,7	112,5	112,5	110,5	114,1	112	110,2	104	105,2	104,9	110,4

Kaynak: TÜİK, Sanayi Üretim Endeksleri

Türkiye'nin 2018 yılı GSYİH gerçekleştirmeleri ve imalat sektörünün GSYİH'ya katkısı Tablo 34'te yer almaktadır. TÜİK tarafından açıklanan verilere göre imalat sanayi endeksi içerisinde %8,5 paya sahip olan tekstil sektörünün GSYİH'ya yaptığı katkılar aşağıda yer alan tablodan görülmektedir.

Tablo 34: Türkiye'de Tekstil Sektörünün İmalat Sanayi İçindeki Payı

Yıllar	Türkiye	İmalat	Pay %	Tekstil
2018/1	788.833.423	151.765.999	19,24	12.900.109
2018/2	885.235.862	167.352.440	18,90	14.224.957
2018/3	1.016.805.838	183.294.312	18,03	15.580.016
2018/4	1.010.114.366	202.905.270	20,09	17.246.947
Toplam	3.700.989.489	705.318.021	76,26	59.952.029

Kaynak: TÜİK, Sanayi Üretim Endeksleri

2.1.4. Türkiye'de Tekstil Sektöründe Firmaların Büyüklüğü

İşletmelerde çalışan kişilerin sayısına göre işletmelerin farklı isimler ile adlandırıldığı bilinmektedir. KOBİ işletmelerinin tanımları ise çalışan sayıları, yıllık net satış hasılatı ve mali bilanço kriterlerine göre yapılmaktadır. Buna göre; mikro işletmeler 10 kişiden az çalışan istihdam eden, yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi birisi 1 milyon TL'yi aşmayan işletmelerdir. Küçük işletmeler; 50 kişiden az çalışan istidam eden, yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 8 milyon TL'yi aşmayan işletmelerdir. Orta büyüklükteki işletmeler; 250 kişiden az çalışan istidam eden, yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 40 milyon TL'yi aşmayan işletmelerdir⁴⁹.

Yukarıda yer alan işletme büyüklükleri kriterlerine göre tekstil ve hazır giyim imalatı yapan firmaların işyeri büyüklüğüne göre faaliyette bulunan işyeri sayıları Tablo 35'de gösterilmiştir.

Tablo 35: İşyeri Büyüklüğüne Göre İşyeri Sayıları

	1-9 Kişi	10-49 Kişi	50-249 Kişi	250-499 Kişi	500 + Kişi
Tekstil İmalatı	11.918	3.360	1.319	220	87
Giyim İmalatı	25.239	6.098	1.923	175	56

Kaynak: SGK, Aylık İstatistik Bültenleri

⁴⁹ http://www.kobi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=239:kob-tanm-deiti&itemid=348 , Erişim: 11.03.2019

Tablo 35'e göre tekstil ve hazır giyim imalatı yapan firma sayıları mikro, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak verilmiştir. Tekstil imalatı ile uğraşan mikro işletme sayısı 11.918 iken, giyim imalatında faaliyette bulunan mikro işletme sayısı bunun çok üzerinde 25.239 olarak görülmektedir. Tekstil imalatında bulunan küçük işletme sayısı 3.360 tane iken, hazır giyim imalatında bu sayının 6.098 olduğu görülmektedir. 50-249 kişinin istihdam edildiği orta büyüklükteki işletme sayısı tekstil imalatı yapan işletmelerde 1.319 tane, hazır giyim imalatı yapanlarda ise bu sayı 1.923'dür. Tekstil imalatında 250 ve üzeri çalışanın istihdam edildiği işletme sayısı 307 iken, hazır giyim imalatı yapan firmalarda bu sayı 231 olarak gerçekleşmiştir. Genel olarak bakıldığında mikro, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme sayılarında hazır giyim ürünleri imalatı yapan firma sayısının tekstil ürünleri imalatı yapan firmalardan çok olduğu görülmektedir. Türkiye ekonomisinin genel işletme yapısının KOBİ karakterli firmalardan oluştuğunu ve bu durumun tekstil sektöründe ülke ile aynı eksende yer aldığı söylenebilir.

2.1.5. Türkiye'de Tekstil Sektöründe İstihdamın Durumu

Ağırlıklı olarak emek-yoğun bir üretim teknolojisine sahip olan tekstil sektöründe son yıllarda makineleşme ve teknoloji kullanımı giderek yaygınlaşsa da sektörün ilişki içerisinde bulunduğu alt ve diğer sektörler halen emek-yoğun üretim teknolojisi kullanmakta olup ciddi manada istihdam sağlamaktadırlar. Tekstil sektörü Türkiye'de de istihdam sağlama anlamında yüksek bir potansiyele sahiptir.

Sektörde bulunan işyeri sayısı ve istihdam edilen kişi sayısı aşağıdaki Tablo 36'da görülmektedir. SGK Aylık İstatistik Bültenleri Aralık 2018 dönemi verilerine göre; Türkiye'de 1.879.771 tane işyeri bulunmakta olup, bu işyerlerinde 4/a kapsamında zorunlu sigortalı olarak istihdam edilenlerin sayısı 14.229.170 olarak gerçekleşmiştir. İmalat sanayi altında faaliyette bulunan 25'den fazla sektörün toplam işyeri sayısı ise 269.876 tanedir.

Tablo 36: Tekstil Sektöründe İşyeri Sayıları ve İstihdama Katkısı, 2018/12

	Türkiye Geneli	İmalat Sanayi	Tekstil Ürünleri İmalatı	Giyim Eşyalarının İmalatı
İşyeri Sayısı	1.879.771	269.876	16.904	33.491
İstihdam	14.229.170	3.187.338	413.041	525.146

Kaynak: SGK, Aylık İstatistik Bültenleri

İmalat sanayinde istihdam edilenlerin sayısı ise 3.187.338 kişi olarak görülmektedir. İmalat sanayinin altında kategorize edilmiş olan tekstil sektöründe ise 2018 Aralık ayı itibariyle 4/a kapsamında bulunan işyeri sayısı 16.904 tanedir. Bu işyerlerinden istihdam edilenlerin sayısı ise 413.041 olarak gerçekleşmiştir. Tekstil sektörü ile birçok yönden ilişkisi olan hazır giyim sektöründe ise 33.491 tane işyeri bulunmakta olup bu işyerlerinde 525.146 kişi istihdam edilmektedir.

Tekstil ve hazır giyim sektöründe istihdam edilenlerin toplam sayısı 938.187 kişi olarak görülmekte olup, imalat sanayisinde istihdam edilenlerin toplam sayısı içerisindeki payı %29,43 olarak hesaplanmıştır. Fason üretimlerin varlığı, sigortasız çalışma ve kayıtsız işçi çalıştırma durumlarının yoğun olarak yaşandığı bu sektörde verilerin yorumlanması sağlıklı olmamakla birlikte, imalat sanayinde açıklanan istihdam rakamlarına göre tekstil ve hazır giyim sektörlerinin istihdamdaki ağırlığı %30 gibi yüksek bir rakama denk gelmektedir.

İşyeri büyüklüklerine göre tekstil ve hazır giyim imalatında faaliyette bulunan firmalarda istihdam edilen kişilerin sayısı aşağıda yer alan Tablo 37’de verilmiştir. Tablo 37’ye bakıldığında mikro işletme sınıfında bulunan tekstil imalatı yapan işletmelerde 37.376 kişi istihdam edilirken, hazır giyim imalatı yapan mikro işletmelerde 80.233 kişi istihdam edilmektedir.

Tablo 37: İşyeri Büyüklüğüne Göre Çalışan Sayıları

	1-9 Kişi	10-49 Kişi	50-249 Kişi	250-499 Kişi	500 + Kişi
Tekstil İmalatı	37.376	74.814	150.995	74.919	74.937
Giyim İmalatı	80.233	128.902	203.386	60.301	52.324

Kaynak: SGK, Aylık İstatistik Bültenleri

Küçük işletme sınıflandırmasına dâhil olan tekstil imalatı yapan işletmelerde 74.814 kişi istihdama katılırken, hazır giyim imalatı yapan küçük işletmelerde 128.902 kişi çalışmaktadır. Orta büyüklükteki işletmelerde ise tekstil ürünleri imalatı yapan işletmelerde 150.995 kişi istihdama katılırken, hazır giyim ürünleri imalatı yapan orta büyüklükteki işletmelerde bu rakam 203.386’dır. Tekstil ürünleri imalatı yapan ve 250 çalışandan fazla istihdamın bulunduğu işletme sayılarının toplamı 149.856 tanedir. Hazır giyim ürünleri imalatında 250 ve üzerinde çalışana sahip işletmelerin toplam sayısı ise 112.625’dir. Genel olarak iki sektörün karşılaştırılması

yapıldığında hazır giyim ürünleri imalatı yapan firmalarda çalışanların sayısının tekstil ürünleri imalatı yapan firmalarda çalışanlardan fazla olduğu görülmektedir. 250 ve üzeri çalışana sahip olan işletme sayılarında ise tekstil ürünleri imalatı yapan işletme sayısının hazır giyim ürünleri imalatı yapan işletme sayısında çok olduğu görülmektedir. Aynı durum 250 ve üzerinde çalışana sahip olan firma sayılarında da görülmektedir.

2.1.6. Türkiye’de Tekstil Sektöründe İhracatın Durumu

Türkiye ekonomisinde geçmişten günümüze dış ticarete önemli bir yere sahip olan tekstil sektörünün dış ticaret verileri Tablo 38’de gösterilmiştir. Tabloda Türkiye’nin 1980–2018 yılları arasındaki toplam ihracat değerleri, tekstil ürünleri ve giyim ürünleri ihracatı toplam değerleri ile ihracattan aldıkları paylar yüzdelik olarak verilmiştir.

1980 yılından itibaren Türkiye ekonomisinde toplam ihracatın 1998 yılına kadar artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 1999 yılında yaşanan deprem ve 1998 krizleri sebebiyle ihracat değerinde ufak bir gerileme görülmektedir. 2000 yılından 2008 yılına kadar ihracatın sürekli olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir. İhracat rakamlarındaki bu artış trendi 2008 küresel krizinin olumsuz etkileriyle düşmüştür. Nitekim 2008 yılında 132 milyar \$ olarak gerçekleşen Türkiye’nin toplam ihracatı, 2009 yılında %22,63’lük bir daralma yaşamış ve 102 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir.

Aynı şekilde 2008 küresel krizinin etkileri tekstil ve hazır giyim ürünleri ihracatında da görülmektedir. Fakat 2008 yılından 2009 yılına geçildiğinde hem tekstil hem de hazır giyim ürünleri ihracatlarının toplam ihracat içerisindeki payı artmasına rağmen her iki sektörde daralmıştır. 2008 yılında tekstil ürünlerinin ihracatı 11,3 milyar \$ olarak gerçekleşmişken, 2009 yılında bu rakamın 9,5 milyar \$’a gerilemiş ve sektörün ihracatı %15,57 daralmıştır. Hazır giyim ürünleri ihracatında ise 2008 yılında 11,5 milyar \$ değerinde bir ihracat rakamı gerçekleşmişken, bu değer 2009 yılında 9,6 milyar \$’a düşmüştür. Bu veriler hazır giyim ürünleri ihracatının 2008’den 2009’a krizin etkisiyle %16,52 düştüğünü göstermektedir.

Tablo 38: Türkiye’de Tekstil ve Giyim Ürünleri İhracatı 1980-2018 (Bin \$)

Yıllar	Toplam İhracat	Tekstil Ürünleri İhracatı	Pay (%)	Giyim Ürünleri İhracatı	Pay (%)
1980	2.910.122	348.921	11,9	131.010	4,50
1985	7.958.010	1.222.242	15,36	1.028.467	12,92
1990	12.959.288	1.769.829	13,66	2.889.026	22,29
1991	13.593.462	1.821.658	13,40	2.937.343	21,61
1995	21.637.041	3.406.044	15,74	5.070.333	23,43
1996	23.224.464	3.817.823	16,44	4.829.702	20,80
1997	26.261.071	4.450.117	16,95	5.442.138	20,72
1998	26.973.951	4.794.000	17,77	5.715.620	21,19
1999	26.587.224	4.557.626	17,14	5.270.104	19,82
2000	27.774.906	4.614.078	16,61	5.417.141	19,50
2001	31.334.216	4.943.497	15,78	5.397.509	17,23
2002	36.059.089	5.532.758	15,34	6.615.232	18,35
2003	47.252.836	6.841.165	14,48	8.153.895	17,26
2004	63.167.152	7.998.061	12,66	9.340.151	14,79
2005	73.476.408	8.742.704	11,90	9.924.749	13,51
2006	85.534.675	9.265.791	10,83	10.175.068	11,90
2007	107.271.749	10.804.633	10,07	11.794.828	11,00
2008	132.027.195	11.323.038	8,58	11.503.751	8,71
2009	102.142.612	9.559.339	9,36	9.603.289	9,40
2010	113.883.219	10.932.274	9,60	10.617.877	9,32
2011	134.906.868	12.920.412	9,58	11.633.424	8,62
2012	152.461.736	13.259.405	8,70	11.955.404	7,84
2013	151.802.637	14.740.647	9,71	12.703.715	8,37
2014	157.610.157	15.413.632	9,78	13.773.510	8,74
2015	143.838.871	13.591.481	9,45	12.525.940	8,71
2016	142.529.583	13.543.584	9,50	12.416.456	8,71
2017	156.992.940	14.200.277	9,05	12.273.832	7,82
2018	167.967.219	14.731.386	8,77	12.657.848	7,54

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

1980 yılından 2008 yılına kadar tekstil ve hazır giyim ürünleri ihracatının artma eğiliminde olduğu, 2008 krizinin etkilerinin azalması ile 2014 yılına kadar tekrar bir toparlanma sürecine girdiği görülmektedir. 2015 yılında her iki sektörün

ihracat rakamlarında gerileme yaşanmış ve 2015'ten günümüze kadar artma eğilimi yaşanmasına rağmen 2014 yılındaki ihracat rakamlarına henüz ulaşamamıştır.

Toplam ihracat içerisinde tekstil ürünlerinin payının en yüksek 1998 yılında %17,77 ile aldığı görülmektedir. Toplam ihracat içerisinde tekstil ürünlerinin en düşük payı ise %8,58 ile 2008 yılında gerçekleşmiştir. 2007 yılında toplam ihracat içerisinde tekstil ürünlerinin payı %10,07 olarak gerçekleşmişken devam eden yıllarda bu pay dalgalı bir seyir izlemiştir. Halen bu pay %10 seviyesinin altında seyir etmektedir. Aynı şekilde 2007 yılında hazır giyim ürünleri ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı %11 seviyesinde gerçekleşmiş olmasına rağmen, bu pay günümüze kadar azalma eğilimine girmiş ve halen %10 seviyesinin altında seyretmektedir.

Yıllar itibariyle Türkiye ekonomisinin ihracatındaki payları azalma eğiliminde olan tekstil ve hazır giyim sektörleri, bu trendin aksine halen istihdam ve döviz kazandırıcı sektörler olarak üst sıralarda yer almaktadır. Türkiye'nin gelişim dönemlerinde en önde gelen sektörü olmasına rağmen, son yıllarda toplam ihracat değerlerinden aldığı pay giderek azalmaktadır. Tekstil ve hazır giyim sektöründe yaşanan bu azalmanın birçok sebebi vardır.

Öncelikli olarak 1995 yılında Türkiye ile AB arasında yapılan Gümrük Birliği anlaşmasıyla sektörün ticaret hacmi, istihdam ve teknoloji düzeyinde beklenen gelişmeler yaşanmıştır. Gümrük birliği sürecinin başlamasıyla birlikte ihracatta umulan patlamanın yaşanması için öncelikle sektörün makine ve donanım varlıklarının teknoloji ile daha uyumlu hale getirilmesi için yatırımlar yapılmıştır. Bu dönemde Avrupalı makine üreticileri için Türkiye yeni ve geniş bir pazar olarak görülmüş, tekstil ve giyim sektörleri için sabit sermaye yatırımları bu dönemde artmıştır. Bu dönemde yaşanan yatırım artışlarından kaynaklı olarak sektörün istihdam yapısı ve hammadde kaynakları ile ithalat değerleri de artış göstermiştir.

Türkiye'de Avrupa Birliği tekstil sanayisinin gerilemeye başladığı bir dönemde Türkiye'nin gümrük birliğine dâhil olmasının bu pazarı tekrar hareketlendireceği gibi yanlış bir algı doğmuştur. Çünkü AB ile yapılan gümrük birliği anlaşması tek taraflı bir anlaşma olup AB'nin üçüncü ülkeler ile yaptığı dış ticaret anlaşmalarına Türkiye taraf değildir. Bu durum Türkiye'nin AB ile olan ticaretinde olumlu bir etki oluşturmasına rağmen, üçüncü ülkeler ile yapılan

anlaşmaların şartlarının Türkiye için geçerli olmaması bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. AB'nin gümrüksüz ve kotasız ticaret yapabildiği ülkeler ile Türkiye kendi anlaşmalarını daha farklı şartlarda yapmak zorunda kalmıştır.

Ayrıca 2005 yılında kotaların kaldırılması da Türkiye'nin ihracat rakamlarını olumsuz yönde etkilemiştir. AB'nin Uzak Doğu ülkeleri ile olan ticaretinin artması, Çin, Vietnam ve Bangladeş gibi ülkelerin ucuz iş gücü maliyetlerine sahip olması bu anlamda Türkiye'yi olumsuz etkilemiştir. Fakat Türkiye halen Uzak Doğu ülkelerine göre daha maliyetli üretim yapmasına karşın, hammaddeye yakınlık, üretim sürecinin hızlı ve nakliye ağlarına yakın olmasının avantajını da kullanmaktadır.

2.1.6.1. Türkiye'de Tekstil Sektörünün İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı

Türkiye'nin toplam tekstil ihracatında bu ihracatın hangi ülkelere yapıldığı da önemlidir. Türkiye'nin ihracatında önemli yer tutan ülkelere bakmak yerinde olacaktır. Aşağıda yer alan Tablo 39'da 2018 yılında en çok ihracat yapılan 10 ülkeye yapılan ihracat rakamları, Türkiye'nin ihracatındaki payları ve bir önceki yıla göre ihracat hacminin değişimi yüzdelik olarak verilmiştir.

Tablo 39: En Çok İhracat Yapılan 10 Ülke (Bin \$) - 2018

Ülkeler	Toplam İhracat	Pay (%)	Önceki yıla göre değişim
Almanya	16.142.648	9,6	6,8
İngiltere	11.110.876	6,6	15,7
İtalya	9.562.537	5,7	12,9
Irak	8.350.137	5,0	-7,8
ABD	8.304.460	4,9	-4,0
İspanya	7.711.710	4,6	22,4
Fransa	7.288.613	4,3	10,7
Hollanda	4.761.888	2,8	23,2
Belçika	3.951.541	2,4	25,4
İsrail	3.894.853	2,3	14,3

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

2018 yılı verilerine göre Türkiye'nin ihracatında 16,14 milyar \$'lık rakam ile Almanya ilk sırada gelmekte olup, toplam ihracatın %9,6'sı bu ülkeye gerçekleştirilmiştir. Almanya'dan sonra en çok ihracat yapılan ikinci ülke ise İngiltere'dir. İngiltere'nin toplam ihracattaki payı %6,6'dır. İngiltere ile yapılan ihracat bir önceki yıla göre %15,7 oranında artmıştır. 2018 yılı verilerine göre bir önceki yıla göre ihracatta daralmanın yaşandığı ülkeler ABD ve Irak olarak

görülmektedir. Irak ile yapılan ihracat bir önceki yıla göre %7,8, ABD ile yapılan ihracat ise bir önceki yıla göre %4 oranında daralmıştır. Toplam ihracatın içerisinde yüzdelik payı düşük olmasına rağmen bir önceki yıla göre en çok ihracat artışı yaşanan ülkeler ise Belçika, Hollanda ve İspanya'dır. Tekstil ihracatında Belçika'ya %25,4, Hollanda'ya %23,2 ve İspanya'ya %22,4 oranında artmıştır.

Tablo 40'da ise tekstil ve hazır giyim ürünleri ihracatında en çok paya sahip olan ülkeler verilmiştir. Tablo 40'a göre en çok ihracat yaptığımız ülke olan Almanya, tekstil ve hazır giyim ürünleri ihracatında da ilk sırada yer almaktadır. 2018 yılında Almanya'ya 1,6 milyar \$ tekstil ürünü ve 2,06 milyar \$ hazır giyim ürünü ihracatı gerçekleşmiştir. Almanya'ya yapılan tekstil ve hazır giyim ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki payı yaklaşık olarak %23'dür. İngiltere'ye yapılan tekstil ve hazır giyim ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki payı ise yaklaşık olarak %22 olmuştur.

Tablo 40: 2018 Yılı En Çok Tekstil ve Giyim İhracatı Yapılan Ülkeler (Bin \$)

Ülkeler	Toplam İhracat	Tekstil Ürünleri	Pay (%)	Giyim Ürünleri	Pay (%)
Almanya	16.142.648	1.604.980	9,94	2.069.578	12,82
ABD	8.304.460	1.160.057	13,96	319.680	3,84
Birleşik Krallık	11.110.876	1.053.364	9,48	1.394.573	12,55
İtalya	9.562.537	907.644	9,49	399.638	4,17
İspanya	7.711.710	619.690	8,03	2.057.106	26,67
Hollanda	4.761.888	507.098	10,64	721.993	15,16
Fransa	7.288.613	486.326	6,67	572.686	7,85
Irak	8.350.137	332.636	3,98	572.614	6,85
İsrail	3.894.853	186.262	4,78	287.242	7,37
Belçika	3.951.541	268.650	6,79	190.866	4,83

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

İncelenen ülkeler içerisinde hazır giyim sektörleri ihracatında en çok paya sahip ülke Almanya'dır. Tablodaki ülkeler içerisinde toplam ihracatta tekstil ve hazır giyim ürünleri ihracatının en az paya sahip olduğu ülke ise %10,83 ile Irak olmuştur.

Genel olarak bakıldığında Türkiye'nin ihracatında ilk sırayı motorlu kara taşıtları, ikinci sırayı ana metal sanayi, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizatlar üçüncü sırayı almaktadır. Sırasıyla bu sektörleri tekstil ürünleri ve hazır giyim sektörleri takip etmektedir. Tekstil ve hazır giyim sektörleri ihracat rakamları birlikte değerlendirildiğinde 23,8 milyar \$'lık değere ulaşmakta olup, 28 milyar \$'lık motorlu kara taşıtı ve römorklar ihracatından sonra ikinci sırada yer almaktadır.

Uzun yıllar Türkiye'nin ihracatında ilk sırada yer alan tekstil sektörü, bu yerini koruyamasa da halen tekstil yan sanayi, hazır giyim ve deri ürünleri gibi birçok sektörü de içinde barındırmakta ve ihracatta itici güç olarak yerini korumaktadır.

2.2. Türkiye'de Deri Sektörü

2.2.1. Tarihçe

Tarihi kayıtlarda M.Ö. 3000 yıllarından buyana Anadolu'da dericilik faaliyetlerine rastlanmaktadır. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesiyle birlikte fetih sonrasında Kazlıçeşme'de 33 salhane ve 360 tabakhanelen oluşan bir bölgenin kurulmasıyla dericiliğin önemi ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseliş dönemlerinde dericiliğin de yükselişte olduğu bilinmektedir. Ordunun ayakkabı ihtiyacının yanı sıra günlük hayatta kullanılan birçok eşya da deri mamullerinden imal edilmekteydi. 18. yüzyılda Avrupalıların Türk derilerini tercih etmeleri de dericilik sektörünü olumlu etkilemiştir. Bu yüzyılda büyük rağbet gören Türk deri mamulleri aynı zamanda İngiltere ve Fransa'dan deri işleme sanatını öğrenmek isteyenlere ev sahipliği yapmıştır. Daha sonradan dericilik sektöründe gelişen teknolojiye ayak uyduramadığından Avrupa pazarındaki konumunu koruyamamıştır⁵⁰.

Türk deri sanayisi çok eski ve köklü bir tarihe sahiptir. İzmir İktisat Kongresi'nde tekstil gibi önemli bir sanayi kolu olarak kabul edilmesine rağmen, Cumhuriyet'in ilk yıllarında babadan oğula devir edilen bir sanayi kolu görünümündedir. 1960'lı yıllara kadar deri sektörünün dağınık bir yapıda ve birçok ilde tabakhanelerde uzmanlaşmadan uzak bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Ancak hazırlanan kalkınma planlarının hayata geçmesiyle sektörün gelişim gösterdiği ve dışa açılma politikalarıyla ivme kazandığı söylenebilir. 1960'lı yıllara kadar neredeyse her bölgede tabakçılık işleri yapılmaktadır. Sektörün özünde çevreye verdiği zarar, rekabet koşulları ve teknolojik imkânlardan dolayı sektörün belirli bölgelerde yoğunlaştığı ve giderek deri organize sanayi bölgelerinde toplandığı görülmektedir. 1970'li yıllara gelindiğinde dışa açılma politikaları, nitelikli hammadde kaynakları, bilimsel ve teknik esaslardan faydalanılarak kaliteli deri mamullerinin üretildiği bir deri endüstrisinin yavaş yavaş ortaya çıktığı

⁵⁰ T.C. Gümrük Bakanlığı, *Esnaflık ve Sanatkarlar Özelinde Sektör Analizleri Projesi Deri, Giyim ve Ayakkabı Sektörü*, (Ankara: 2017), s.18

söylenbilir⁵¹. Bu dönemde üretim teknolojilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Deri sektörü üretim sürecinde kullanılan maddeler ve üretim sürecinden dolayı çevreye zarar verme potansiyeli yüksek bir faaliyet kolu olup, gelişmiş ülkelerde çevre bilincinin artmasıyla sektör yoğunluğunu kaybetmeye başlamıştır. Emek yoğun üretim yapısına sahip olan sektördeki işgücü maliyetlerinin artması da gelişmiş ülkelerde bu sektöre olan ilgiyi zayıflatmıştır. Gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan bu durum özellikle Asya’da yeni sanayileşmeye başlayan ülkeler için deri sektörünün ön plana çıkmasına yol açmıştır. Gelişmiş ülkelere göre daha düşük işgücü ve üretim maliyetlerine sahip olmalarından dolayı üretim bu bölgelere transfer edilmiştir⁵². Çin, Vietnam, Endonezya, Pakistan ve Hindistan gibi ülkeler hem ham deri üretimi hem de ucuz işgücü maliyetlerine sahip olmalarından dolayı avantajlarını kullanarak yeni üretim merkezleri haline gelmiştir.

1980’li yıllarda petrol krizinin olumsuz etkilerinin giderilmesi ve Türkiye’de bu dönemlerde ithal ikameci sanayi politikaları yerine ihracata yönelik politikaların uygulamaya konulmasıyla olumlu bir eğilim yakalanmıştır. Bu dönem de özellikle ihracat içerisindeki payının arttığı ve bavul ticareti yoluyla da ülkeye net döviz girdisi sağladığı bilinmektedir. Özellikle 1990’lı yıllarda Rusya ve Doğu Avrupa ülkelerine yapılan ihracattaki artışlar; hem yurt içi hem de yurt dışında sektörün ürünlerine olan talebin artması da deri sektöründe büyük yatırımların yapılmasına yol açmıştır⁵³.

1990’ların sonuna kadar deri sektörü büyümesini sürdürmüştür. Uzak Doğu ülkelerinde başlayan kriz ve 1998’de ihracattaki en büyük pazarlarımızdan birisi olan Rusya Federasyonu’nda yaşanan ekonomik kriz sektörü büyük kayıplara uğratmıştır. Üretimin yaklaşık yarısını Rusya pazarına ihraç eden sektör, Avrupa ve diğer pazarların ihmal edilmesi, Rusya’nın yüksek talebiyle gerçekleşen hızlı ve plansız büyüme ile yatırımların artması, artan dünya fiyatlarıyla deri ürünlerinin kalitesinin

⁵¹ Başak DARENDE, “Uşak İlinde Dericiliğin İzlenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2015), s.22

⁵² Aylin ALAGÖZ, Gümrük Birliği Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye’de Deri ve Deri Mamulleri Sektörü, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 1998, s.2

⁵³ T.C. Ekonomi Bakanlığı, *Deri ve Deri Mamulleri Sektörü*, (Ankara: 2016) ,s.1, https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Deri_ve_Deri_Mamulleri_Sekt%C3%B6r%C3%BC.pdf , Erişim: 07.04.2019

bozulması gibi olumsuz durumlarla karşılaşmıştır⁵⁴. Yaşanan bu olumsuz gelişmeler sonucu deri sektörü ciddi krize girmiş pek çok firma kapanmıştır.

2000’li yıllara gelindiğinde deri ürünlerine yönelik iç talebin canlanması ve üreticilerin yeni pazarlara açılmasından dolayı hareketlilik başlamıştır. Fakat 2001 yılında yaşanan mali krizler sebebiyle sektörün tekrardan daralma yaşadığı ve olumsuz etkilendiği görülmektedir. 2002 yılından sonra uygulanan programlar neticesinde sektör ile alakalı olumlu gelişmeler yaşansa dahi sektörün üretimi 2003 yılından bu yana azalmaktadır⁵⁵.

Türkiye’de ise dericiliğin çevreye vermiş olduğu zararlar kaçınılmaz olup, sektörün devamlılığı ve çevreye olan duyarlılık bilincinin artırılması adına Türkiye’de bir takım düzenlenmeler yapılmıştır. 1994 yılında imzalanan “Çevre Protokolü” ile sektörde faaliyette bulunan firmaların en geç 1998 yılı sonuna kadar arıtma sistemine sahip bir organize sanayi bölgesinde yer alması ya da kendi arıtma sistemini kurmuş olması zorunluluğu getirilmiştir. Bu düzenlemelerin hayata geçmesiyle sektörün çevreye olan duyarlılığı giderek artmış ve günümüzde üretimin %70’i çevreye duyarlı bir şekilde yapılır hale gelmiştir. Türkiye’de Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerine göre deri ihtisas ve karma olarak nitelendirilen 10 adet organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Bu sanayi bölgelerinin tamamında arıtma tesisleri mevcuttur. Bu organize sanayi bölgelerinin bulunduğu yerler; Bursa, Çorlu, Denizli, Gerede, Gönen, Isparta, İstanbul (Tuzla), Kula, Niğde ve Uşak’tır⁵⁶.

2.2.2. Türkiye’de Deri Sektöründe Firmaların Büyüklüğü

Deri sektörü Türkiye’de imalat sanayinin önemli bir kolu olmasının yanında istihdama da katkı sağlamaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 41’de Türkiye’de deri imalatı ile faaliyette bulunan işyeri sayısı ve bu işyerlerinde istihdam edilen kişi sayıları Türkiye geneli ve imalat sektörü ile karşılaştırmalı olarak verilmiştir. SGK verilerine göre; İmalat sanayi altında faaliyette bulunan 25’den fazla sektörün toplam işyeri sayısı ise 269.876 tanedir. İmalat sanayinde istihdam edilenler sayısı ise 3.187.338 kişi olarak görülmektedir.

⁵⁴ T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, a.g.e., s.19

⁵⁵ T.C. Ekonomi Bakanlığı, a.g.e., s.1,

https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Deri_ve_Deri_Mamulleri_Sekt%C3%B6r%C3%BC.pdf , Erişim: 07.04.2019

⁵⁶ <https://osbbs.sanayi.gov.tr/default.aspx> , Erişim: 07.04.2019

Tablo 41: Deri Sektöründe İşyeri Sayıları ve İstihdama Katkısı, 2018/12

	Türkiye Geneli	İmalat Sanayi	Deri İmalatı
İşyeri Sayısı	1.879.771	269.876	6.344
İstihdam	14.229.170	3.187.338	59.128

Kaynak: SGK, Aylık İstatistik Bültenleri

İmalat sektörü içerisinde değerlendirilen deri ve ilgili ürünlerin imalatı ile faaliyette olan işyeri sayısı 6.344 adet olup, bu işyerlerinde 59.128 kişi istihdam edilmektedir. İmalat sanayisinde faaliyette olan firmaların %2,35'i ve istihdam edilenlerin %1,85'ini deri ve ilgili ürünlerin imalatını yapan işletmelerden oluşturmaktadır. Fason üretim ve kayıt dışı çalışmanın yoğun olduğu bu sektörde işyeri sayısı ve istihdamın daha yüksek olduğu söylenebilir.

Aşağıdaki Tablo 42'de ise deri imalatı yapan işyerleri çalışan sayılarına göre verilmiştir. Tabloya göre mikro ölçekli işletmelerin sayısı 5.154 adettir. Küçük işletme karakterinde bulunan işletme sayısı ise 1.015 adettir. Orta büyüklükteki işletme sınıfına giren ise 161 adet işletme bulunmaktadır. 250 ve daha fazla kişinin çalıştığı işletme sayısı ise sadece 14 adettir. Sektörün genel yapısının KOBİ karakterli firmalardan oluştuğu anlaşılmaktadır.

Tablo 42: İşyeri Büyüklüğüne Göre İşyeri Sayıları

	1-9 Kişi	10-49 Kişi	50-249 Kişi	250-499 Kişi	500 + Kişi
Deri İmalatı	5.154	1.015	161	9	5

Kaynak: SGK, Aylık İstatistik Bültenleri

2.2.3. Türkiye'de Deri Sektöründe İstihdamın Durumu

Türkiye'de bulunduğu konum itibarıyla deri sektörünün istihdama olan katkısı da önemlidir. Aşağıda yer alan Tablo 43'de ise işyeri büyüklüklerine göre deri imalatı sektöründe istihdam edilenlerin sayıları verilmiştir.

Tablo 43: İşyeri Büyüklüğüne Göre Çalışan Sayıları

	1-9 Kişi	10-49 Kişi	50-249 Kişi	250-499 Kişi	500 + Kişi
Deri İmalatı	15.691	21.429	15.236	2.958	3.814

Kaynak: SGK, Aylık İstatistik Bültenleri

Tabloya göre sektörde toplamda istihdam edilen 59.128 kişinin 21.429 kişisi 10 ila 49 kişinin istihdam edildiği işletmelerde çalışmaktadır. 1-9 ve 50-249 arasında çalışana sahip işletmelerde ise sırasıyla 15.691 ve 15.236 kişi istihdam edilmektedir.

Sektörde çalışanların %88,5’lık kısmı 1 ila 249 arasında çalışana sahip olan KOBİ karakterli işletmelerde istihdam edilmektedir. Sektörde 250 ve üzerinde çalışana sahip olan 14 adet firmada ise 6.772 kişi istihdam edilmektedir.

2.2.4. Türkiye’de Deri Sektörünün Kapsamı ve Sınıflandırılması

Sektörün deri ve alt ürün gruplarına ait uluslararası kodlama sınıflama sistemine göre dağılımı aşağıda yer alan Tablo 44’de yer almaktadır. Tabloya göre 15 kod numarası ile deri ile ilgili ürünlerin imalatındaki ürünler sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. 15.1 ve 15.2 şeklinde iki ana sınıflandırmaya tabi tutulduktan sonra her birisi içerisinde yer alan farklı sınıflandırmalar ve kodlar bulunmaktadır.

Tablo 44: Deri Sektörü NACE Kodları ve Sınıflandırması

Kod	Açıklama
15	Deri ile ilgili ürünlerin imalatı
15.1	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık ve koşum takımı imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması
15.2	Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı
15.11	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması
15.11.10	Deri ve kürklü deri imalatı (kürkün ve derinin tabaklanması, sepilene, boyanması, cilalanması ve işlenmesi)
15.11.11	Kürklü derinin ve postlarının kazınarak temizlenmesi, kırılması, tüylerinin yolunması ve ağartılması
15.11.13	Deri ve kösele esaslı terkip ile elde edilen levha, yaprak, şerit deri ve kösele imalatı
15.12	Bavul, el çantası ve benzerleri ile saraçlık ve koşum takımı imalatı (deri giyim eşyası hariç)
15.12.07	Deri, kösele, karma deri ve diğer malzemelerden bavul, el çantası, cüzdan, okul çantası, evrak çantası, deriden sigaralık, deri ayakkabı bağı, kişisel bakım, dikiş vb. amaçlı seyahat seti, vb. ürünlerin imalatı
15.12.08	Deriden veya diğer malzemelerden saraçlık ve koşum takımı imalatı
15.12.09	Deri saat kayışı imalatı
15.12.10	Plastik veya kauçuk saat kayışı imalatı
15.12.11	Kumaş ve diğer malzemelerden saat kayışı imalatı (metal olanlar hariç)
15.12.12	Tabii/terkip yoluyla elde edilen deri ve köseleden taşıma ve konveyör bantları imalatı

Kaynak:

TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?surumId=244&kod=15&ustKod=15&seviye=1&detay=H&turId=1&turAdi=%201.%20Faaliyet%20S%C3%84%C2%B1n%C3%84%C2%B1flamalar%C3%84%C2%B1&satirId=2893129> ,

Erişim:07.04.2019

15.1 kodu ile derinin tabaklanması ve işlenmesinin yanında bavul, el çantası, saraçlık ve koşum takımı imalatı ile alakalı ürünler ve kürkün işlenmesi ve boyanması yer almaktadır. 15.2 kodu ile ise ayakkabı, bot, terlik vb. ürünlerin yer

aldığı kodlamalar bulunmaktadır. Diğer deri ve deri ürünlerine ait sınıflandırmalar tablo üzerinden görülmektedir.

2.2.5. Türkiye’de Deri Sektöründe İhracatın Durumu

Türkiye’de dericilik sektörü geçmiş yıllardan günümüze ihracatta önemli bir yer almıştır. Aşağıdaki Tablo 45’de Türkiye’de deri sektörünün ihracat ve ithalat rakamları dolar cinsinden verilmiştir. TÜİK dış ticaret istatistiklerinde ISIC Rev 3 sınıflandırmasında yer alan Düzey 2’ye göre dabalı deri, bavul, el çantası, saracıye ve ayakkabı sınıfına göre düzenlenmiş verilere yer verilmiştir. Düzey 2 içerisinde ham deri rakamlarına yer verilmemektedir. Bu bilgiler ışığında 1980’li yıllardan sonra yaşanan gelişmeler ile birlikte sektörün ihracatında bir patlama yaşandığı ve 1985 yılına gelindiğinde 85 milyon \$ gibi bir ihracat rakamına erişildiği görülmektedir. İhracatta yaşanan bu artışın 1998 yılında yaşanan Rusya krizine kadar devam ettiği görülmektedir. 1998 yılında 271 milyon \$ ihracat gerçekleşmişken, 306 milyon \$ değerinde deri ürünleri ithalatı gerçekleşmiştir.

Tablo 45: Türkiye’nin Deri Ürünleri İhracat ve İthalatı, \$

Yıllar	Toplam İhracat	Toplam İthalat	Yıllar	Toplam İhracat	Toplam İthalat
1980	984.926	6.818.445	2004	327.960.062	618.572.013
1985	85.254.613	30.416.993	2005	370.191.612	839.113.341
1990	78.397.515	139.432.290	2006	436.418.815	1.054.980.740
1991	98.378.968	141.338.594	2007	558.767.491	1.260.858.816
1992	126.777.762	143.377.227	2008	606.793.176	1.383.145.351
1993	137.948.203	203.961.392	2009	498.540.758	952.897.773
1994	215.642.823	189.947.935	2010	656.482.373	1.192.341.176
1995	180.423.411	250.093.879	2011	773.480.323	1.562.291.308
1996	220.876.043	348.325.662	2012	913.713.896	1.500.578.400
1997	299.168.469	358.693.329	2013	1.119.089.289	1.731.877.053
1998	271.493.580	306.502.326	2014	1.153.123.536	1.674.994.615
1999	180.893.074	205.400.930	2015	1.018.116.078	1.356.309.468
2000	189.515.406	312.239.931	2016	1.033.500.743	1.155.737.528
2001	211.785.846	269.296.839	2017	1.129.847.929	1.090.515.679
2002	214.188.043	331.491.620	2018	1.277.713.751	994.560.839
2003	285.835.663	436.903.526			

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Krizin etkisiyle birlikte azalma eğilimine giren ihracat rakamlarının 2003 yılında 1998 yılı seviyesini yakaladığı görülmektedir. 2008 yılına kadar sektörün

ihracatının tekrar artma eğilimine girdiği fakat ithalatta yaşanan artış eğiliminin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Nitekim tabloya göre ithalat ve ihracat rakamları karşılaştırıldığında birçok yılda ihracatımızın iki katı ve daha fazlası tutarında ithalat yapıldığı görülmektedir. 1980 yılından günümüze ihracat rakamları incelendiğinde ilk defa 1 milyar \$ seviyesinin 2013 yılında aşıldığı görülmektedir. İthalat ile alakalı olarak ise 1 milyar \$ bandının ilk kez 2006 yılında aşıldığı görülmektedir. 1980, 1985, 1994,2017 ve 2018 yılları dışında tabloda verilen yılların tamamında deri ürünleri ile ithalatın ihracattan fazla olduğu dolayısıyla ihracatın ithalatı karşılamada yetersiz kaldığı görülmektedir. 2017 ve 2018 yıllarında ise deri ürünleri sektöründe ihracatın ithalatı kısmen de olsa karşıladığı görülmektedir.

2.2.5.1. Türkiye’de Deri Sektörünün İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı

Türkiye’de deri sektörü ürünleri ihracatının hangi ülkelerde yoğunlaştığını görmek faydalı olacaktır. Aşağıda yer alan Tablo 46’da dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı sınıflandırmasına göre en çok ihracat yapılan ilk 10 ülke verileri dolar cinsinden verilmiştir.

Tablo 46: Deri Ürünleri İhracatında İlk 10 Ülke, \$

Ülke	2016	2017	2018	Pay (2018)
Rusya	36.134.830	81.620.645	139.876.186	10,94
Irak	88.786.619	104.799.707	94.153.903	7,36
Almanya	71.467.858	84.196.224	92.855.281	7,26
İtalya	45.022.576	57.868.694	81.891.855	6,40
İspanya	28.754.780	36.578.252	46.816.870	3,66
Romanya	30.451.323	36.243.902	42.570.320	3,33
İngiltere	42.169.239	46.125.791	40.916.893	3,20
Suudi Arabistan	39.637.039	39.131.179	34.773.256	2,72
Bulgaristan	47.370.495	59.492.585	33.730.794	2,64
Hindistan	13.066.886	24.562.373	29.426.290	2,30
Toplam İhracat	1.033.500.743	1.129.847.929	1.277.713.751	

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

2018 yılı ihracat verilerine bakıldığında 139,8 milyon \$ ile Rusya Federasyonu ilk sırada yer almaktadır. Rusya’yı sırasıyla 94,1 milyon \$’lık ihracat ile Irak, 92,8 milyon \$’lık ihracat ile Almanya takip etmektedir. Dünya deri sektörünün devi olarak kabul edilen İtalya’ya yapılan ihracat ise 81,8 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında Rusya ile yaşanan siyasi ve diplomatik karmaşadan

dolayı dış ticaretimiz her alanda etkilenmiş, özellikle geçmişten beri en önemli pazarlardan birisi olan Rusya ile ilişkilerin normalleşmesi deri ürünleri ticaretimize de yansımıştır. Nitekim 2016 yılında 36,1 milyon \$ ve 2017 yılında artarak 81,6 milyon \$ seviyesine gelen ihracatımız 2018 yılında 139,8 milyon \$ seviyesine ulaşmıştır.

Rusya'nın deri sektörü için tek pazar halinde olduğu yıllarda, Rusya'da yaşanan ekonomik krizler ve Türkiye-Rusya ilişkilerinde yaşanan sorunlar deri sektörünü ciddi manada olumsuz etkilemiştir. Türkiye'nin Rusya tek pazar haline geldiği ve diğer pazarların ihmal edildiği dönemlerde çok ağır bedeller ödemiştir. Ticaretin hızlı bir şekilde yaşandığı dönemlerde ortaya çıkan Asya ve Rusya krizleri döneminde Rusya'ya gönderilen malların kalitesinin düşük olması da aramızdaki ticareti zedelenmiştir. Bu sebeple tek pazara bağlı kalınmaması ve Avrupa gibi büyük pazarlara daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Tablodan da görüleceği üzere Almanya, İtalya, İspanya, Romanya ve Bulgaristan gibi Avrupa ülkelerine yapılan ihracatımızın ağırlığı oldukça yüksektir. Rusya ile yaşanan olumsuz gelişmeler sırasında Avrupa pazarı üreticiler için bir çıkış yolu olmuştur. Rusya ve Irak ile yapılan ticaretten bağımsız olarak değerlendirildiğinde Avrupa ülkelerinin ağırlığı yaklaşık %23'e ulaşmıştır.

2.3. Uşak'ta Tekstil Sektörü

2.3.1. Mevcut Durum

Bir ilin ticari hayatını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler arasında en önemlileri; coğrafi konum, ulaşım ağı, hammaddeye yakınlık, ticaret merkezlerine yakınlık, arazi ve iklim şartları, enerji ve haberleşme imkânlarının varlığıdır. Uşak İli İzmir'in ticari hinterlandında bulunmasından dolayı tarihsel süreçten günümüze avantajlı bir konumda bulunmaktadır. Tarihsel süreçte İzmir Limanına yakın olmasından dolayı deniz ticareti yoluyla Türkiye'ye giren tüccarların uğrak yeri olmuştur. Ayrıca şehrin hammadde kaynaklarına yakın olması ve ticaretin bu anlamda gelişmesiyle özellikle tekstil ve yan ürünleri sektörleri Uşak'ta gelişmiştir. Cumhuriyet yıllarında demiryolu ağının da genişlemesiyle birlikte Uşak'ta iplik, dokuma ve halı üretimleri hız kazanmıştır. Nitekim 19. Yüzyılın sonlarına doğru yün ipliği fabrikalarının kurulduğu, 1913 sanayi sayımında

Türkiye’de bulunan 13 adet yün ipliği üretimi ve dokumacılığı yapan firmanın 3 tanesinin Uşak’ta bulunduğu kayıtlara geçmiştir.

Günümüzde Uşak İlinde en önemli sektör halen tekstil sektörüdür. Tekstil sektörünün yanında hazır giyim, deri mamulleri, seramik ve toprak ürünleri ile tekstil geri dönüşüm sektörleri öne çıkmaktadır. Özellikle tekstil geri dönüşüm (rejenere) sektöründe son yıllarda büyük bir yatırım ve üretim kapasitesine sahip olan Uşak, bu sektörde Türkiye’nin ihtiyacının büyük kısmını tek başına karşılamaktadır. İlde öne çıkan sektörlerin gösterilmesi adına Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından her yıl yayınlanan Sanayi Kapasite Raporu İstatistiklerinden faydalanılmıştır. TOBB kayıtlarına göre kapasite raporlarında; illere ve bölgelere göre işyerlerinin faaliyet alanı ve ürün kodları derlenmekte, sanayi tesislerinin makine parkları, personel durumu, sahip olduğu üretim teknolojisi ile ne kadar üretim yapabileceğini göstermektedir⁵⁷.

2.3.2. Uşak’ta Tekstil Sektöründe En Çok Kodlanan Faaliyetler

Aşağıdaki Tablo 47’de Uşak İlinde 2018 yılı sanayi kapasite raporuna göre en çok kodlanan faaliyetler ve kapasite raporları sayıları verilmiştir. Tabloya göre tekstil elyafının hazırlanması faaliyetine ait 115 adet kapasite raporu bulunmaktadır. İlde en çok kodlanan ilk dört faaliyet kodunun tekstil sektörüne ait olduğu görülmektedir.

Tablo 47: Uşak İlinde En Çok Kodlanan Faaliyet, 2018

Sıra	Kodu	Açıklama	Kapasite Raporu
1	13.10	Tekstil elyafının hazırlanması ve bükülmesi	115
2	38.82	Tasnif edilmiş materyallerin geri kazanımı	82
3	13.30	Tekstil ürünlerinin bitirilmesi	74
4	13.20	Dokuma	68
5	15.11	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması	45

Kaynak: TOBB, Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri (2018)

Yine tarihsel süreçten buyana dokumacılığın önemli bir merkezi olan Uşak’ta, 2018 yılı içerisinde en çok kodlanan faaliyetlerden dokumanın dördüncü sırada olduğu görülmekte ve bu alana ait faaliyetler için ise 68 adet kapasite raporu

⁵⁷ Zafer Kalkınma Ajansı, *Uşak İli Tekstil Geri Dönüşüm Sektör Raporu*, s.24, <http://zafer.gov.tr/Portals/0/dys/kaynaklar/raporlar-strateji-belgeleri/strateji-belgeleri/usak-tekstil-geri-donusum-raporu%20TGDR.PDF> , Erişim: 02.04.2019

olduğu görülmektedir. En çok kodlanan faaliyetler için toplamda 384 adet kapasite raporu bulunmakta olup, bunlardan 339 tanesi doğrudan tekstil sektörü ile alakalıdır.

Aşağıda yer alan Tablo 48’de ise Uşak İlinde 2018 yılında en çok kodlanan ürünlerin sıralaması verilmiştir. Tabloya göre 2018 yılında Uşak İlinde en çok kodlanan ürünlerin yine ağırlıklı olarak tekstil sektöründe olduğu görülmektedir. En çok kodlanan ürün pamuk ve elyaf içerikli ipliklerdir. Bu ürüne ait olarak 65 adet kapasite raporu vardır. En çok kodlanan ürünlere ait 221 adet kapasite raporunun 178 tanesi tekstil ve ilgili sektörlere aittir. Uşak’ta son yıllarda önemli bir sektör haline gelen tekstil atıklarının geri kazanımı sektörü hem en çok kodlanan faaliyet hem de en çok kodlanan ürün sıralamasında bulunmaktadır. Nitekim TOBB verilerine göre 2018 yılı içerisinde tekstil atıklarının geri kazanımı ürünü ile alakalı 63 adet kapasite raporu mevcutken, tasnif edilmiş diğer materyallerin geri kazanımı faaliyeti sınıflandırmasında ise 82 adet kapasite raporu vardır.

Tablo 48: Uşak İlinde En Çok Kodlanan Ürün, 2018

Sıra	Kodu	Açıklama	Kapasite Raporu
1	13.10.83.40.00	İplikler, pamukla karışık, ağırlığına göre sentetik devamsız elyaf içeriği < % 85 olanlar (dikiş ipliği hariç) (perakende satışa hazır olmayan)	65
2	38.32.39.00.02	Tekstil atıkları geri kazanımı	63
3	15.11.41.30.00	Deri (koyun veya kuzu derileri, yünsüz), tabaklanmış, fakat daha fazla işlenmemiş (güderi hariç)	43
4	13.92.11.50.00	Battaniyeler ve seyahat battaniyeleri, sentetik elyaftan (elektrikli battaniyeler hariç)	26
5	13.20.32.20.00	Dokuma kumaşlar, sadece veya ağırlıklı olarak pamuk karışımı sentetik devamsız elyaftan (ağırlığına göre söz konusu elyaf içeriği < % 85 olanlar) (farklı renk ipliklerden olanlar hariç)	24

Kaynak: TOBB, Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri (2018)

Sanayi kapasite raporlarında sık sık kodlandığı görülen faaliyet alanları ve ürünler, o ilde veya bölgede yoğunlaşan üretim şekli ve ekonomik faaliyetlerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmasının yanı sıra o il veya bölgenin rekabet gücüne sahip olduğu üretim alanlarının belirlenmesine yaramaktadır. Aynı zamanda sanayi

kapasite raporları illerin, bölgelerin üretim yapısını ve odaklanılması gereken alanlarının belirlenmesine yardımcı olacaktır.

2.3.2.1. Uşak İlinde En Çok Kodlanan Ürünlerin Teknik ve İstihdam Verileri

Aşağıda yer alan Tablo 49’da ise Uşak’ta en çok kodlanan ürünlerin üretim kapasitesi, üretici sayıları ve personel dağılımı (mühendis, teknisyen, usta, işçi, idari personel sayıları) durumu verilmiştir. Zafer Kalkınma Ajansı (ZEKA) tarafından hazırlanan Uşak İli Tekstil Geri Dönüşüm Raporu’na göre hazırlanan Tablo 49’da belirtilen ürünler Uşak İlinin önde gelen sektörleridir. Raporla yer alan tabloya göre iki yıldız (**) ile belirtilen ürün gruplarında Uşak Türkiye’nin en yüksek üretim kapasitesine sahip ili konumundadır. Genel anlamda bu ürün grupları iplik, battaniye ve dokuma sektörlerini kapsamaktadır.

Tablo 49: Uşak İli En Çok Kodlanan Ürünler, 2018

Ürün	Üretim Kapasitesi (kg)	Üretici Sayısı	İstihdam					Top
			Müh	Tekn	Usta	İşçi	İdari	
İplikler, pamukla karışık, ağırlığına göre sentetik devamsız elyaf içeriği < % 85 olanlar (dikiş ipliği hariç) (perakende satışa hazır olmayan)**	76.026.322	87	13	23	161	4.412	148	4.757
Tekstil atıkları geri kazanımı	81.576.240	68	11	16	98	2.718	117	2.960
Deri (koyun veya kuzu derileri, yünsüz)	55.795.000	43	8	9	40	858	48	963
Battaniyeler ve seyahat battaniyeleri, sentetik elyaftan (elektrikli battaniyeler hariç)**	9.963.674	30	16	5	59	1.993	91	2.014
Dokuma kumaşlar, sadece veya ağırlıklı olarak pamuk karışimli sentetik devamsız elyaftan (ağırlığına göre söz konusu elyaf içeriği < % 85 olanlar) (farklı renk ipliklerden olanlar hariç)**	37.445.036	29	3	4	27	777	42	853

Kaynak: ZEKA, *Uşak İli Tekstil Geri Dönüşüm Raporu*, <http://zafer.gov.tr/Portals/0/dys/kaynaklar/raporlar-strateji-belgeleri/strateji-belgeleri/usak-tekstil-geri-donusum-raporu%20TGDR.PDF> , Erişim: 02.04.2019

Üretim kapasitesi açısından ilk sırada bulunmamasına rağmen tablo da verilen diğer iki sektör olan tekstil atıklarının geri kazanımı ve deri sektörlerinde üretici sayısı bakımından lider konumda bulunmaktadır. İlde 2018 yılında tekstil atıklarının geri kazanımında 81.576 ton üretim kapasitesine ulaşılmıştır. Bu ürünü üreten 68 adet işletme bulunmaktadır. Toplamda 2.960 kişinin istihdam edildiği görülmektedir. 2018 yılında iplik üretiminde 76.026 ton üretim kapasitesine ulaşılmıştır. Bu ürünü üreten 87 işletme bulunmakta olup, 4.757 kişinin istihdam edildiği görülmektedir.

Uşak İli tablodaki ürün gruplarında bölgesel ve ülke genelinde karşılaştırmalı bir üstünlüğe sahip olmasına karşın en çok üreticiye sahip olduğu alanlarda ise üretim kapasitesi açısından geride kaldığı görülmektedir. Aynı zamanda belirtilen rapora göre diğer illere göre önde olduğu ürün gruplarında mühendis ve teknisyen gibi kalifiye eleman kadrolarında çalışanların sayısında da geride kaldığı görülmektedir.

2.3.3. Ekonomi Bakanlığı Raporlarında Uşak'ta Tekstil Sektörü

Uşak ilinin yukarıda yer alan kapasite raporları ve diğer veriler ışığında tekstil, dokuma, iplik, tekstil atıklarının geri kazanımı ve deri gibi alanlarda gelişim göstermiş olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle tekstil atıklarının geri dönüşümü konusunda Türkiye'de bir marka haline gelmiştir. Tekstil geri dönüşümü sektörü, çevre sorunlarının ve atıkların geri kazanımı konusunda önemli bir yere sahiptir. 22.07.2017 tarihinde Ekonomi Bakanlığı tarafından hazırlanan Uşak İl Raporu kapsamında Uşak ile alakalı birçok alana değinilmiştir. Belirtilen bu rapora göre; Uşak ili, rejenere elyafın %80'ini tek başına üretmekte, üretimin %65'i il içinde tüketilirken, %10'u yurtiçine satılmakta ve kalan %25'lik kısım ise ihraç edilmektedir. Atıklardan elde edilen rejenere iplikte yıllık 75.951 ton üretimi ile sektörde %75'lik bir paya sahip olup, üretilen rejenere ipliğin %34'ü ihracata, %45'i yurtiçine satılırken %20'lik bölümü ise il içerisinde özellikle battaniye ve kilim imalatında kullanılmaktadır. Yurt içerisinde ise rejenere iplikler en çok çorap, dokuma ve trikotaj sektörlerinde kullanım alanı bulmaktadır⁵⁸.

Ayrıca Uşak'ta atıkların geri kazanımı ile alakalı olan diğer nokta pet şişelerin geri kazanımı ve bunlardan polyester üretimi konusudur. Ekonomi

⁵⁸ T.C. Ekonomi Bakanlığı, a.g.e., s.21

Bakanlığı Uşak İl Raporuna göre, Türkiye’de pet şişelerin geri dönüşümü yöntemi ile oluşan 104.500 ton polyester elyafın 32.500 ton gibi yüksek bir miktarı Uşak’ta üretilmektedir. Uşak’ta yapılan bu polyester üretiminin %55’i ihraç edilmekte olup kalan %45’lik kısım ise yurt içi piyasalarda satılmaktadır. Üretilen polyester elyaflar ise genellikle iğneleme, iplik ve battaniye sektörlerinde kullanılmaktadır⁵⁹. Uşak İli battaniye, tekstil geri dönüşümü ve strayhgarn (kısa lif oranı fazla olan battaniye vs. üretiminde kullanılan bir iplik türü) iplik üretiminde Türkiye’de ön sıralarda yer almaktadır. Nitekim Uşak, battaniye üretiminde %80, tekstil geri dönüşümünde %75 ve giysilik (küçükbaş) deri üretiminde %80 paya sahiptir⁶⁰. Uşak’ın karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu bu alanlarda istihdam, yaratılan katma değer ve ihracatta önemli bir paya sahip olduğu bilinmektedir. İlin ekonomisinin bu alanlarda geliştirilmesi, teknoloji merkezli üretim tesislerinin sayısal anlamda artması, ilin üretim ve istihdam kapasitesini arttıracak aynı zamanda ülke ekonomisine de pozitif yönde katkı sağlayacaktır. Burada önemli olan nokta Uşak’ın belirtilen alanlarda var olan mevcut altyapısını korumak ve yeni yatırımlar ile teknoloji odaklı gelişim sağlanmasıdır.

Ekonomi Bakanlığı Uşak İl Raporunda Uşak İlinin Türkiye üretiminde önemli derecede paya sahip olduğu bazı ürünlerin üretim miktarları ve yüzdelik olarak payları hesaplanmış ve aşağıda yer alan Tablo 50’de gösterilmiştir. Tabloya göre battaniye, tekstil geri dönüşüm, strayhgarn iplik, giysilik deri ve seramik üretimlerine ait üretim miktarları görülmektedir. Uşak İlini marka haline getiren ve il ile özdeşleşen battaniye üretiminde yıllık bazda 6 milyon adet üretim miktarına ulaşılmış ve bu üretim miktarı ile Türkiye üretimin %80’ini tek başına karşılamıştır.

Tablo 50: Bazı Sanayi Ürünlerinde Üretim Miktarları ve Payı

Ürünler	Yıllık Üretim Miktarı	Türkiye Üretimindeki Payı %
Battaniye (adet)	6.000.000	80
Tekstil Geri Dönüşüm (ton)	570.000	75
Strayhgarn İplik (kg)	13.000.000	65
Giysilik Deri (adet)	30.000.000	80
Seramik (m2)	38.000.000	15

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Uşak İl Raporu

⁵⁹ T.C. Ekonomi Bakanlığı, a.g.e., s.21

⁶⁰ T.C. Ekonomi Bakanlığı, a.g.e., s.19

Aynı şekilde tekstil geri dönüşümünde bir marka haline gelmesini rakamlar ile de kanıtlayan Uşak, bu alandaki ihtiyacın %75'lik kısmını karşılamaktadır. Geri dönüşüm sektöründe önemli bir yere ve birçok sektörde kullanım alanına sahip olan strayhgarn iplik üretiminde yıllık 13 milyon tonluk üretimi ile Türkiye üretiminin %65 gibi önemli bir kısmını karşılamaktadır. Tekstilden sonra tarihsel süreçte çok önemli bir konumda bulunan deri sektöründe ise durum tekstil sektörüne benzerlik göstermektedir. Gerek işyeri gerek istihdam edilen kişi sayısı bakımından büyük bir paya sahip olan deri sektöründe ise giysilik deride adet olarak Türkiye üretimindeki payı %80 gibi büyük bir paya sahiptir. İlin ekonomisinde tekstil ve deri sektörleriyle birlikte itici bir güç olarak var olan seramik sektörü de istihdam ve üretime olan katkısını devam ettirmektedir. Nitekim Uşak'ta yapılan seramik üretiminin Türkiye üretimindeki payı %15 olarak gerçekleşmiştir.

Aşağıdaki Tablo 51'de ise Uşak İline ait sanayi sektör verileri, bazı sektörler için işyeri sayısı, net satışlar ve çalışan sayıları yer almaktadır. Tabloya göre Uşak'ta sanayi sektöründe 4.676.140.734 TL'lik toplam net satış içerisinde 2.327.441.910 TL ile yaklaşık olarak %50'lik paya sahip olan tekstil ürünleri imalatı sektörü ilk sırada yer almaktadır. Tekstil sektörünü 904.321.040 TL'lik net satış ile gıda ürünlerinin imalatı %19,33'lük payı ile takip etmektedir.

Tablo 51: Uşak İli Sanayi Sektör Verileri

Sektörler	İşyeri Sayısı	Net Satışlar	Çalışan Sayısı
10-Gıda Ürünlerinin İmalatı	126	904.321.040	2.860
13-Tekstil Ürünlerinin İmalatı	487	2.327.441.910	13.957
14-Giyim Eşyalarının İmalatı	27	154.204.723	734
15-Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı	100	359.215.428	1.378
22-Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı	33	68.344.346	322
23-Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	59	501.410.659	2.360
25-Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	54	60.348.295	458
31-Mobilya İmalatı	29	22.690.922	404
32-Diğer İmalatlar	7	53.029.978	85
33-Makine ve Ekipmanlarının Kurulumu ve İmalatı	37	52.676.456	283

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Uşak İl Raporu

Sanayi sektöründe faaliyet gösteren toplam firma sayısı 1.099 adet olup bunların 487 tanesi tekstil ürünleri imalatında faaliyet göstermekte olup yaklaşık olarak %44'ünü oluşturmaktadır. 126 adet işyeri gıda ürünleri imalatı, 100 adet işyeri

ise deri ve ilgili ürünlerin imalatı ile uğraşmaktadır. Sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalarda toplamda 24.115 kişi çalışırken, bunların 13.957 kişisi tekstil ürünleri imalatında, 734 kişi giyim ürünleri imalatında, 1.378 kişi ise deri ve ilgili ürünlerin imalatında faaliyette olan işyerlerinde istihdam edilmektedir. Tekstil, giyim ve deri ürünleri imalatında çalışanların toplam sayısı 16.069 kişi ile sanayi sektöründe çalışanların %66.64'ünü oluşturmaktadır. Uşak İlinde sanayi de tekstil ve deri sektörlerinin ağırlıkta olduğu net satışlar, çalışan sayısı ve işyeri sayısı ile görülmektedir.

2.3.4. Uşak'ta Tekstil Sektöründe İhracatın Durumu

Uşak ilinin genel anlamda ekonomik yapısı, sektörel çeşitliliği ve istihdam yapısı incelendikten sonra ilin ihracat verilerine bakılması yerinde olacaktır. Aşağıda yer alan Tablo 52'de Uşak İli ve Türkiye'de yıllar itibariyle toplam ihracat rakamları dolar cinsinden verilmiştir. Ayrıca Uşak'ın Türkiye ekonomisine ihracat anlamında yaptığı katkının da yüzdelerle payı gösterilmiştir.

Tablo 52: Uşak ve Türkiye'de Yıllara Göre İhracat (Bin \$)

Yıllar	İhracat		Pay
	Uşak	Türkiye	
2002	47.284	36.059.089	0,131
2003	61.760	47.252.836	0,130
2004	83.175	63.167.152	0,131
2005	94.591	73.476.408	0,128
2006	111.253	85.534.675	0,130
2007	115.276	107.271.749	0,107
2008	116.760	132.027.195	0,088
2009	96.903	102.142.612	0,094
2010	114.770	113.883.219	0,100
2011	145.379	134.906.868	0,107
2012	171.457	152.461.736	0,112
2013	261.522	151.802.637	0,172
2014	270.366	157.610.157	0,171
2015	224.668	143.838.871	0,156
2016	249.903	142.529.583	0,175
2017	249.605	156.992.940	0,158
2018	245.504	167.945.418	0,146

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

2002–2018 dönemi verilerine göre Uşak'ın ihracatının 2008 yılına kadar artma eğiliminde olduğu görülmektedir. 2008 yılı içerisinde yaşanan küresel ekonomik kriz sebebiyle tüm dünyada ve Türkiye'de ekonomik anlamda görülen

daralmalar Uşak ekonomisine de yansımıştır. 2009 yılında 96,9 milyon \$ olarak gerçekleşen ihracat rakamı bir önceki yıla göre %17 daralmıştır. Aynı dönemde Türkiye'nin ihracat rakamı 2009 yılı için 102,14 milyar \$ olarak gerçekleşmiş ve bir önceki yıla göre %22,63 oranında daralmıştır. 2010 yılından sonra Uşak'ın ihracat rakamları 2014 yılına kadar tekrar artma eğilimine girmesine rağmen, 2015 yılında gerileme yaşanmış, 2016 ve 2017 yıllarında tekrar artma eğilimi görülse de 2018 yılında bir önceki yıla göre daha düşük bir rakam yakalanmıştır. Uşak'ın ihracatındaki artış ve düşüş trendlerinin Türkiye ekonomisindeki gelişmelere paralel olduğu görülmektedir. Uşak ekonomisinin yaratmış olduğu ihracat değerlerinin Türkiye'nin ihracatı içerisindeki payının ise oldukça düşük olduğu görülmektedir. İncelenen yıllar içerisinde Türkiye'nin ihracatında Uşak'ın en yüksek paya sahip olduğu yıl 2016'dır. 2016 yılından sonra Uşak'ın Türkiye ihracatındaki payı azalma eğilimine girmiştir.

İlde tekstil sektörünün her açıdan lider konumda olması bu alandaki ihracat rakamlarının yıllar itibariyle değişimine bakılmasını gerekli hale getirmiştir. Uşak İli için TÜİK tarafından 2002 yılından günümüze kadar gerçekleşen ihracat rakamları verilmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 53'de 2002–2018 yılları arasında Uşak İline ait tekstil ürünleri ihracatı rakamları verilmiştir.

Tablo 53: Uşak İlinde Yıllar İtibariyle Tekstil Ürünleri İhracatı (\$)

Yıllar	Tekstil ürünleri ihracatı	Değişim (%)
2002	37.593.342	-
2003	46.269.878	23,07
2004	61.440.832	32,78
2005	65.891.275	7,24
2006	74.411.415	12,93
2007	67.512.057	-9,27
2008	66.154.834	-2,01
2009	53.000.870	-19,88
2010	60.082.675	13,36
2011	71.113.311	18,35
2012	88.935.499	25,06
2013	167.051.755	87,83
2014	174.758.832	4,61
2015	142.037.566	-18,72
2016	168.195.560	18,41
2017	150.751.577	-10,37
2018	149.493.881	-0,83

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Tabloya göre 2002 yılından 2006 yılına kadar geçen sürede ilin tekstil ürünleri ihracatı artma eğilimindeyken, 2007'den 2009 yılına kadar azalma eğilimi göstermiştir. 2010 yılından 2014 yılına kadar tekrar artma eğilimine giren ihracat rakamları, 2015 yılında azalmış ve günümüze kadar dalgalı bir seyir izlemiştir. 2018 yılına gelindiğinde ise 2014 yılında ulaşılan ihracat rakamlarına halen erişilemediği görülmektedir. Verilen yıllar içerisinde sektörün ihracatındaki en büyük tutarlı daralmanın %19,88 ile 2009 yılında yaşandığı görülmektedir. 2013 yılına gelindiğinde ise Uşak'ta tekstil ürünleri ihracatının bir önceki yıla göre %87,83 oranında genişlediği görülmektedir. Fakat ulaşılan rakamların sağlıklı bir şekilde sürdürülemediği 2015 yılında %18,72 ve 2017 yılında %10,37 oranında daralmalar yaşandığı görülmektedir. İncelenen yıllar arasında tekstil ürünleri ihracatında en yüksek rakama 2014 yılında ulaşılmıştır.

2.3.4.1. Uşak'ın İhracatında Öne Çıkan Sektörler

Uşak'ın ihracatında öne çıkan başlıca sektörleri aşağıda yer alan Tablo 54'de görmek mümkündür. 2014–2018 dönemi arasındaki TÜİK verilerine göre Uşak İlinin ihracatında en büyük paya sahip olan sektör tekstil ürünleri sektörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sektörü gıda ürünleri ve içecek sektörü ile deri ve mineral ürünler sektörleri takip etmektedir. 2018 yılı itibariyle Uşak'ta tekstil ürünleri ihracatında 149,4 milyon \$'lık bir rakama ulaşılrken, Uşak'ın toplam ihracatının %60,89'luk kısmını oluşturmaktadır. İhracata en çok katkı sağlayan gıda ürünleri ve içecek, mineral ürünler ve deri sektörleri ise birbirlerine yakın ihracat değerlerine sahiptir. Fakat bu üç sektörün toplam ihracat değeri bile tekstil ürünleri ihracatının çok altında kalmaktadır.

Tablo 54: Uşak İlinde İhracatta Öne Çıkan Sektörler (Bin \$)

Sektör	2018	2017	2016	2015	2014
Tekstil Ürünleri	149.493	150.751	168.195	142.037	174.758
Gıda Ürünleri ve İçecek	26.951	32.142	23.487	24.376	33.820
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	26.636	20.151	18.500	18.297	25.460
Dabaklanmış Deri vb.	24.178	25.561	21.339	13.592	9.428
Kimyasal Madde ve Ürünler	4.255	4.758	4.101	6.164	6.577
Atık ve Hurdalar	3.960	5.318	4.601	6.205	10.973

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Verilen yıllar içerisinde tekstil ürünleri ihracatının dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. 2014 yılında yakalanan 174,7 milyon \$'lık tekstil ürünleri ihracatının 2018 yılına gelindiğinde çok altında kaldığı görülmektedir.

Uşak ekonomisinde çok önemli bir yere sahip olan tekstil sektörünün ihracatında yaşanan bu daralma eğilimi birçok firmanın olumsuz etkilenmesinin yanı sıra, ülkeye giren döviz miktarının azalmasına da sebep olmuştur. İhracatta ülke ve ürün çeşitlendirmesine gidilmesinin gerekliliğine işaret eden bu durum iç piyasada yaşanan arz fazlalığına karşılık bir talebin oluşmamasından dolayı istihdam kayıplarına sebep olmuştur. Bu yüzden Uşak'ın karşılaştırmalı olarak üstün olduğu tekstil ürünleri ve alt sektörlerinde var olan mevcut alt yapısını kullanmakla kalmayıp yeni yatırımlar yapması, yeni pazarlara açılması ve ihracatta bu sektörün ağırlığını koruması gerekmektedir. Aynı zamanda ilin en önemli istihdam kaynağı olan tekstil sektörünün ülkenin makroekonomik değişkenlerinden çok hızlı etkilenmesi bir dezavantaj olarak görülmektedir. Bu yüzden ilin sanayi sektör dağılımının çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Sektörde yaratılan hasılda önemli bir yere sahip olan ihracat rakamlarının artma ve azalma eğilimlerindeki değişimlerin yüksek olması yeni yatırım kararlarının alınmasını olumsuz etkilemekle birlikte, ilin en önemli gelir kaynaklarından birisi olan sektörün alternatiflerinin sorgulanmasına da sebep olmaktadır. Nitekim tekstil sektörünü etkileyecek düzeyde gerçekleşen hammadde ve enerji fiyatları, işçilik ücretleri ve döviz kuru gibi olgulardaki aşırı oynaklıklar sektörün dar boğaza girmesine sebep olmaktadır. Küresel anlamda yaşanan rekabetten ve gümrük anlaşmaları sebebiyle de ülkenin alacağı her türlü karar sektörü ve dolayısıyla Uşak ekonomisini de etkileyecektir. Bu bağlamda Uşak'ın var olan potansiyelini olumlu sahalarda değerlendirmesi ve ihracat kabiliyetini artıracak, katma değeri yüksek ve teknoloji ağırlıklı üretim şekillerini benimsemesi kaçınılmaz olmuştur. Özellikle rejenere iplik ve elyaf sektöründe var olan lider konumunu korumak, bu alanda sürekli bir gelişimi benimseyerek il ekonomisine olan katkısını arttırmalıdır.

2.3.4.2. Uşak'ın Tekstil İhracatında Başlıca Ürünler

Genel anlamda tekstil sektörünün hem ülke hem de Uşak İlinin ihracatındaki durumuna değindikten sonra fasıllar bazında daha detaylı ihracat rakamlarına bakmak yerinde olacaktır. Aşağıda yer alan Tablo 55'de fasıllar bazında Uşak İlin

ihracatında öne çıkan ürünler verilmiştir. Tabloya göre halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve dokunmuş diğer eşya, paçavralar, pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat, seramik mamulleri, ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler, yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı, at kılından iplik ve dokunmuş mensucat, sentetik ve suni devamsız lifler ihracatta öne çıkan ürünlerdir.

Tablo 55: Fasıllar Bazında İhracat Rakamları (Bin \$)

Fasıl Adı	2018	2017	Değişim
57-Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları	54.786	57.181	-4,18
63-Dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve dokunmuş diğer eşya, paçavralar	33.113	37.781	-12,35
52-Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat	27.588	26.453	4,29
69-Seramik mamulleri	26.264	19.700	33,31
41-Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler	24.422	26.511	-7,87
51-Yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı, at kılından iplik ve dokunmuş mensucat	23.170	22.258	4,09
55-Sentetik ve suni devamsız lifler	12.416	14.195	-12,53

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Ekonomi Bakanlığı Uşak İl Raporu'na göre; Uşak İlinin ihracatında rekabetçi olduğu ürünler 3 ayrı endeks değeri üzerinden hesaplanmış ve Tablo 56'da gösterilmiştir.

Tablo 56: Uşak İlinin Rekabetçi Olduğu Ürünler, 2016

SITC Kodu	Ürün Adı	Endeks 1	Endeks 2	Endeks 3
6595	Koko liflerinden ve diğer elyaftan yer kaplamaları	1,1	99,1	88,6
6584	Yatak çarşafı, masa örtüleri, tuvalet ve mutfak bezleri	1,0	54,4	56,6
6624	İnşaat tuğlaları, seramik borular, karolar, mozaik	1,0	23,4	24,4
6115	Koyun, kuzu hazır derileri-yünü alınmış	8,3	198,3	23,9
6513	Pamuk ipliği	1,1	25,7	23,7
6583	Battaniyeler; diz battaniyeleri	6,8	112,7	16,5
6533	Sentetik devamsız liflerden dokumalar-elyaf <%85	10,0	134,4	13,4
2682	Yıkanmış yün	11,4	151,1	13,3
6549	Dokumaya elverişli diğer maddelerden mensucat	11,4	69,9	6,1
2634	Pamuk-karde edilmiş, penyelenmiş	20,9	100,5	4,8
2117	Koyun, kuzu ham derileri-yünü alınmış, salamura edilmiş (pikle)	16,0	1,4	0,1

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Uşak İl Raporu

Endeks-1’de elde edilen değer 1’den büyük ise ilin Türkiye geneline göre rekabetçi avantaja sahip olduğu ve belirtilen ürünlerde uzmanlaşma sağladığı kabul edilmiştir. Endeks-2 değerinin yükseldikçe ilin ihracatında sektörün öneminin arttığı kabul edilmiştir. Endeks-3’de ise Uşak İlının ürün bazındaki ihracatının Türkiye’nin ihracatına olan katkısına bakılmıştır. 2006 ve 2016 yılı için karşılaştırmalı olarak hazırlanan bu endeks değerlerine göre Uşak İlının ihracatında rekabetçi ve önde olduğu ürünler belirlenmiştir. Hesaplamalar yapılırken Dünya Ticaret Örgütü tarafından belirlenen SITC 4 kodlama sistemine dâhil olan ürünler dikkate alınmıştır⁶¹.

Yukarıda yer alan Tablo 56’da Uşak İli için 2016 yılı verileri ile hazırlanmış olan endeks değerleri görülmektedir. Uşak’ın belirtilen değerlere göre en rekabetçi konumda olduğu ürünler; Koko liflerinden ve diğer elyaftan yer kaplamaları, Yatak çarşafı, masa örtüleri, tuvalet ve mutfak bezleri, İnşaat tuğlaları, seramik borular, karolar, mozaik, Koyun, kuzu hazır derileri-yünü alınmış ve pamuk ipliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

2006 yılı içinde aynı endeks değerleri hesaplanmış ve 2016 yılı ile karşılaştırılması yapılmıştır. 2006 yılında belirlenen endeks değerlerini geçen 24 adet ürün bulunurken, 2016 yılına gelindiğinde bu ürünlerin sayısı 44’e yükselmiştir. 10 yıllık süre zarfında Uşak’ın sanayisinde yaşanan gelişme ve ihracatındaki ürün çeşitliliğinin artmış olduğu görülmektedir⁶². Gerek hazırlanan Uşak İl Raporu gerekse diğer değişkenlerle yapılan incelemeler sonucunda; Uşak İlının tekstil ve hammaddeleri, halı, deri ve deri mamulleri, hazır giyim, seramik ve toprak ürünleri sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

2.4. Uşak’ta Deri Sektörü

2.4.1. Tarihçe

Uşak’ta dericilik ile alakalı ilk izler Frigyalılar devrine kadar uzanmakta olup M.Ö. 5. yüzyıla kadar dayanmaktadır. 1894 yılında Uşak’ta 35 adet tabakhane, 1897 yılında 60 adet deri atölyesi bulunmakta ve bu atölyelerde 170 kişi çalışmaktaydı. 1913 yılındaki sanayi sayımına göre ise Uşak’ta 40 kadar debbağ bulunuyordu.

⁶¹ T.C. Ekonomi Bakanlığı, a.g.e., s.9

⁶² T.C. Ekonomi Bakanlığı, a.g.e., s.11

Yörede bulunan dericilerin çoğunluğu ihraç etmek amacıyla kuzu derilerini işlemiş, kalan kısmı ise kösele, astarlık ve yüzlük deriler üretmiştir. 1927’de çıkarılmış olan Teşvik-i Sanayi Kanunu çerçevesinde oluşan imkânlar dâhilinde 3 tabakhane daha kurulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Uşak’ta dericilik sektöründe faaliyet gösteren 124 esnaf ve 400 civarında işçi bulunmaktadır. 1937 yılına gelindiğinde yeni kurulan 2 fabrika ile birlikte 90 tabakhane sayısına ulaşılmıştır. 1967 yılında ise dericilik sektöründe faaliyet gösteren 250 esnaf ve 1250 işçi bulunduğu kayıt edilmiştir⁶³

1973-1980 yılları arasında genel olarak yerel sermaye ile sektöre yatırım gerçekleştirilmiş, 1973 yılında Uşak kalkınmada öncelikli alan kapsamına alınmıştır. Tabak yünü, kıl, meşin, astarlık deri üretimlerinin yanında modern makine yatırımlarıyla 60’a yakın işyerinde süet ve işlenmiş deri de üretilmeye başlanmıştır. 1995 yılına gelindiğinde 500 deri üretim tesisi ve 3000 çalışan seviyesine gelinmiş, yıllık 35 milyon deriyi işleyip elbiselik haline getiren Uşaklı dericiler, bu üretim miktarlarıyla Türkiye üretiminin %60’ını karşılamaktaydı. Bu dönemde Türkiye’nin dericilik sektörü ticaretinin başını çeken Rusya, Uşak İlinin de en büyük pazarı haline gelmiş fakat 1998 yılında yaşanan kriz sektörü olumsuz etkilemiştir. Krizden önce faaliyette bulunan 500 deri fabrikasından sadece 1999 yılında 40 tanesinin faaliyete devam ettiği bilinmektedir⁶⁴.

Dericilik sektörü Uşak İlinin ekonomik olarak gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Uzun yıllar ilde dericilik faaliyetleri şehir merkezinde bulunan Uşak Eski Tabakhane Deri Sanayi Bölgesinde yürütülmüştür. İlin gelişip büyümesiyle birlikte şehrin içerisinde kalmıştır. Eski tabakhane bölgesi aynı zamanda Dokuz Sele deresini ve çevreyi de kirletmesinden dolayı şehir merkezinden kaldırılmıştır. Türkiye’de bulunan diğer deri organize sanayi bölgeleri gibi şehir merkezinden kaldırılan işletmeler Uşak Deri (Karma) Organize Sanayi Bölgesi’ne taşınmıştır.

1989 yılında kurulmasına karar verilen organize sanayi bölgesinde, Uşak–Denizli karayolunun 7-10 km’sinde 2.641.685,53 m² arazi üzerinde, alanları 2.000-40.000 m² arasında değişen 292 sanayi parseli bulunmaktadır. Bölgede 301 fabrika bulunmakta olup bunlardan 189 tanesi üretime devam etmekteyken, 42 fabrika inşaat

⁶³ Erdoğan SOLAK, “XX. Yüzyılda Uşak Kazası”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2001), s.159

⁶⁴ Erdoğan SOLAK, a.g.e., s.121-122

halinde ve diğerleri proje aşamasındadır. Sanayi bölgesinde altyapı ve enerji şebekeleri inşaatları tamamlanmış olup hizmete bölge hazır hale gelmiştir. Bölgeden çıkan atık suların çevreye zararını azaltmak için 24.000 m³/gün ve bilahare 32.000 m³/gün debili evsel ve endüstriyel atık su arıtma tesisi tamamlanmıştır. Tesis 29.11.2005 tarihinde hizmet vermeye başlamıştır⁶⁵.

Uşak Deri (Karma) Organize Sanayi Bölgesi internet sitesi üzerinden alınan bilgilere göre bölgede faaliyette bulunan 269 adet firmadan 126 tanesi dericilik sektöründe, kalanları tekstil, geri dönüşüm, deri ve tekstil kimyasalları, gıda, yün yıkama, ambalaj ve diğer sektörlerde faaliyet göstermektedir⁶⁶.

2.4.2. Uşak'ta Deri Sektöründe En Çok Kodlanan Faaliyetler ve İstihdamın

Durumu

İlde öne çıkan sektörlerin gösterilmesi adına Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından her yıl yayınlanan Sanayi Kapasite Raporu İstatistiklerinden faydalanılmıştır. TOBB kapasite raporlarında; illere ve bölgelere göre işyerlerinin faaliyet alanı ve ürün kodları derlenmekte, sanayi tesislerinin makine parkları, personel durumu, sahip olduğu üretim teknolojisi ile ne kadar üretim yapabileceği gösterilmektedir.

Tablo 57: Uşak İli En Çok Kodlanan Ürünler, 2018

Ürün	Üretim Kapasitesi (kg)	Üretici Sayısı	İstihdam					
			Müh	Tekn	Usta	İşçi	İdari	Top
Deri (koyun veya kuzu derileri, yünsüz)	55.795.000	43	8	9	40	858	48	963

Kaynak: ZEKA, Uşak İli Tekstil Geri Dönüşüm Raporu, <http://zafer.gov.tr/Portals/0/dys/kaynaklar/raporlar-strateji-belgeleri/strateji-belgeleri/usak-tekstil-geri-donusum-raporu%20TGDR.PDF>, Erişim: 11.04.2019

Daha önce Tablo 47'de belirtilen 2018 yılında Uşak İlinde en çok kodlanan faaliyetler sıralamasında beşinci sırada yer alan derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması faaliyetine ait 45 adet kapasite raporu bulunmaktadır. Daha önce Tablo 48'de ise en çok kodlanan ürünlerin sıralaması verilmiş olup, Deri (koyun veya kuzu derileri, yünsüz), tabaklanmış, fakat daha fazla işlenmemiş (güderi

⁶⁵ <http://www.ukosb.org.tr/menu/2/tarihce>, Erişim: 11.04.2019

⁶⁶ <http://www.ukosb.org.tr/firmalar-sektor-listesi>, Erişim: 11.04.2019

hariç) ürününe ait 43 adet kapasite raporuna ulaşılmaktadır. Ayrıca Zafer Kalkınma Ajansı (ZEKA) tarafından hazırlanan Uşak İli Tekstil Geri Dönüşüm Raporunda deri sektörü ile alakalı üretim kapasitesi, üretici sayısı ve istihdam verileri yer almaktadır.

Yukarıda yer alan Tablo 57’de Uşak İlinde en çok kodlanan ürünler arasında üçüncü sırada yer alan deri ürününe ait bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre Deri ürününe ait üretici sayısı 43 iken, üretim kapasitesi 55.795.000 kg’dır. Toplamda 963 kişilik istihdam içerisinde 8 mühendis, 9 teknisyen, 40 usta, 48 idari personel ve 858 işçi vardır. Uşak deri sektörü Tablo 50’de belirtilen ve 30 milyon adet giysilik deri üretimi ile Türkiye’nin ihtiyacının %80’nini karşılamaktadır. Ekonomi Bakanlığı Uşak İl Raporunda yer alan sanayi sektörü verilerine göre Uşak’ta 1099 adet işyeri bulunmakta olup, bu işyerlerinden 100 tanesi deri ve ilgili ürünlerin imalatı alanında faaliyet göstermektedir. Rapora göre 2016 yılı itibariyle 100 adet firmada 1.378 kişi istihdam edilmekte ve sektörün net satışları 359,2 milyon Türk Lirasıdır.

2.4.3. Uşak’ta Deri Sektöründe İhracatın Durumu

Uşak İlinin ihracatında öne çıkan sektörlerin gösterildiği Tablo 54’e bakıldığında tekstil, gıda ve içecek ile metalik olmayan diğer mineral ürünlerden sonra dördüncü sırada dabalı deri gelmektedir.

Tablo 58: Uşak İlinde Yıllar İtibariyle Deri Ürünleri İhracatı (\$)

Yıllar	Deri Ürünleri	Değişim (%)
2002	28.786	-
2003	1.747	93,93
2004	266.989	15182,71
2005	410.943	53,91
2006	690.725	68,08
2007	1.160.977	68,08
2008	1.473.315	26,90
2009	2.469.069	69,41
2010	2.988.188	21,02
2011	2.018.956	-32,43
2012	5.218.094	158,45
2013	7.861.951	50,66
2014	9.428.889	19,93
2015	13.592.113	44,15
2016	21.339.799	57,00
2017	25.561.301	19,78
2018	24.178.553	-3,29

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

1980’li yıllardan bu yana Uşak’ın ihracatında 1998 Rusya Krizine kadar önemli bir yer tutan ve döviz girdisi sağlayan deri sektörü sonraki yıllarda bir türlü istenilen seviyelere gelememiştir. Yukarıda yer alan Tablo 58’de TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri ISIC Rev 3 sınıflandırmasında yer alan Düzey 2’ye göre dabalıanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı sınıfına göre düzenlenmiş verilere yer verilmiştir. Tabloda Uşak’ın 2002–2018 dönemi için ihracat rakamları ve ihracatta değişim oranları verilmiştir. 2003 yılından 2017 yılına kadar Uşak İlinin deri ürünleri ihracatı artma eğiliminde olup, sadece 2018 yılında bir önceki yıla göre %3,29 azalarak 24,1 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında şimdiye kadarki en yüksek ihracat rakamı olan 25,5 milyon \$ seviyesine ulaşılmıştır. Uşak ilinde deri sektörü ihracatının genel anlamda sürekli artma eğiliminde olduğu söylenebilir.

2018 yılında Uşak İlinde gerçekleşen toplam 245.469.181 \$ tutarındaki ihracata 24.178.553 \$ katkı sağlayan deri sektörü toplam ihracatın %9,85’lik kısmını oluşturmaktadır. 2017 yılında deri sektörünün ilin toplam ihracatına yapmış olduğu katkı %10,24, 2016 yılında %8,53, 2015 yılında %6,04 iken 2014 yılında %3,48 olarak gerçekleşmiştir. Son beş yıllık süreç dikkate alındığında 2017 yılına kadar toplam ihracatta deri ürünleri ihracatının payının arttığı sadece 2018 yılında yaşanan daralmadan dolayı payının azaldığı görülmektedir.

2.4.3.1. Uşak’ta Deri Sektörü İhracatında Ürünlerin Payı

Deri sektörü sadece ham deri ticaretini kapsamamaktadır. Deri ürünleri birçok alanda kullanılmaktadır. Özellikle ayakkabı, saraciye, kürk, bavul ve çanta imalatında kullanılmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 59’da ise fasıllar bazında deri ürünlerine ait ihracat rakamları verilmiştir

Tablo 59: Fasıllar Bazında İhracat Rakamları, \$

Yıllar	Dabalıanmış Deri	Kürk Mamulleri	Ayakkabı	Bavul, El Çantası vb. Saraciye
2014	9.410.332	35.117	18.567	-
2015	13.581.343	-	8.603	2.167
2016	21.334.758	181.109	5.041	-
2017	25.561.301	165.738	-	-
2018	24.177.298	20.175	814	441

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

2014–2018 yılları arasındaki ihracat rakamlarına bakıldığında fasıllar bazında en büyük payın dabalıanmış deri ürünlerinde olduğu görölmektedir. Kürk mamulleri, ayakkabı ve saraciye ürünlerinin ihracatının payının oldukça düşük olduğu görölmektedir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere Uşak İlinde derilik sektörünün dabalıanmış deri ürünü üzerine yoğunlaştığı görölmektedir. Ham derinin işlenmesi ve mamul deri olarak satışıının yapılması bir sonraki aşama olan deri hazır giyimine geçilememesi sektörün Uşak İlindeki sorunu olarak görölmektedir. Tek başına %80 giysilik deri üretimiyle Türkiye’de önemli bir konumda bulunmasına rağmen, mamul derileri ürün haline getirmekte problemler yaşamaktadır. Bazı firmalar bu derileri İstanbul’da mamul haline getirip farklı firmalar ve markalar üzerinden yurt dışı pazarlarına açılmakta ve bu süreçte aracı firmaları tercih etmektedirler. Tekstil sektöründe var olan aracı firma sorunu ilin ihracat rakamlarının gerçeği tam olarak yansıtmamasına engel olmaktadır. İhracatın doğrudan ildeki firmalar yerine aracı firmalar üzerinden yapılması katma değeri yüksek ürünlerden elde edilecek döviz girdilerinin ilin ekonomik verilerinde yer almasına engel olmaktadır. Üretilen derilerin mamul hale getirilmesi için açılacak atölye ve dükkânlar hem aracı firmaları ortadan kaldıracak, aynı zamanda il ekonomisi için yeni bir kazanç ve istihdam alanı yaratacaktır.

3. TÜRKİYE VE UŞAK'TA TEKSTİL VE DERİ SEKTÖRLERİ SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Türkiye'de Tekstil Sektörü Sorunları ve Çözüm Önerileri

Tekstil sektörü hazır giyim ve diğer alt sektörleri ile birlikte geçmişten günümüze üretim, istihdam ve ihracatta Türkiye'nin önde gelen başlıca sektörleri arasında yer almıştır. Küresel anlamda rekabet şartlarının giderek daha çetin bir hal almasından dolayı tekstil sektöründe şartlar giderek zorlaşmaktadır. Ağırlıklı olarak emek-yoğun bir üretim şeklini sürdüren fakat aynı zamanda teknoloji odaklı yatırımların son dönemlerde artmasıyla sermaye yoğun bir üretime evrilen sektör, iş süreçlerinin iyileştirmesi, üretim miktarının ve kalitenin artmasıyla olumlu noktalara ulaşmıştır. Halen istihdam konusunda tekstil ve alt sektörleri önemini korumasına rağmen küresel anlamda artan rekabetten dolayı üretim teknolojisinin gelişmesiyle istihdama olan katkısı nispeten azalmaktadır. Sektör kendi yapısından, makroekonomik değişkenlerden ve dışsal etkenlerden kaynaklanan birçok sorun ile karşı karşıyadır. Aşağıda tekstil sektöründe var olan sorunların ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler ayrı ayrı incelenmiştir.

3.1.1. Kayıtdışılık Sorunu

Tekstil sektöründeki sorunların içerisinde en önemlisi kayıt dışılık sorunudur. Sektör teknolojik gelişmelere rağmen Türkiye'de ağırlıklı olarak emek-yoğun bir üretim teknolojisi ile üretim yapmaktadır. Tekstil sektörü emek-yoğun üretim şeklinden dolayı Türkiye gibi yoğun genç nüfusa sahip ülkeler için önemli bir istihdam kaynağı konumundadır. Üretimin belirli bir merkezde yapılma zorunluluğu bulunmaması; üretim sürecinin bölünebilir olması gibi faktörler kayıt dışı istihdamın önünü açmaktadır. 2018 Aralık ayı SGK istatistiklerine göre tekstil sektöründe 16.904 adet işyerinde 413.041 kişi istihdam edilirken, hazır giyim sektöründe 33.491 adet işyeri bulunmakta ve 525.146 kişi istihdam edilmektedir. Toplamda her iki sektörde istihdam edilenlerin toplamı 938.187 kişidir. Kayıtlı istihdam verileri dışında sektörde %50 oranında kayıt dışı istihdam olduğu düşünülmektedir.

İmalat sektörü içerisinde yer alan tekstil sektörünün diğer sektörlerle göre maliyetlerinin daha yüksek olması ve emek faktörünün daha yoğun bir şekilde kullanılması firmaları emek maliyetlerinden tasarruf etmeye yönelik çareler aramaya yöneltmektedir. Maalesef bu çarelerden birisi emek maliyetini kayıt dışı istihdamla

aşmaya yönelmektedir⁶⁷. Kayıt dışı olarak çalışan işçiler sağlık sigortası, iş güvenliği gibi sosyal güvenlik haklarından yoksun çalışmaktadırlar. Diğer taraftan devlet vergi ve sigorta primi gibi gelirlere yoksun kalmaktadır⁶⁸. Bu durum uzun vadede sosyal güvenlik sistemine ek yükler getirmektedir. Kişilerin sağlık sigortasından faydalanamaması devletin hastalık veya iş kazalarında kişilere harcama yapmasına ve kamu harcamalarının artmasına sebep olmaktadır. Devlet harcamalarındaki artış kayıtlı çalışan, dürüst mükelleflerin sosyal güvenlik primlerinin ve vergilerin artmasına yol açmaktadır. Bu durum adil vergilemenin bozulmasına, gelir eşitsizliğinin artmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda kayıt dışı istihdam yapan işletmeler haksız rekabet avantajı elde ederek kayıtlı istihdam yapan işletmeler aleyhine zenginleşmektedir.

Kayıt dışı istihdam sorununun ortadan kaldırılabilmesi kolay bir konu değildir. Sektörün rekabetçi yapısından dolayı ortaya çıkan bu sorunun çözümü ya da en aza indirgenmesi için birçok faktörün bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir. Devletin kayıt dışılık sorununa getireceği en etkili yöntem sektörün daha sıkı denetlenmesidir. İmalat sektörü içerisinde ve Türkiye için önemli bir sektör olan tekstil sektöründeki vergi ve sigorta primlerinde indirim, teşvik ve diğer yapısal reformlar da bu konuda katkı sağlayacaktır. Nitekim bölgesel ya da sektörel olarak yapılan vergi indirimleri, sigorta prim teşvikleri ve diğer düzenlemeler geçici bir çözüm olarak görülmektedir.

Sorunun çözümüne yönelik devletin denetleme mekanizmalarının işlerliğinin artırılması kadar işçilerin de kayıt dışı çalışmanın riskleri konusunda bilinçlendirilmesi önemlidir. Kayıt dışı işçi çalıştıran firmalara uygulanacak cezaların caydırıcı olması da sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

3.1.2. Teknoloji Sorunu

Tekstil sektörü de birçok diğer sektör gibi teknoloji ile yakın ilişki içerisinde bulunan bir alandır. Sektörün geleneksel olarak emek yoğun bir tarafının olmasının yanında 1980’li yıllardan sonra artan sermaye yatırımlarıyla gelişen teknolojinin önemi artmıştır. Türkiye’de 1980’li yıllardan sonra tekstil ihracatında yakalanan artış

⁶⁷ Neslihan Demir, a.g.e., s.36

⁶⁸ Tuğba Orkun, “Türkiye’de Tekstil Sektörü ve Enformal İstihdam”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007), s.121

trendine rağmen teknolojik yeniliklerin yeterince üretim sürecine koşulamaması ve rekabet avantajı olarak ucuz işgücüne dayanan anlayış tekstil sektörüne uzun vadede zarar vermiştir. Bu dönemlerde Türkiye Avrupalı makine üreticileri için önemli bir pazar konumunda bulunmaktaydı. Aslında Türkiye’de gümrük birliği ile birlikte AB ülkelerine ihracatta patlama yaşanacağı beklentisiyle, yatırımcılar sabit sermaye yatırımlarına önem vermişti. Ancak beklentilerin gerçekleşmemesi ve o dönemde uygulanan politikaların yetersizliği tekstil sektöründe beklenen teknolojik atılıma engel olmuştur.

Türkiye’de tekstil sektöründe kullanılan birçok makine parkuru ithalat yoluyla Türkiye’ye gelmekte ve tam anlamıyla makine üretimi Türkiye’de gerçekleştirilememektedir. Aynı zamanda ithal edilen teknolojilerin yüksek meblağlara sahip olmasından dolayı çoğu zaman daha eski teknolojiler Türkiye’ye gelmekte, ülkeden net bir döviz çıkışı da gerçekleşmektedir⁶⁹. Teknolojinin ithal edilmesi, yapılan yatırımların kendi kendine yeter hale gelmesinden öte diğer bir konu da bu teknolojiyi kullanabilecek nitelikli işgücüne sahip olmaktadır. İleri teknolojik üretim süreçlerinde kullanılacak nitelikli işgücü de Türkiye’de yeterli miktarda bulunmamaktadır. Genellikle tekstil sektörü niteliksiz işgücü istihdamının öne çıktığı bir sektördür. Nitelikli işgücüne sahip olunmaması, verimlilik ve üretimde kayıplara neden olmaktadır.

Teknolojinin ithal edilmesi aynı zamanda yerli makine üreticilerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye’de yerli teknolojinin geliştirilmesi tekstil sektöründen kazanılan ihracat gelirlerinin makine ithalatına harcanmasına engel olarak sektörde yaratılan gelirin ülke içerisinde kalmasına sebep olacaktır⁷⁰. Teknoloji üretimini gerçekleştirebilmek adına atılacak adımlardan bir tanesi de üniversite sanayi işbirliğinin kurulması, geliştirilmesi ve somut sonuçlara ulaşmasının sağlanmasıdır.

3.1.3. Hammadde ve Enerji Sorunu

Tekstil sektöründe diğer önemli bir nokta ise hammadde temini ve enerji maliyetleridir. Tekstil sektörünün hammadde olarak pamuk, yün, elyaf vb. gibi birçok hammaddeye ihtiyacı vardır. Bu hammaddelerinde hem ülke içerisinde

⁶⁹ Tuğba Orkun, a.g.e., s.96

⁷⁰ Tuğba Orkun, a.g.e., s.97

üretilmesi hem de coğrafi anlamda hammaddeye yakın olunması üretim ve maliyetler açısından avantajlar sunmaktadır. En önemli girdilerden birisi olan pamuk ise Türkiye’de üretilen ve uzun yıllarca kendi ihtiyacımızı karşılar durumda bulunmaktaydı. Tarıma verilen önemin ve GSYİH’da tarıma ayrılan payın giderek azalması ve diğer üretim maliyetlerinde yaşanan artışlardan dolayı pamuk ekimi ve verimi düşüş göstermiştir. Dünya pamuk tüketiminde ilk sırayı Çin almaktadır. Türkiye ise Hindistan ve Pakistan’dan sonra dünya pamuk tüketiminde dördüncü sırada yer almaktadır⁷¹.

Türkiye günümüz itibariyle net olarak pamuk ithalatçısı konumunda bulunmaktadır. 1990’lı yıllardan bu yana tekstil sektöründe üretimin artmasıyla birlikte hammaddeye olan talep artmıştır. Ekim alanları ise 2002 yılından 2017 yılına kadar geçen sürede %30 oranında azalmış, yetersizlik ithalat yoluyla giderilmeye çalışılmış, sonuçta 2003 – 2017 yılları arasında pamuk ithalatı %56,25 oranında artış göstermiştir⁷². Özellikle Çukurova Bölgesi’ne has bir tarımsal ürün olan pamuk üretimi, tarımsal girdi maliyetlerinin artması, ithalatın serbest bırakılması ve fiyatların düşmesi çiftçiyi zor durumda bırakmıştır. Çiftçilerin pamuk ekiminden vazgeçmesi sadece rekoltenin düşmesi anlamına gelmemekte aynı zamanda bu alanda çalışan kişilerin işsiz kalmasına sebep olmaktadır.

Dünya pamuk üretiminde söz sahibi olan ABD ve Çin’in uyguladığı politikalar ve aldığı kararlar, pamuk arz ve talebini etkilemektedir. Pamuk ticaretinde oluşacak dış ticaret sorunları ve kurlara bağlı değişimlerden dolayı Türkiye bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Hammaddede dışa bağımlılık yurt içi üretim miktarı, maliyetleri ve ürün fiyatlandırması gibi birçok konuyu ilgilendirmektedir. Aynı şekilde sentetik hammaddeler de petrol ve türevlerine bağlı üretilmesinden dolayı ithalat yoluna daha çok başvuru alan hammaddelerdir. Petrol fiyatları ve kurlarda yaşanan aşırı volatilité hammadde temininde güçlük ve maliyet artışı olarak yansımaktadır.

Hammadde sorunu ile birlikte değerlendirilebilecek diğer sorun ise enerjiye ulaşma ve enerji fiyatlandırması konularıdır. Öncelikli olarak kullanılan enerjilerin

⁷¹ T.C. Gümrük Bakanlığı, *2017 Yılı Pamuk Raporu*, (Ankara: 2018), s.4, <http://koop.gtb.gov.tr/data/5ad06c80ddee7dd8b423eb24/2017%20Pamuk%20Raporu.pdf> , Erişim: 20.04.2019

⁷² http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=30467&tipi=17&sube=0 , Erişim: 20.04.2019

üretim maliyetleri ve üretiminde dışa bağımlı olunması sektörü zora sokmaktadır. Rekabet düzeyinin ileri safhalarda yaşandığı sektörde enerji fiyatlarının yüksek olması üreticileri global pazardaki rakiplerine karşı dezavantajlı duruma getirmekte, ihracat için verdikleri mücadelede geriye düşmelerine sebep olmaktadır⁷³. Bölgesel anlamda verilen enerji teşviklerinin kapsamının sektörünün tamamına ulaşması ilk ve öncelikli konu olmalıdır. Bunun yanında ihracatı desteklemek adına üreticilerin elektrik, doğalgaz, petrol ve türevleri enerji maliyetlerinde yer alan vergi yüklerinin hafifletilmesi de gerekmektedir.

Türkiye’de sektörün en büyük sorunlarından birisi üretim maliyetlerinin yüksekliğidir. Bu durum rekabet gücümüzü olumsuz etkilemektedir. Uzak Doğu ülkeleri başta olmak üzere ucuz işgücü ve düşük enerji fiyat politikası uygulayan birçok ülke bulunmaktadır. Türkiye’nin bu durumda ana hedefi ucuz, standartlaşmış ürünler yerine, katma değeri yüksek, markalaşmış ve moda uyumlu ürünler üretmek olmalıdır.

3.1.4. Finansman ve Kredi Sorunu

Türkiye’de işletmelerin dağılımına bakıldığında genellikle KOBİ karakterli olduğu görülmektedir. Tekstil sektöründe de işletmelerin yapısı KOBİ karakterlidir. Bu yapıdaki işletmelerin en büyük sorunu ise sermaye anlamında yetersizlik yaşamalarıdır. Sermaye sıkıntısı yaşayan işletmeler için banka ve diğer finansman kaynakları çözüm olmaktadır. Bankaların vermiş olduğu kredilerde teminat istemesi ve işletmelerin genel yapısının teminat vermeye uygun olmaması önemli bir sorundur. Bu bağlamda KOBİ niteliğinde olup teminat yetersizliği sebebiyle kredi ve destek imkânlarından yeterli düzeyde yararlanamayan işletmelere müteselsil kefil olmak yoluyla bu işletmelerin krediye ulaşmalarını sağlayan Kredi Garanti Fonu (KGF) önemli bir yere sahiptir⁷⁴. KGF gerek kendi kaynaklarından gerekse Hazine ve AB Yatırım Fonu kaynaklarını kullanarak KOBİ’lere destek olmaktadır.

İhracatın finansmanı konusu ise diğer önemli bir husustur. Bu noktada ise Eximbank tarafından açılacak krediler önem arz etmektedir. Eximbank, piyasada kredi maliyetlerinin altında kredi sağlayan bir kuruluştur. Fakat Eximbank tarafından

⁷³ Neslihan Demir, a.g.e., s.36

⁷⁴ <https://www.kgf.com.tr/index.php/tr/bilgi-merkezi/sikca-sorulan-sorular> , Erişim: 20.04.2019

verilen kredilerin bankalara tahsis edilen kısımlarının az olması ve bu tutarların da bankalar tarafından kullanılırken işletmelere ekstra şartlar sunulması kaynağa ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Sektörün finansman olanaklarında karşılaştığı diğer bir sorun ise finansal kuruluşlar tarafından verilen krediler içerisinde sorunlu kredilerin payının yüksek olmasıdır. Bu durum finansal kurumların sektöre vermek niyetinde olduğu kredi hacmini olumsuz etkilemekte ya da sektörün içerdiği riskten dolayı kredi fiyatlandırmalarının maliyetli hale gelmesine sebep olmaktadır.

Tekstil sektörünün kaynak yetersizliğinin giderilmesi için Ziraat Bankası, Halk Bankası, Eximbank ve KGF gibi kuruluşların sürece dâhil olması, teminat ve kaynak sorunu yaşayan işletmelere uzun vadeli kredi imkânları sağlaması şarttır. Sektörün içinde bulunduğu durum genellikle kısa vadeli kaynaklara ulaşma kabiliyetine sahip olmakla birlikte sadece geçici çözümler oluşturmaktan öteye gidememektedir.

3.1.5. Dış Ticaret İle İlgili Sorunlar

1.1.1995 tarihinde DTÖ tarafından uygulamaya konulan tekstil ve hazır giyim anlaşmasına göre 2005 yılının gelmesiyle birlikte kotalar kalkmıştır. Türkiye tekstil ve hazır giyim sektörleri bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Sektörde oluşan Uzakdoğu baskısı yerli üretimi ve istihdamı olumsuz yönde etkilemiş, ihracatımızda önemli paya sahip olan tekstil ve hazır giyim sektörlerindeki firmalarda işten çıkarmalar ve iflaslar yaşanmıştır. Bunlara ek olarak ithalattaki dumpingli düşük fiyatlardan ötürü firmaların rekabet gücü azalmıştır. Ayrıca Uzakdoğu menşeli ürünler AB ülkeleri vasıtasıyla diğer pazar fiyatlarının altında Türkiye'ye denetimsiz bir şekilde girmeye başlamıştır⁷⁵.

Sektörün ithalata bağımlı olması aynı zamanda kur politikaları ile de yakından alakalıdır. Kurların düşük seyir ettiği dönemlerde ithalatı kolaylaştırması, özendirilmesi ve göreceli olarak ucuzlatmasından dolayı rekabet ortamını bozmaktadır. KOBİ'lerin ürettiği hammadde ve ara mallarını ucuzlayan ithalat vasıtasıyla yurt içinde üretmek yerine dışarıdan temin eder ve üretimine bu şekilde

⁷⁵ Aynan Görgülü, "Türkiye'de Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe Markalaşma ve İhracata Etkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2006), s.17

devam eder hale gelmesi ekonomik açıdan zararlı sonuçlara sebep olmaktadır⁷⁶. Döviz kurlarının yükseldiği dönemlerde ise ihracatçılar açısından bir rahatlama olduğu söylenebilir. Fakat üretim girdilerinde dışa bağımlılık bu durumun tam olarak bir avantaja dönüşmesine engel olmaktadır.

İhracat ve ithalatı direk olarak etkileyen diğer bir nokta ise Dâhilde İşleme Rejimi (DİR)'dir. DİR; ihraç ürünleri üretmesi için gerekli olan ithal hammadde ya da girdilere gümrük muafiyeti sağlayan bir ihracatı teşvik sistemidir. Girdi maliyetlerini azaltarak ihracatı artırmak, ihraç ürünlere uluslararası pazarlarda rekabet gücü sağlamak, ihraç ürün ve pazarları çeşitlendirmek amacıyla oluşturulmuştur⁷⁷. DİR rejimin günümüz koşulları gözetilerek uygulanması, ithalat ve ihracat dengesini olumsuz etkilemesi önlenmelidir. İhracata verilen desteklerin artırılması gerekmektedir.

2005 yılında kotaların kaldırılması ihracat üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Fakat ABD ve AB ülkeleri gibi ülkelerin ortaya çıkardığı dumping uygulamaları engellerden bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; AB dumping mevzuatına göre, bir ülkeden yapılan ithalatta dumpingli malların sektör ya da ticareti bozucu bir etki yaratmasının tespit edilmesi halinde ihracatçı ülkeye dumping soruşturması açılmaktadır. Soruşturmanın ihracatçı ülke lehine sonuçlanmış olması dahi soruşturmanın varlığıyla diğer ülkelerin Türkiye ile yapacağı ticarete sorgulayıcı davranmasına sebep olacaktır⁷⁸.

Tekstil sektöründe işletmeler rekabette uzun vadede piyasada bulunabilmek adına başa baş noktasındaki maliyetler ile satış yapmaktadırlar. Maliyetlerde ve kurlarda yaşanan ufak değişimler ticaretin yönünün değişmesine sebep olmaktadır.

3.1.6. Tanıtım - Pazarlama ve Markalaşma - İmaj Sorunu

Bir ürünün satışı konusunda tanıtım ve pazarlama son derece önemlidir. Ürünün sahip olduğu özellikler ve potansiyelinden en iyi şekilde faydalanmak için bu ürüne ait tanıtım ve pazarlama stratejilerinin geliştirilmiş ve güncel olarak uygulanıyor olması gerekmektedir. Günümüz dünyasında ihracatta giderek artan

⁷⁶ MÜSİAD, *Küresel Rekabet Baskısı Altında Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Dönüşüm Stratejileri ve Yeni Yol Haritası*, (İstanbul: 2008), s.96

⁷⁷ <https://www.immib.org.tr/tr/ihracat-devlet-yardimlari-dahilde-ve-haricte-isleme-rejimi-dahilde-isleme-rejimi-dahilde-isleme-rejimi-dir-nedir.html> , Erişim: 20.04.2019

⁷⁸ Tuğba Orkun, a.g.e., s.128

rekabetten dolayı geniş pazarlara sahip olmak ve ürünün kalitesine uygun bir fiyattan satışını yapmak temel amaçtır. İşletmelerin kendi tanıtım ve pazarlama stratejilerine ek olarak kamu politika ve destekleri ile de desteklenmesi gerekmektedir. Dünyada tekstil ürünlerinin moda ile olan ilişkisinden dolayı yılda 2 sezon olan tanıtım ve üretim döngüsü artık daha da artmış ve işletmeler neredeyse ayda bir yeni ürünleri raflara taşımaya başlamıştır. Modanın etkisiyle tüketici taleplerinde yaşanan bu hızlı değişime üreticilerin model, kalıp ve stil açısından yetişebilir ve yetkin durumda olması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Tanıtım ve pazarlama alanında karşılaşılan ilk sorun pazara son yıllarda dâhil olan yabancı ülkelerin ucuz üretim imkânlarına sahip olması ve bundan dolayı yerli firmaların sahip olunan maliyet avantajlarının kaybı ile birlikte pazarın daralmasına sebep olmasıdır. Ayrıca pazarda üretilen ürün sayısı ve çeşitliliği konusu da diğer önemli bir faktördür. Tekstil sektörüne nazaran hazır giyim sektöründe marka yaratmak ve ürün çeşitliliğine dair taleplere cevap vermek konusunda Türk tekstil ve hazır giyim sektörü sorunlar yaşamaktadır. Marka yaratılması ve pazarlamanın daha aktif yapılmasında ülke imajının da önemli olduğu unutulmamalıdır. Dünya çapında Türkiye'ye ait güvenilir bir imaj oluşturulması konusunda girişimler yapılmakta ise de henüz istenilen seviyede bir başarı mevcut değildir⁷⁹.

Sektördeki işletmelerin genel yapısı KOBİ karakterli firmalardan oluşmasından dolayı dış pazarlara ulaşma ve buralarda bir pazar payına sahip olma konusunda sorunlar yaşamaktadır. Ticaret ve sanayi odaları tarafından yurt dışı ve yurt içinde düzenlenen fuarlar hakkında bilgilendirme ve fuar destekleri de verilmesine rağmen, bu destekler bütünsellikten uzaktır. Dış pazarlara fuar, tanıtım ve pazarlama yöntemleriyle ulaşmış olan işletmeler ise dış ticaretteki işlem formaliteleri ve ticari engellerin aşılması konusunda sorunlar yaşamaktadır.

Dış pazarlara ulaşan ve ticaretini devam ettirmek için yoğun çaba sarf eden işletmelerin karşılaşılabileceği diğer bir sorun ise dış pazarlarda meydana gelen ekonomik dalgalanmalardır. Ticari ilişki içerisinde buldukları ülkelerin makro değişkenlerinde meydana gelecek dalgalanmalar sonucunda ticaret saptırıcı etkiler ortaya çıkabilecektir.

⁷⁹ MÜSİAD, a.g.e., s.87

İşletmelerin kendi çabalarının yetersiz kalması durumlarında kamu otoritesinin de tanıtım ve pazarlama alanında destek vermesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Çünkü sektörün Türkiye için lokomotif bir durumda olması ve var olan coğrafi avantajımızı kullanmak adına kamunun da tanıtım ve pazarlama alanında stratejiler geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Markalaşma pahalı ve uzun bir süreci kapsamaktadır. Bir işletme ya da devlet markalaşabildiği sürece rekabet edebilecektir. Bu bağlamda yurt dışında “Türk Malı” algısı ve imajının yaratılması önemlidir.

Küresel rekabette var olmak amacıyla 23 Kasım 2004 tarihinde devlet destekli markalaşma programı olan “Turquality”, küresel pazar ve talepler dikkate alınarak uygulamaya konulmuştur. Firmaları kurumsal, finansal ve operasyonel anlamda destekleyen bir markalaşma destek platformudur. Ekonomi Bakanlığı, Türkiye İhracatçılar Meclisi ve İhracatçı Birlikleri ile özel sektör temsilcilerinden oluşan Turquality Çalışma Grubu ve Sekreteryası tarafından izlenecek stratejiler belirlenmektedir. Bu stratejiler doğrultusunda tekstil ve hazır giyim programının pilot sektörü olarak belirlenmiştir. 2005 yılından bu yana oluşturulan “Markalaşma Yol Haritası” ile birlikte stratejik toplantılar yapılmaktadır⁸⁰. Pilot sektörden sonra programın kapsamı genişletilerek birçok sektör dâhil edilmiş olup, Turquality destek programı kapsamında 190, marka destek programı kapsamında 112 adet işletme bulunmaktadır⁸¹. Program kapsamında Turquality destek programına kabul edilen işletmelere; patent, faydalı model, marka tescil, tanıtım harcamaları, mağaza kira, mağaza kurulum, pazara giriş belgeleri, sertifikasyon, ruhsatlandırma, test, franchise dekorasyon ve kira, hedef pazara yönelik danışmanlıklar, istihdam, pazar araştırması ve çalışması raporları, fuar depolama hizmetleri başlıklarında yapacağı harcamalar %50 oranında desteklenmektedir⁸².

Özellikle gümrük birliği süreci sonrasında tekstil ve hazır giyim sektörleri moda, markalaşma ve tanıtım konularına gerekli derecede ilgi göstermemiştir. Bu alanda yapılacak olan yatırımlar tıpkı sabit sermaye yatırımları gibi önemlidir. Bu yatırımların amacına ulaşması kurumsallaşmayı beraberinde getirmesinin yanında, işletmelere disiplin ve profesyonellik de kazandıracaktır. Artık geleneksel üretim ve

⁸⁰ <https://www.turquality.com/hakkimizda/tarihce> , Erişim: 22.04.2019

⁸¹ <https://www.turquality.com/markalar> , Erişim: 22.04.2019

⁸² <https://www.turquality.com/destekler/turquality-destekleri> , Erişim: 22.04.2019

pazarlama yöntemlerinin terk edildiği günümüz dünyasında, daha pro-aktif pazarlama stratejileri kullanılmaktadır. Maliyet ve diğer noktalarda avantaj sağlanamadığı durumlarda ürün çeşitlendirmesine gidilmesi, moda ve marka ilişkisinin benimsenmesi ve katma değeri yüksek ürünler üretilmesi zorunludur. Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün de var olan Uzak Doğu tehdidi ve diğer maliyet dezavantajlarını ancak ve ancak katma değeri yüksek, modaya uygun, taleplere hızlı şekilde cevap verebilir şekilde konumlanmış olmasıyla aşabilecektir.

Tüm bunların hepsini olumlu yönde etkileyecek diğer bir faktör ise imaj sorunudur. Ülke imajının bu noktada işletmelerin önüne geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ülkenin uluslararası arenada kalite ve markalaşma evrelerini tamamlamış ve benimsenmiş olması, bu ülkelerin markalarına da direkt olarak bir güven oluşturacaktır. Tüketicilerin ihtiyaçlarına cevap verme konusunda ülke imajının sağlam ve güvenilir olması ticaretin devamında en büyük etkidir. İmajın kalite, güven ve satış sonrası hizmetler anlamında olumlu olması fiyatlandırmayı ikinci plana atacaktır. Bu konuda sabırlı ve stratejik bir ilerleme kaydedilmesi şarttır. Bu bağlamda üretim anlamında maliyet avantajına sahip olan diğer ülkelerin önüne geçebilmek için siyasi ilişkilerin kullanılması da son derece önemlidir.

3.1.7. AR-GE ve Eğitim Sorunu

Tüm bu sorunlar ile birlikte değerlendirilmesi gereken diğer nokta ise araştırma–geliştirme ve eğitim konusundaki yetersizliktir. İşletmelerin ticari hayatlarının ve markanın devamı için ar-ge ve eğitim faaliyetlerinin önemi büyüktür. İşletmelerin daha ileri bir seviyeye taşınması ve faaliyetlerine devam edebilmesi için var olan teknolojiyi ve değişen üretim şekillerini takip etmesi, kendini yenilemesi ve geliştirmesi gerekmektedir. TÜİK tarafından hesaplanan verilere göre 2016 yılında ar-ge harcamalarının GSYH içerisindeki payı %0,94 iken, 2017 yılında bu miktar 5 milyar 214 milyon TL artarak %0,96'ya yükselmiştir⁸³. Dünyada ise ABD, Çin, Japonya, Almanya, Güney Kore, Fransa, Hindistan, İngiltere, Brezilya ve Rusya ar-ge faaliyetlerine bütçesinden en çok pay ayıran ülkelerdir. ABD ve Çin'in

⁸³ TÜİK, Haber Bülteni, Sayı: 27871, 28.12.2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27821> , Erişim: 22.04.2019

bütçelerinden ar-ge faaliyetleri için ayırdığı tutar tüm dünya ülkelerinin ar-ge için ayırdığı bütçenin yaklaşık %47'sine denk gelmektedir⁸⁴.

Türkiye'de dünya ile karşılaştırıldığında bütçeden ar-ge faaliyetlerine ayrılan payın %1 seviyelerine dahi ulaşamamış olması oldukça üzücü ve düşündürücüdür. Türkiye'nin sadece tekstil ve hazır giyim sektörlerinde ar-ge faaliyetlerinde yetersiz olması değil, aynı zamanda ülke genelinde yapılan ar-ge faaliyetlerinin yetersiz olması daha önemli bir sorundur. İşletmelerin küresel rekabette varlığını sürdürebilmesi için yukarıda sayılan sorunların tamamına çözüm bulmasının yanında, yeni sorunlar yaşanmaması ya da sektörde ön sıralarda bulunmak için mutlaka ar-ge faaliyetlerine gereken önem verilmelidir.

İşletmeler özelinde düşünüldüğünde ise, rekabet koşullarını optimum seviyede sağlamanın yanında sürekli gelişen teknoloji ve ürün çeşitliliğine ulaşabilmek için ar-ge faaliyetleri gereklidir. Ar-ge faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi ise kaynak oluşturulması ile mümkün olacaktır.

Ar-ge faaliyetlerinde sektörde bulunan firmaların yanı sıra kimya, tıp, haberleşme, elektronik gibi diğer sektörlerdeki firmalarla işbirliği içerisinde olunması, araştırma kurumları ve üniversiteler ile de yakın temas kurulması şarttır⁸⁵. Bu bağlamda üniversite-sanayi işbirliği önem kazanmaktadır. Üniversiteler gerek toplumsal gerekse ekonomik hayata bireyleri hazırlaması açısından önemlidir. Sektörlerin üniversiteler ile her anlamda yakın temas kurması ve sektörün ileriye taşınması adına önemlidir. Birçok üniversitede sanayi işbirlikleri yapılmış olsa dahi birkaç parlak projeden öteye geçememiş, tam anlamıyla bir işbirliği gerçekleştirilememiştir. Birçok üniversitede tekstil ve hazır giyim sektörlerinde eğitim verilmesine rağmen; bu alanda eğitim alan öğrencilerin yeterince staj imkânı bulunmamaktadır. Sektörde kalifiye ve nitelikli işçi sorunu bulunmaktadır. Nitelikli eleman sorununun çözümünde üniversiteler kadar meslek liselerine de iş düşmektedir.

Kalite standartları olan, kurumsal ve profesyonel bir yönetim anlayışını benimsemiş işletmelerin kurum içi eğitim ve geliştirme faaliyetleri bulunmaktadır.

⁸⁴ <https://www.dunyahalleri.com/ar-ge-calismalarina-en-yuksek-butceyi-ayiran-ulkeler/> , Erişim: 22.04.2019

⁸⁵ Aynan Görgülü, a.g.e., s.22

Önemli olan nokta KOBİ ağırlıklı sektörünün büyük çoğunluğuna hitap edebilecek eğitim ve donanıma sahip personel ihtiyacının karşılanmasıdır. Özellikle hazır giyim sektöründe moda ve tasarım alanında dünya standartlarında üretim yapabilecek modacı ve stilistlere ihtiyaç vardır. Günümüzde firmaların moda ve tasarım alanına gençlerin ilgisi giderek artmaktadır. Bu ilginin üretim ile birleşerek somut hale getirilmesi gerekmektedir. Bu alanda çalışan bireylerin kendilerini sürekli geliştirmek ve günceli takip etmek için sürekli olarak yurt dışı fuar ve gezilere katılması gerekmektedir.

3.2. Türkiye’de Deri Sektörü Sorunları ve Çözüm Önerileri

Eski çağlardan bu yana insanların birçok alanda kullandığı deri ve deri ürünleri önemli bir sektör olarak günümüzde halen varlığını sürdürmektedir. Özellikle 1980’li yıllardan sonra işgücü maliyetlerinin artması ve çevresel faktörlerin etkisiyle gelişmiş ülkelerin birçoğu deri ve deri ürünleri sektöründeki ham deri işleme faaliyetini kademeli olarak terk etmiştir. Bu ülkelerin ham deri işlemeciliğine dair tutumu gelişmekte olan ülkeler için bir fırsat yaratmış olarak gözüксе de gelişmekte olan ülkeler arasında rekabetin artması yeni sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Gelişmiş ülkelere doğru yaşanan bu ticaret kayması sebebiyle, deri sektöründe yeni ticaret merkezleri oluşmuştur. Bu ticaret merkezlerinin sayısının artması aynı zamanda sektörün makineleşmesi anlamına gelmektedir. Sektörde makineleşme ve kimyasal ürün tedarikini ise yine gelişmiş ülkeler yapmaktadır. Gelişmiş ülkeler aynı zamanda gelişmekte olan ülkeleri bu alanlarda yabancı sermaye yatırımlarına da yönlendirmişlerdir. Avrupa’dan Asya’ya doğru kayan ticaret sektörde yeni ülkeleri ortaya çıkarmıştır. Özellikle her anlamda Çin faktörü sektörü olumsuz etkilemektedir. Çin ve diğer Asya ülkeleri ham deri arzında sorun yaşamamaları, ucuz işgücü maliyetlerine sahip olmaları ve kamu otoriteleri tarafından uygulanan teşvik politikaları sayesinde önemli bir yere gelmişlerdir⁸⁶. Aşağıda deri ve deri ürünleri sektöründe var olan sorunlar ve bu sorunlara dair çözüm önerileri verilmiştir.

⁸⁶ T.C. Kalkınma Bakanlığı, *X. Kalkınma Planı 2014 – 2018 Tekstil – Deri – Hazır Giyim Çalışma Grubu Raporu*, (Ankara:2014), s.162

3.2.1. Hammadde Temini ve Suni Deri Kullanımı Sorunu

Deri ve deri ürünleri sektörünün en önemli sorunlarından birisi hammadde temini konusunda yaşanmaktadır. Sektörün hammadde temini direk olarak hayvancılık sektörü ile yakın ilişki içerisinde bulunmaktadır. Hayvancılık sektöründe deri ve deri ürünleri doğrudan üretilmemekte kırmızı et ve süt ürünleri tüketimine bağlı olarak üretilmektedir. Mevsimsel olarak ve iklim değişiklikleri sebebiyle zaman zaman kırmızı et ve süt ürünlerinin arzı düşmektedir. Arzda yaşanan bu düşüşlere bağlı olarak deri ve deri ürünleri sektörü hammadde temininde ve maliyetlerde sorunlar yaşamaktadır. Ham deriye olan talebin artması ham deri arzını etkilememekte, arz sabit olduğundan talebin artması fiyatları yükseltmektedir. Talepte yaşanan dönemsel dalgalanmalarda fiyatları yükselterek deri ürünlerinin pahalılaşmasına sebep olmakta ve sektörün rekabet gücünün olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır⁸⁷.

Türkiye’de deri ve deri ürünleri sektörü hammadde temini konusunda kendisine yeterli bir durumda bulunmamaktadır. Bu sebeple üretimin ve ihracatın ithalata bağımlı olduğu bu sektör, yurt dışında oluşabilecek fiyat dalgalanmalarından olumsuz etkilenmektedir. İthalata bu derece bağımlı olarak üretimlerin devam ettiği deri ve deri ürünleri sektörü işletmeleri ise rekabet konusunda zorluklar yaşamaktadır. Sektörde dönemsel olarak arzın azalması hem fiyatların artmasına hem de derinin kalitesinde yaşanan sorunlara neden olmaktadır. Öte yandan döviz kurunda yaşanan dalgalanmalardaki maliyette sektörü olumsuz etkilemektedir.

Türkiye’de son yıllarda hayvan sayısının azalması, hayvancılığa gereken önem ve desteklerin verilmemesi, derilerin kalitelerinde yaşanan standartlaşmama sorunu da sektörü olumsuz etkilemiştir. Hayvancılık konusunda ülke içerisindeki kırmızı et ve süt ürünleri talebinin ülkenin imkânları ile karşılanamaması sürekli olarak ithalat kaleminin kullanması ile sonuçlanmaktadır. Türkiye’de hayvanların derilerinin yüzülmesinde halen geleneksel yöntemler kullanılması derinin kalitesini bozmaktadır. Modern mezbahaların kurulması ve derinin sektörün işleyebileceği şekilde minimum kayıpla çıkarılması gerekmektedir. Hayvan sayısı bakımından daha fazla varlığa sebep olan Asya ve Güney Amerika ülkeleri bu anlamda avantajlı konumda bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere ticaretin yönünün

⁸⁷ T.C. Kalkınma Bakanlığı, a.g.e., s.163

kaymasından sonra bu ülkeler hem hayvan varlıklarını korumuş ve arttırmış, hem de sektöre yatırım yaparak deri ve deri ürünlerini işlemeye başlamışlardır.

Deri ve deri ürünleri sektörü hazır giyim alanının dışında ev, mobilya, otomotiv ve aksesuar gibi birçok alanda da kullanılmaktadır. Sektörün hammadde temini ve talep yapısına cevap vermekte zorlanmasından dolayı petrol türevi ürünler hayatımıza girmiş ve daha çok talep görmeye başlamıştır. Bu bağlamda suni derilerin giyim sektöründe kullanıldığı ve daha uygun fiyatlara satılabilmesinden dolayı talep görmektedir. Gerçek derilerin artık daha çok lüks tüketim ürünlerinde kullanılması birçok uluslararası firmanın suni deri ve petrol türevi ürünleri kullanarak üretim yapmasına neden olmaktadır. Suni deriler aynı zamanda gerçek deri olan ürünler ile görsel anlamda benzerlik göstermekte ve gerçek deri adı altında satılmaktadır. Bu durum da deri ve deri ürünleri sektörü ürünlerine karşı tüketicilerin güvenini zedelemekte ve haksız rekabete sebep olmaktadır.

Türkiye'nin deri ve deri ürünleri sektöründe uzun yıllardır var olan tecrübe ve birikimlerini daha iyi bir konuma taşımak amacıyla çözmesi gereken ilk problem hammadde teminindeki sorunu aşmaktır. Sektörün ithalata bu denli bağımlı olması sektörün geleceğini de diğer ülkelere bırakmaktadır.

3.2.2. Yüksek Üretim Maliyetleri ve Çevre Önlemleri Sorunu

Deri ve deri ürünleri sektörü makine ve teknolojiyi iş süreçlerinde barındırır da emek yoğun bir sektördür. Üretim maliyetlerinin en büyük belirleyicisi de hammadde fiyatlarıdır. Ayrıca sektörün işçilik ücretleri ve enerjiye olan bağımlılığı da oldukça fazladır. Üretim maliyetleri içerisinde hammadde ve işçilik giderlerinin toplamı %70-80 arasında bir paya sahiptir. Kalan kısımları ise üretimde kullanılan kimyasal vb. yardımcı malzemeler, enerji maliyetleri ve finansman oluşturmaktadır⁸⁸. Sektörün hammadde, işçilik ve enerji maliyetlerindeki artışlar rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir. Ham deri fiyatlarındaki artışların işlenmiş deri fiyatlarındaki artışlardan yüksek olması olumsuz bir durum yaratmaktadır.

Türkiye'de işçilik giderleri ve enerji ile alakalı maliyet azaltıcı önlemlerin alınması ise şarttır. İşçilik giderleri konusunda devletin vermiş olduğu teşviklerin sektörün geneline hitap eder bir yapıya kavuşması şarttır. Hammadde anlamında

⁸⁸ İstanbul Sanayi Odası, *Deri ve Deri Ürünleri İmalatı Sanayi*, (İstanbul:2015), s.36

maliyetlerini azaltma konusunda dışa bağımlı olan sektörün en azından işçilik giderleri ve enerji maliyetleri konusunda olumlu gelişmelere ihtiyacı vardır.

Deri ve deri ürünleri sektöründe gelişmiş ülkelerin çevreye dair duydukları hassasiyet arttıkça ticaretin gelişmekte olan ülkelere doğru kaydığı bilinmektedir. Sektör, üretimde kullanılan kimyasal vb. ürünlerden dolayı çevreye zarar vermektedir. Çevrenin gelecek kuşaklara aktarılması, çevre bilincinin oluşturulması ve korunması amacıyla deri ve deri ürünleri sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin organize sanayi bölgelerinde kümelenmesi görülmektedir. Çevreye verilecek zararların minimize edilmesi ise bir takım maliyetleri beraberinde getirmektedir. Organize sanayi bölgelerinde katı atık, su arıtma ve geri kazanım tesisleri kurularak çevreye ve insan sağlığına faydalı işler yapılmaya çalışılmaktadır. Fakat bu tesislerin kurulması ve işletilmesi aşamasında yüklediği maliyetler firmaları zorlamaktadır. Organize sanayi bölgeleri dışında faaliyette bulunan işletmelerin buna benzer zorunluluklara iştirak etmemesi onlara maliyet avantajı sağlamaktadır. Çin, Pakistan, Hindistan gibi ülkelerde benzer standartların sınırlı düzeyde ya da hiç olmaması Türkiye'nin ihracatçı ve üreticilerini çevre yükleri bakımından haksız rekabete sürüklemektedir⁸⁹.

Çevre ve insan sağlığı adına alınan her tedbir yerinde ve doğrudur. Fakat alınan bu önlemlerin teşvik kapsamında yapılması ve devlet eliyle desteklenmesi üreticilerin ekstra maliyetlere katlanmamalarını sağlayacaktır.

3.2.3. Kayıtdışı ve Taklitçilik Sorunu

Daha önce Türkiye geneli ve tekstil sektörü için de bahsedilen kayıt dışı istihdam konusu maalesef deri ve deri ürünleri sektörü için de geçerlidir. Özellikle sektöre hammadde temini sağlayan kişilerin kayıt dışında olması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sektöre istihdam edilen işgücünün ve kayıt dışı fason üretim şeklinin maliyet azaltıcı bir yöntem olarak işletmeler tarafından tercih edilmesi önemli bir sorundur.

Türkiye'de genç nüfusun ağırlıkta olması, rekabet edilen ülkelere göre nispeten işgücü maliyetlerinin yüksek olması kayıt dışı istihdama yol açmaktadır. 2018 Aralık ayı SGK istatistiklerine göre deri imalatı sektöründe 6.344 adet

⁸⁹ İstanbul Sanayi Odası, a.g.e., s.39

işyerinde 59.128 kişi istihdam edilmektedir. İmalat sanayisi içerisinde hem işyeri hem de istihdam edilen kişi bakımından düşük bir paya sahip olan sektörün yarattığı ticaret hacmine göre kayıt dışılık miktarı anlaşılmaktadır⁹⁰.

Deri ve deri ürünleri sektöründe karşımıza çıkan diğer bir sorun ise taklitçilik sorunudur. Deri ürünlerinin maliyetlerinde yaşanan artışlardan dolayı suni deri kullanımı ve orijinal lüks ürünlerin taklit edilmesi gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Sektörün moda ve tasarım ile alakalı olan kesimlerinde gerekli önlemlerin alınmaması ve ürünlerinin taklitlerin yapılarak satışa sunulduğu görülmektedir. Yerli ve yabancı ürünlerin birebir taklitlerinin yapılarak yaygın bir şekilde satışa sunuluyor olması hem mülkiyet haklarının gaspından dolayı cezai yaptırımlara sebep olabileceği gibi, aynı zamanda ülke imajını zedelemektedir. Devletin taklitçilikle mücadele etmesi ürün kalitesi açısından önemlidir. Böylece orijinal ürün sahibi firmalar hak kaybına uğramamış olur.

3.2.4. İhracat - İthalat ve Kredi - Finansman Sorunu

1980'li yıllardan sonra Asya ve Uzak Doğu yönünde gelişen ticaret, bu ülkelerin ekonomilerinin hızla büyümesi ve nüfus artışlarıyla birlikte deri ve deri ürünlerine talebi artırmıştır. 2000'li yıllardan itibaren Çin'in ihracata dayalı sanayileşmesi ekonomik büyümeyi ve kişi başına gelir artışını beraberinde getirmiş ve tüketim seviyesinde artışlar yaşanmıştır. Çin'in gelişmiş bazı bölgelerinde yaşayan orta ve üst gelir grubundaki kişiler alım gücü yüksek ve kaliteli ürünlere olan taleplerini arttırmış, bu durum Avrupa'nın lüks markalarını satın alabilecek hedef kitleyi oluşturmuştur. Bu hedef kitle Avrupalı üreticileri Çin'e çekmiştir⁹¹.

Rusya'nın yeniden güçlü bir ülke olarak dünyadaki yerini alması özellikle petrol fiyatlarının da yüksek seyretmesi Rus vatandaşlarının alım gücü yükselmiştir. Böylece Rusya Türkiye için önemli bir pazar olmuştur. Türkiye'nin deri ve deri ürünleri ihracatında önemli bir yere sahip olan Rusya ile zaman zaman yaşanan diplomatik sıkıntılar ise yine ticaretimizi olumsuz etkilemiştir. Ayrıca geçmiş yıllarda yaşanan ürünlerin kalitesindeki sorunlardan dolayı da uzun yıllar ticari ilişkiler sekteye uğramıştır. Rusya uzun yıllar sektörde en önemli pazar olmuştur.

⁹⁰ Tuğba Orkun, a.g.e., s.121

⁹¹ T.C. Kalkınma Bakanlığı, a.g.e., s.161

Deri ve deri ürünlerinde Çin, Hindistan ve Pakistan gibi ucuz üretim maliyetlerine sahip ülkelerden ithalat yoluyla Türkiye'ye giren ürünler, haksız rekabete yol açmasının yanı sıra net döviz çıkışı anlamına da gelmektedir. Ayakkabı ve saraciye ürünlerinde ithalat kaleminde son yıllarda artışlar bulunmaktadır. Suni deri vb. insan sağlığına tehdit oluşturabilecek ürünlerin ülkeye girişinde aranan standartların yükseltilmesi ve ayrıca tüketicilerin bu ürünlerin kullanımı sonucu oluşabilecek risklerle alakalı olarak bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Sektör ağırlıklı olarak girdi ithalatı yaparken finansman sıkıntısından dolayı vadeli işlemlere mecbur kalmaktadır. Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) ithalat işlemi kesilen %6'lık önemli bir maliyet unsurudur. Sektörün ithalata olan bağımlılığı düşünüldüğünde KKDF oranının düşürülmesi gerekmektedir. Serbest bölgelerden yapılan ithalatlarda yerleşik ithalatçı firma ve serbest bölgedeki mal alınan firma arasında ortaklık sözleşmesi veya merkez-şube ilişkisi bulunmaması halinde peşin yapılan ticari işlemlerde dahi KKDF %6 olarak uygulanmaktadır⁹².

3.2.5. Tanıtım – Pazarlama ve Markalaşma - İmaj Sorunu

Daha önce de belirtildiği üzere bir ürünün satışından elde edilecek hasılatın maksimum seviyeye ulaşmasında tanıtım ve pazarlama stratejileri oldukça önemlidir. Günümüzde ihracatta giderek artan rekabetten dolayı geniş pazarlara sahip olmak ve ürünü kalitesine uygun bir fiyattan pazara sunmak önemlidir. İşletmelerin kendi tanıtım ve pazarlama stratejilerine ek olarak kamu politika ve destekleri ile de sektörel anlamda politikalar oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda daha önce kuruluş amacı belirtilen “Turquality” programı kapsamında deri ve deri ürünleri sektöründe faaliyette bulunan sadece 3 adet firmanın program kapsamında desteklendiği görülmektedir⁹³. Destek kapsamına alınan işletmelerin ayakkabı sektöründe faaliyette bulunduğu görülmektedir.

Aynı zamanda işletmelerin yeterince markalaşması da sektörün önemli bir sorunudur. Marka yaratmak uzun ve emek isteyen bir süreç olmasının yanında, rekabet şartlarında marka değerini korumakta bir o kadar güçtür. Markanın oluşturulması tek başına yeterli olmamakla birlikte, sürekli bir tanıtım faaliyetine ve

⁹²İstanbul Sanayi Odası, a.g.e., s.40

⁹³ <https://www.turquality.com/markalar/turquality-destek-programi-kapsamindaki-firmalar> , Erişim: 29.04.2019

moda ile yakın ilişki içerisinde olmalıdır. Turquality gibi destekleyici programlara deri ve deri ürünleri sektöründe faaliyet gösteren daha fazla işletmenin dâhil edilmesi bu işletmelerin markalaşması ve ülke imajının güçlenmesi adına önemlidir. Bu anlamda daha fazla destek verilmesi gerekmektedir. Sadece ayakkabı değil deri ve deri ürünleri sektöründe faaliyet gösteren diğer işletmelerin de kapsama alınması gerekmektedir.

Markalaşma süreci ve devamında bu sürece katkı sağlayacak diğer bir nokta ise ülkenin imajıdır. İmaj, ülkeye ait ürünlerin tercih edilmesinde önemli hususlardan bir tanesidir. Geçmiş yıllarda Rusya ile ticaretimizin çok yoğun olarak devam ettiği yıllarda zaman zaman talebin karşılanmasında güçlükler çekilmiş ve kalitesi bozuk ürünler gönderilmiştir. Bu durum ticaretimizi olumsuz yönde etkilemesinin yanında ülke imajını da zedelemiştir. Zedelenen bu imajın tekrar kazanılması ancak ve ancak kalite standartlarını yakalamış, kurumsal ve profesyonel bir sektör algısıyla donatılmış işletmeler ve Türkiye'nin yapacağı diplomatik temaslar sayesinde düzelecektir.

Sektörün üniversite ve diğer eğitim kademeleri ile ilişkisinin ise üst düzeyde gerçekleşmesi beklenmektedir. Deri ve deri ürünleri ile alakalı üniversitelerde teknik bölümler mevcut olsa dahi üniversite-sanayi işbirliği etkin olarak kurulamamıştır. Sektörün ihtiyaç duyduğu teknik personelin yetiştirilmesi ve sektöre adapte edilmesi şarttır. Sektörün moda ve tasarım ile alakalı olan kısmında ise yine üniversitelere ve diğer meslek kuruluşlarına görevler düşmektedir.

3.3. Türkiye ve Uşak'ta Tekstil ve Deri Sektörleri SWOT Analizi

Türkiye ve Uşak'ta tekstil ve deri sektörlerine ait sorunlara ve çözüm önerilerine değinilmiştir. Türkiye için önemli konumda bulunan her iki sektörün de yaşadığı sorunlar benzerlik göstermektedir. Her iki sektöründe ortak olarak yaşadığı sorunlara kamu politikaları vasıtasıyla çözümler üretebilir. Sorunlara dair çözümlerin uygulamada başarıya ulaşması tekstil ve dericilik sektörlerinin geleceğini olumlu yönde etkileyecektir. Bu başlıkta Türkiye ve Uşak'ta tekstil ve dericilik sektörlerinin güçlü ve zayıf yönleriyle, sektörün tehditleri ve fırsatlarına yer verilmiştir.

SWOT analizi T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Türkiye tekstil, hazır giyim ve deri ürünleri sektörleri strateji belgesi ve eylem planı 2015-2018

çalışması ve yapılan gözlem ve araştırmalardan derlenmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 60'da tekstil ve deri sektörleri için güçlü yönler yer verilmiştir.

3.3.1. Güçlü Yönler

Türkiye ve Uşak için önemine tekrar tekrar değinilen tekstil ve deri sektörlerine ait belirlenen güçlü yönler aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Özellikle Türkiye için AB, Rusya ve Ortadoğu gibi büyük pazarlara yakın olması, hızlı teslimat yapabilme kabiliyetine sahip olması önemlidir. Bunun yanında uzun yıllardır sahip olduğu bilgi birikimi ve deneyimi de Türkiye'yi güçlü bir konuma getirmektedir. Yeniliklere hızlı bir şekilde uyum, esnek üretim yapısına sahip olması ve kaliteli üretim yapması da diğer güçlü yönleri olarak gösterilebilir.

Tablo 60: Tekstil ve Deri Sektörü Güçlü Yönleri

GÜÇLÜ YÖNLER
*Büyük pazarlara (AB, Rusya ve Ortadoğu) yakınlık
*Hızlı teslimat
*Lojistik alt yapısının güçlü olması
*Esnek üretim yapısı
*Deneyim ve bilgi birikimi
*Yeniliklere hızlı uyum
*Entegre üretim yapısı
*Genç makine parkı
*Uluslararası alanda sektörlere duyulan güven
*Pazarı anlamaya yatkınlık
*Hızlı moda yapabilmek
*Butik üretim yapabilme
*Tasarım ve özgün olabilme kapasitesinin yüksek olması
*Kalite standartlarında üretim yapabilme kabiliyeti
*Gelişmiş tekstil terbiye sektörünün varlığı

3.3.2. Zayıf Yönler

Bu başlık altında aşağıda yer alan Tablo 61 yardımıyla tekstil ve deri sektörlerinin zayıf yönlerine değinilmiştir.

Tablo 61: Tekstil ve Deri Sektörü Zayıf Yönleri

ZAYIF YÖNLER
*Mevcut yatırımlar hakkında veri eksikliği
*Hammadde üretiminde yetersizlikler
*Verilen devlet desteklerinin sonuçlarının değerlendirilmemesi
*Özgün ürün üretiminde sorunlar
*Yüksek katma değerli ürün geliştirilmesinde sorunlar
*İleri teknoloji makine üretimi eksikliği
*Pazarı etkin kullanamama ve pazarlama-tanıtım eksikliği
*Pazar ve ülke çeşitliliğinin az olması
*Markalaşmada zayıflık
*Sektörün alt sektörler ile koordinasyon ve işbirliğinin sağlanmasında eksikler
*Yüksek üretim maliyetleri
*Üniversite-sanayi işbirliğinin istenen seviyede olmaması
*Firmaların KOBİ karakterli olmasından dolayı rekabette yaşanan sorunlar
*Genel sektörel finansman problemleri
*Hammaddeye ulaşmada yaşanan sorunlar
*Hazır giyim aşamasında üretim yapabilen işletme sayısının yetersiz olması
*Güncel gelişmelerin takip edilmemesi ve yeniliklere uyum sorunu
*İşletmelerin yatırımlar için pay ayıramaması
*AB çevre mevzuatına uyum sorunu ve temiz üretim maliyetleri

3.3.3. Fırsatlar

Tekstil ve deri sektörlerinin güçlü ve zayıf yönlerini incelendikten sonra aşağıdaki Tablo 62’de sektörlerin sahip olduğu fırsatlara yer verilmiştir. Özellikle AB’de yaşanan kriz sebebiyle stoksuz çalışan alıcıların hızlı teslimat yapan

Türkiye'ye yönelmiş olması önemli bir fırsattır. Avrasya ve Ortadoğu gibi gelişen pazarlara yakın olması ve sektörel kuruluşların etkin bir şekilde çalışıyor olması diğer bir fırsattır.

Tablo 62: Tekstil ve Deri Sektörü Fırsatları

FIRSATLAR
*İstikrarlı ve büyüyen ekonomi
*Uluslararası platformlarda Türkiye'nin olumlu imajının artıyor olması
*AB'de yaşanan kriz neticesinde stoksuz çalışan alıcıların hızlı teslimat yapabilen Türkiye'ye yönelmesi
*Gelişmekte olan Avrasya ve Ortadoğu pazarlarına yakınlık
*Kamu-özel sektör işbirliğinin artıyor olması
*Sektörel meslek kuruluşlarının etkinliğinin artması
*Sanayi kümelenmelerinin yaygınlaşması
*AB Gümrük Birliği
*Genç nüfus
*Nitelikli işgücünün varlığı
*Doğal hammadde varlığı
*Girdi temin kolaylığı
*Kaliteli hammadde temini
*Büyük pazarlara yakınlık
*Moda, marka ve perakendecilikte gelişen sektör

3.3.4. Tehditler

Bu başlık altında tekstil ve deri sektörlerini tehdit eden durumlar sıralanmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 63'de sektörleri tehdit eden durumlar görülmektedir. Türkiye ve Uşak'ın tekstil ve dericilik sektörlerini tehdit eden en önemli durum uluslararası pazarlarda tarife dışı engellerin artmasıdır. Ayrıca işgücünün sektörü terk ederek hizmet gibi gelişen sektörlerle kayması da bir tehdittir. Daralan AB pazarı ve kurdaki yüksek dalgalanmalar da sektörü olumsuz etkilemektedir. AB'nin Türkiye'den bağımsız olarak yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmaları ve dış ekonomik politikada AB'ye olan bağımlılık da sektörü tehdit

etmektedir. Çin ve Brezilya gibi yeni gelişen pazarlara uzak olunması da sektörü zor durumlara itmektedir.

Tablo 63: Tekstil ve Deri Sektörü Tehditleri

TEHDİTLER
*AB'nin Türkiye'den bağımsız serbest ticaret anlaşmaları ve dış ekonomik politikalarda AB'ye olan bağımlılık
*AB sanayi ve ticaret politikaları ile yaklaşım farklılıkları
*Küresel rekabette düşük fiyatlı ürünlerin varlığı
*Yüksek üretim girdi maliyetleri
*Ar-Ge faaliyetlerinin ve desteklerinin yetersizliği
*Kalifiye ve ara elemanların azalması
*Piyasa gözetimi ve denetiminde yetersizlik
*Merdiven altı üretimin ve kayıt dışı istihdamın denetimsizliği
*Uluslararası pazarlarda tarife dışı engellerin artıyor olması
*İran-ABD arasındaki gerginlik ile İran pazarında yaşanan sıkıntılar
*Bazı Asya ülkelerinin pazarda ucuz işgücüne dayalı etkinliğinin artıyor olması
*İşgücünün hizmet gibi gelişen sektörlerle kayıyor olması
*AB'nin yeni ticaret politikaları sebebiyle pazar avantajımızın azalıyor olması
*Arap baharı çerçevesinde bölge ülkelerinde derinleşen istikrarsızlık
*Kurdaki yüksek dalgalanma
*Geri kazanım sektörlerine verilen teşvikler kapsamına tekstil geri dönüşüm sektörünün dâhil edilmemesi

3.4. Uşak'ta Tekstil ve Deri Sektörlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Türkiye'de tekstil ve deri sektöründe yaşanan sorunların tamamı Uşak ekonomisinde de yaşanmaktadır. Kayıt dışı istihdam sorunu Uşak İlinde tekstil ve deri sektörlerinde oldukça yoğun olarak yaşanmaktadır. Tekstil ve deri sektörlerine ait fason üretim yapılması ve kayıt dışı işlemler bulunmaktadır. Türkiye'de var olan kayıt dışılık sorunu maalesef Uşak'ta tekstil ve deri sektörlerinde de görülmektedir.

Uşak'ta tekstil sektörünün önemli sorunlarından birisi Türkiye'de marka haline geldiği tekstil geri dönüşüm sektöründe yaşanmaktadır. Türkiye için atıkların geri dönüştürülmesi ve tekrar ekonomiye kazandırılması oldukça önemlidir. Uşak'ta tekstil geri dönüşümünün sektör haline gelmesi ve birçok kişinin bu alanda faaliyet gösteriyor olması daha önemlidir. Fakat tekstil geri dönüşüm sektöründe diğer geri kazanım sektörlerine verilen teşvik ve destekler verilmemektedir. Örneğin; hurda metalde KDV %0 uygulanırken, tekstil teleflerinde KDV %8'dir. Tekstil geri dönüşüm sektörünün hammaddesi olan tekstil teleflerinin hurda kapsamına dâhil edilmesi, KDV oranının %0'a indirilmesi sektörün devamlılığı için önemlidir⁹⁴.

Tekstil geri dönüşümü sayesinde üretilen rejenere iplik Türkiye üretiminin tek başına %75'ini karşılamaktadır. Bu sektörde ihracatta daha fazla söz sahibi olmak ve yurt içi talebi daha rahat karşılamak adına KDV indiriminin yapılması şarttır. Çevreye duyarlı ve atıkların geri kazanılmasını da sağlayan bu sektörün birçok girişimci tarafından yatırım yapılabilir bir hale gelmesi adına hammadde konusundaki sorunların giderilmesi gerekmektedir. Devlet eliyle sektöre verilecek olan destek ve teşvikler daha fazla işletmenin bu alanda yatırım yapmasına sebep olacaktır. KDV indirimi yapılması halinde işletmelerin karlılıklarının artması ve kayıtlı istihdam oranlarının artması beklenmektedir.

Uşak İli tekstil ve deri sektörlerinde uzun yıllardır sahip olduğu bilgi birikimi ve tecrübesini olumlu bir şekilde kullanmakta sorunlar yaşamaktadır. Uşak'ta üreticiler hammaddeye kolay ulaşılabilirdiği halde hazır giyim anlamında ulusal ya da uluslararası bir üretim tesisi kurulamamıştır. Kumaş, iplik ve diğer tekstil ürünleri üretiminin yapıldığı şehirde hazır giyim alanında kurulacak bir işletme hem yeni bir istihdam alanı yaratacak hem de şehir ekonomisine olumlu katkı sağlayacaktır.

Deri ve deri ürünleri sektöründe de tekstil sektöründeki durum mevcuttur. Ham deri işlenerek hazır giyim aşamasına kadar getirilmektedir. Fakat hazır giyim aşamasında üretim yapabilen işletme sayısı oldukça az sayıda ve kurumsallıktan uzaktır. Uşak'ta üretilen kaliteli derilerin İstanbul merkezli firmalar tarafından hazır giyim sektörüne ulaştırıldığı bilinmektedir. Bu durum emek yoğun kısmının Uşak'taki işletmeler tarafından yapıldığını ama katma değer yaratılan kısmının il dışında yapıldığını göstermektedir. Hazır giyim sektörüne üretim yapabilmek belirli

⁹⁴ T.C. Ekonomi Bakanlığı, a.g.e., s.23

bir tecrübe, kalifiye elaman ve moda-tasarımın yakından takip edilmesini gerektirmektedir. Deri sektöründe faaliyet gösteren işletmeler yatırımlar için pay ayırmamaktadır.

Ekonomi Bakanlığı'nın Uşak İl Raporuna göre Uşak İlinin ihracat rakamlarının olduğundan düşük gerçekleşmesi diğer bir sorundur. Çünkü merkezi İstanbul'da bulunan fakat üretimini Uşak'ta yapan işletmeler mevcuttur. İhracat işlemlerindeki karmaşıklıklardan dolayı Uşak'taki bazı işletmeler ihracatlarını farklı firmalar üzerinden yapmaktadır. Bu durum Uşak'tan yapılan ihracatın aslında olduğundan daha düşük görülmesine sebep olmaktadır. Bu durum işletmelere gerekli eğitimlerin verilerek ihracatlarını kendi firmaları üzerinde yapmalarının sağlanması ve üretimi Uşak'ta olan İstanbul merkezli firmaların merkezlerinin de Uşak'a taşınmasıyla çözülebilecektir.

Tekstil ve deri sektöründe faaliyetteki işletmelerin diğer sorunu güncel gelişmeleri takip etmemeleri ve kendilerini yenilememeleridir. İşletmelerin genellikle kurumsallıktan uzak ve babadan oğula devir eden bir yönetim anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Bu durum sürekli gelişen rekabet koşullarında işletmelerin küresel rekabetten kopmasına sebep olacaktır. Ticaret odaları tarafından yurt dışı fuarlar için tanıtım toplantıları ve destekleri sağlanıyor olsa da yeterli sayıda kişiye ulaşamamaktadır. Öncelikle topyekûn bir anlayış değişikliğine gidilerek eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler neticesinde rekabet şartlarına uyabilecek seviyeye ulaşan işletmeler belirlenmelidir. Bir program dâhilinde işletmelerin sürekli gözetim altına alınması faydalı olacaktır. Günümüz şartlarında üretimlerine devam eden işletmeler kendilerini yenilemedikleri ve güncel gelişmelere ayak uyduramadığı sürece sorunlar artarak devam edecektir. Bu sorunlar sadece Uşak'ta tekstil ve deri sektörünü etkilemeyecek, aynı zamanda istihdam, işsizlik ve sosyal maliyetlere de yol açacaktır. Tekstil ve deri sektöründe faaliyetteki işletmelerin kurumsallık ve profesyonel yönetimden anlayışından uzak olması finansman problemini de ortaya çıkarmaktadır. Finansman temini konusunda sektörün yaşadığı sorunları Uşak'taki tekstil ve deri sektörü işletmeleri de yaşamaktadır.

Genel olarak Türkiye'de tekstil ve deri sektörlerinde yaşanan sorunların birçoğunun Uşak İlinde tekstil ve deri sektörlerinde de yaşandığı görülmektedir. Uşak'ta her iki sektörün sahip olduğu bilgi birikimi ve tecrübesinden daha fazla

yararlanması gerekmektedir. Üniversite ve teknik liseler ile işbirliğinin artırılması ve sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli personelin yetiştirilmesi gerekmektedir. İlin rekabetçi olduğu rejenere iplik, battaniye, deri, seramik ve diğer ürünler için yabancı yatırımcıların da dikkatini çekecek olumlu yatırım alanları sağlanmalıdır. Yerli üreticilerin sektördeki uzmanlıklarının artırılması sağlanmalıdır. İlin sahip olduğu potansiyelin olumlu şekilde değerlendirilmesi kişilerin refah düzeyini artıracak ve Türkiye'nin gelişimine katkı sağlayacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Uşak tarih boyunca ticaret yolları üzerinde yer almasının ve İzmir Limanına yakın olmanın avantajı ile üretim ve ticari hayatın hep canlı olduğu İç Batı Ege Bölgesinin şirin bir kentidir. Tarihsel süreçte değişik uygarlıkların hâkimiyetine girmesine rağmen ekonomik anlamda bir cazibe merkezi olma özelliğiyle hep ön planda olmuştur. Bu coğrafi avantajı nedeniyle Cumhuriyet döneminde ülke ekonomisinde sanayileşme çabalarında ilklerin şehri olmayı başarmıştır.

Cumhuriyetin ilk dönemlerde İzmir'den yapılan ihracatın önemli bir kısmı Uşak'tan giden mallardan oluşmaktaydı. Bu dönemde Uşak'ta halı, kilim, yün ipliği, dokumacılık, battaniye ve dericilik sektörleri önemli faaliyet alanlarıydı. Özellikle tekstil ve dericilik sektörleri Uşak'ın ekonomik gelişiminde her zaman büyük öneme sahip olmuştur. Cumhuriyet döneminde tekstil ve dericilik sektörlerinde uzmanlaşan Uşak, bu sektörlerde önemli yatırımlara ev sahipliği yapmıştır. Her iki sektör de emek faktörünü yoğun olarak kullanan üretim süreçlerini içermesinden dolayı; Uşak diğer Anadolu kentlerine göre işsizlik sorununun nispeten daha az hissedildiği ve göç olgusunun daha az yaşandığı bir kent olmuştur. Günümüzde tekstil ve dericilik sektörünün yanında seramik ve geri dönüşüm sektörleri de önemli paya sahiptir.

Tekstil sektörü insanlık tarihi boyunca temel fizyolojik ihtiyaçlardan olan giyinme ihtiyacını gidermesinden dolayı her zaman gündemde olan bir sektör olmuştur. Cumhuriyet döneminde İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların da etkisiyle Türkiye'de tekstil ve alt sektörlerinin gelişimi hızlanmış, birçok fabrika Sümerbank bünyesinde üretime başlamıştır.

Türkiye'de 1962-1972 yılları arasındaki planlı dönemde sektöre yapılan yatırımlar hızlanmış ve ilk defa tekstil ürünleri ihracatı yapılmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ithal ikameci politikalar terk edilerek ihracata dayalı dışa dönük sanayileşme politikaları benimsenmiştir. 1990'lı yıllarda tekstil sektörüne yüksek miktarlarda yatırımlar yapılarak üretim kapasitesi genişletilmiştir. Rekabet gücü yükselen Türkiye ve sektör açısından önemli bir üretim merkezi olan Uşak artan ihracatla birlikte sektörde altın yıllarını yaşamıştır. Fakat Asya ve Rusya krizleri, bu süreçte Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesi, artan üretim maliyetleri, kalite ve pazarlama ile ilgili sıkıntılar sektörü olumsuz etkilenmiştir. 1996 yılında AB ile yapılan gümrük birliği anlaşmasından da arzulanan sonuçlar elde edilememiştir.

1990'ların başında artan ihracatın etkisiyle plansız, programsız aşırı şekilde büyüyen tekstil sektörü dış pazarlarda yaşanan krizlerin etkisiyle ciddi sıkıntıya girmiştir. Bahsedilen süreçte ucuz işgücü avantajına sahip Uzakdoğu ülkelerinin uluslararası pazarlara açılması rekabet şartlarını daha da zorlaştırmıştır.

Bahsedilen olumsuz gelişmelere rağmen Türkiye sahip olduğu bilgi birikimi ve tecrübesi ile -önemli kayıplar vermesine rağmen- tekstil sektörünü ayakta tutmayı başarmış ve sektör dış ticarete lokomotif sektörler arasında yer almaya devam etmiştir. Ancak tekstil ve hazır giyim sektörlerinin toplam ihracat içerisinde aldığı pay yıllar itibarıyla azalmaktadır. Tekstil ve hazır giyim sektörlerinin toplam ihracattan aldığı payın en yüksek olduğu yıl %39,17 ile 1995 yılıdır. 2004 yılına gelindiğinde bu oran %30 seviyesinin altına düşmüş ve %27,45 olmuştur. 2008 küresel krizi de sektörü olumsuz etkilemiştir. 2018 yılında Türkiye'nin toplam 167,9 milyar dolarlık ihracatında tekstil sektörü 14,7 milyar dolar ile %8,77'lik pay almıştır.

Tekstil sektörü hazır giyim ve deri gibi diğer sektörlerle de hammadde temini sağlamaktadır. Bu anlamda yakın ilişki içerisinde olduğu birçok alt sektör bulunmaktadır. Üretim tekniği olarak emek-yoğun bir sektör olma özelliğini koruyan tekstil sektörü, istihdama da önemli katkılar sağlamaktadır. SGK verilerine göre Türkiye'de bulunan 1.879.771 adet işyerinin 269.876 tanesi imalat sanayisinde faaliyet göstermektedir. İmalat sanayisi içerisinde yer alan tekstil sektöründe ise 16.904 işyeri faaliyette bulunmaktadır. Tekstil sektörünün imalat sanayisinde işyeri sayısı bakımından ağırlığı %6,26'dır. Türkiye'de kayıtlı olarak istihdam edilen 14.229.170 kişiden 3.187.338'i imalat sanayisinde çalışmaktadır. İmalat sanayisinde istihdam edilenler içerisinde 413.041 kişi ise tekstil sektöründe çalışmaktadır. Tekstil sektörünün imalat sanayi istihdamındaki ağırlığı %12,95'tir. Tekstil sektöründe kayıt dışı istihdamın yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla hem işyeri sayısı hem de istihdam edilen kişi sayısı açısından sektörün ülke ekonomisine katkısının resmi rakamlardan daha fazla olduğu söylenebilir.

Tekstil sektörü gibi dericilik sektörünün tarihi de Türkiye'de çok eskiye dayanmaktadır. Dericilik sektörü hammadde temini açısından hayvancılık sektörüne bağlıdır. Deri doğrudan üretilen bir girdi olmayıp, kırmızı et ve süt tüketimine bağlı olarak, dolaylı bir şekilde üretilen bir ara maldır. Bir ekonomide et ve süt üretimine

bağlı olarak hayvancılığın gelişmiş olması dericilik sektörünü olumlu etkilerken; et ve süt üretiminde yaşanan olumsuz gelişmeler sonucu ülke hayvancılığında yaşanan krizler doğrudan dericilik sektörüne yansımaktadır.

Önemli bir iş kolu olmasına rağmen deri sektörü 1960'lı yıllara kadar ağırlıklı olarak geleneksel yöntemlerle üretim yapılan bir sektör olmuştur. 1980'li yıllarda ihracata dönük sanayileşme politikalarının benimsenmesiyle birlikte dericilik sektöründe üretim teknolojisi bakımından olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle sektörün Rusya ve Doğu Avrupa pazarlarıyla olan ticareti sayesinde 1990' yıllarda altın çağını yaşadığı söylenebilir. 1998 yılında yaşanan Rusya ve Asya krizleri ise dericilik sektörünü olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde dericilik sektöründe birçok firma faaliyetlerini durdurmuştur.

Türkiye'nin ihracat ve istihdam gibi değişkenlerine dericilik sektörü önemli katkılar sağlamaktadır. Ancak sektörün ihracatı 2000 yılından bu yana artmasına rağmen, sektör ithalata bağımlı olarak büyümektedir. Dericilik sektöründe hammadde temini konusunda Türkiye'de yaşanan sorunlar, özellikle son yıllarda hayvancılık sektöründe yaşanan olumsuz gelişmeler ithalat girdi kaleminin payını yükseltmiştir. Sektör ilk defa 2013 yılında 1 milyar dolar ihracat rakamını yakalamıştır. 2018 yılında 1,27 milyar dolar ihracat yapılırken, 994 milyon dolar ithalat yapılmıştır.

Dericilik sektörü de tekstil sektörü gibi istihdama sağladığı katkı açısından önemlidir. SGK verilerine göre imalat sanayisinde faaliyette bulunan 269.876 adet işletmenin 6.344 tanesi dericilik sektöründe faaliyette bulunmaktadır. Dericilik sektörünün imalat sanayisinde işyeri sayısı bakımından ağırlığı %2,35'dir. İmalat sanayisinde istihdam edilen toplam 3.187.338 kişinin 59.128'i dericilik sektöründe çalışmaktadır. Dericilik sektörünün imalat sanayisi istihdamı içindeki payı %1,85'tir.

Uşak'ın ekonomik gelişiminde tekstil ve dericilik sektörleri önemli paya sahiptir. Uşak İlinde en çok kodlanan faaliyetler ve ürünlere bakıldığında tekstil sektörü ilk sırada karşımıza çıkmaktadır. İlde en çok kodlanan ürünler iplik, tekstil atıklarının geri kazanımı, battaniye, dokumacılık ve deri ürünleridir.

Uşak'ın ihracatında da tekstil sektörü başı çeken sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. İlde en yüksek ihracat değeri 270 milyon dolar ile 2014 yılında gerçekleşmiştir. 2018 yılında 245 milyon dolar toplam ihracat rakamı ile Türkiye'nin ihracatındaki payı binde 146'dır. İlin ihracatında tekstil sektörü daha yüksek paya sahiptir. 2018 yılında tekstil sektörü 149,4 milyon dolarlık ihracatı ile il ihracatının %60,89'nu gerçekleştirmektedir. Aslında bu rakam daha yüksektir. Ancak Uşak İlinden yapılan ihracatın bir kısmının İstanbul ve diğer büyük kentlerdeki firmalar üzerinden yapılmasıdır.

Türkiye ekonomisi ile birlikte paralel bir gelişim gösteren dericilik sektörü, Uşak'ta da 1990'lı yıllarda altın çağını yaşamıştır. 1995 yılında 500 deri üretim tesisi ve 3000 çalışan seviyesine ulaşılmıştır. Günümüzde faaliyetlerine Uşak Deri (Karma) Organize Sanayi Bölgesi'nde devam eden deri işletmeleri halen önemli bir üretim koludur. Uşak'ta dericilik sektörünün ihracat ve istihdama katkısı ise arzulan seviyelerde değildir. 2018 yılında 24,1 milyon dolarlık deri ürünü ihracatı gerçekleştirilmiştir. İhracatın büyük kısmı dabalı deri ürünüdür. Katma değeri yüksek ayakkabı, kürk mamulleri ve saraciye ürünlerinin ihracatı oldukça düşük seviyededir. Uşak İlinden 2018 yılında yapılan toplam ihracat içerisinde deri sektörünün payı ise %9,85'tir. ZEKA verilerine göre sektörde doğrudan 963 kişi istihdam edilmektedir.

Türkiye'de tekstil ve dericilik sektörlerinin ciddi sorunları bulunmaktadır. Küresel anlamda rekabet şartlarının giderek daha çetin bir hal almasından dolayı tekstil ve deri sektörlerinde ayakta kalmak giderek zorlaşmaktadır. Her iki sektör üretim süreçlerinde emek faktörüne yoğun olarak ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple işçilik ücretlerinin rekabet edilen ülkelere göre nispeten yüksek olması sektörü maliyet açısından zorlamaktadır. Tekstil ve dericilik sektörlerindeki en önemli sorun hem Türkiye hem de Uşak İli için kayıt dışılık sorunudur. Yoğun genç nüfusa sahip ülkeler için önemli bir istihdam kaynağı olan tekstil ve deri sektörlerinde, üretimin tek bir merkezden yapılma zorunluluğunun olmaması kayıt dışılığın önünü açmaktadır. Rekabet şartları şiddetlendikçe firmalar emek maliyetlerinden tasarruf etmek için bu yola başvurmaktadır. Sektörlerin diğer önemli bir sorunu ise hammadde ve enerji maliyetleridir. Hammadde temini konusunda ithalata bağlı olunması rekabette dezavantaj yaratmaktadır. Aynı zamanda enerji maliyetlerinin yüksek olması da tekstil ve deri sektörlerinde faaliyette olan firmaları zorlamaktadır.

Türkiye ve Uşak'ta tekstil ve deri sektörlerinin üretim yapısını olumsuz etkileyen diğer sorunlar ise finansman ve kredi, dış ticaret, pazarlama ve markalaşma ile eğitim ve ar-ge sorunlarıdır. İşletmeler teminat ve özkaynak yetersizliğinden dolayı finansman açığına düşmektedir. İthalat ve ihracatta ise dış ticaret engelleri, kotalar ve tarifeler sektörü zorlamakta ve küresel rekabette dezavantajlı hale düşürmektedir. Türkiye'nin en büyük sorunlarından birisi de ar-ge sorunudur. GSYİH'dan ar-ge faaliyetleri için ayrılan payın %1 civarında olması son derece olumsuz bir etkidir. Her iki sektörün maliyet kaynaklı sorunların olumsuzluklarını azaltmak adına ar-ge faaliyetleri yanında tanıtım ve markalaşmaya önem vermeleri gerekmektedir. Bu amaçla devlet desteğiyle sürdürülen Turquality projesinin kapsamının genişletilmesi gerekmektedir.

Tekstil ve deri sektörlerinde belirtilen sorunların çözülememesi olumsuz gelişmelere yol açacaktır. İlk olarak kayıt dışı istihdam sorununun çözülmemesi devlete ilave yükler getirecektir. Kayıt dışı çalışan kişilerin iş kazaları geçirmesi ve hastalık durumları sebebiyle sosyal güvenlik sistemine ilave yükler eklenecektir. Devletin kamu harcamalarında yaşanan bu artışları vergisini ödeyen, dürüst işletmelere yükleyecek olması da adaletsiz bir durum ortaya çıkaracaktır. Kayıt dışılık sorunu denetleme mekanizmalarının etkinliği sağlanarak daha aza indirgenebilir. Vergi ve sigorta primlerinde indirimlere gidilmesi, sektörün tamamını kapsayacak teşviklerin verilmesiyle birlikte kayıt dışı istihdam azalacaktır.

Her iki sektör girdi açısından büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa bağımlıdır. Tarım sektörünün genelinde son dönemde Türkiye'de yaşanan gelişmeler bu iki sektörü olumsuz etkilemektedir. Dericilik sektöründe hammadde temininde ithalata bağımlılığın azaltılması için hayvancılık faaliyetlerinin desteklenmesine ve deri kalitesinin yükseltilmesine ihtiyaç vardır. Hayvancılıkta bu adımlar atılabilirse, son yıllarda Türkiye'nin enflasyon kaynağı olan gıda kaynaklı fiyat artışlarının kontrol altına alınmasına da yardımcı olacaktır. Böylece sektörün ithal girdi talebinin azaltılması cari açık sorununun çözümüne de katkı sağlayacaktır. Tekstil sektörü için en önemli girdiler arasında yer alan ve giderek azalan pamuk ve diğer iplik ve dokuma girdisi olarak kullanılan bitkilerin üretiminin tekrar artırılması gerekmektedir.

Tekstil ve deri sektörleri emek faktörünü yoğun olarak kullanmasının yanında üretim süreçlerine teknolojiyi dâhil etmiş sektörlerdir. Bu anlamda enerji maliyetinin rakip ülkelere göre yüksek olması da sektörleri olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzluğu gidermek üzere sektörde faaliyet gösteren firmalara teşvikler verilmesi çözümlerden bir tanesidir.

Tekstil ve deri sektöründe faaliyet gösteren firmalar finansmana ulaşma konusunda teminat yetersizliğinden ötürü sorunlar yaşamaktadır. Sektörde faaliyet gösteren firmaların büyük çoğunluğunun KOBİ hüviyetinde olması bu sorunun temel nedenidir. Finansman ihtiyacı duyan firmalara bu süreçte danışmanlık desteği sağlanması da firmaları rahatlatacaktır. Sektörün firma yapısı dikkate alınarak KGF, Eximbank, Halk Bankası ve diğer devlet kurumlarının kredi ve destek politikaları yeniden gözden geçirilerek iyileştirilmelidir. Aksi halde işletmeler küçülmeye gidecek ve bu durum devlete azalan vergi gelirleri ve artan işsizlik sorunu olarak geri dönecektir.

Sektörlerin yaşadığı diğer bir sorun pazarlama ve markalaşma sorunudur. Pazarlama ve markalaşma emek ve sabır isteyen uzun soluklu bir süreçtir. Maliyet baskısından kurtularak katma değeri yüksek kaliteli ürünler üretmek ve doğru pazarlama faaliyetlerinde bulunmak sektör için hayati derecede önemlidir. Tekstil ve deri sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin küresel rekabette varlığını devam ettirebilmesi için markalaşmaya önem vermeleri gerekmektedir.

Firmaların üretim süreçlerini iyileştirmek, ürün kalite ve çeşitliliğini artırarak küresel rekabette öne geçebilmek için bütçelerinden ar-ge çalışmalarına daha yüksek paylar ayırması gerekmektedir. Bu yapılmadığında teknolojik olarak ithalata bağımlılık devam edecek, sektör dış ticarete umulan katkıyı sağlayamayacaktır. Tekstil ve deri sektörlerindeki diğer sorun eğitim diğer bir ifadeyle eğitilmiş nitelikli eleman teminidir. Sektörlerin ihtiyaç duyduğu nitelikli personelin yetiştirilmesi ve teknoloji geliştirilmesi için üniversite-sanayi işbirliğine işlerlik kazandırılmalıdır. Ara eleman temini için meslek liseleri ile işbirliği yapılmalı, staj imkânları artırılmalıdır. Nitelikli işgücü sorunu çözüldüğünde sektörler daha ileri teknoloji ürünü makineleri üretim sürecine koşabilecek ve maliyet avantajı elde edeceklerdir.

KAYNAKÇA

- ALAGÖZ, Aylin. “Gümrük Birliği Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye’de Deri ve Deri Mamulleri Sektörü”, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 1998.
- ALPTEKİN, Ertürk. “Tekstil Sektöründe Teknolojik Gelişme ve Rekabet Gücü: Denizli Bölgesi Üzerine Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.
- BARAN, Melike. “Türkiye ve Çin’in Tekstil Sektöründeki Maliyet Avantajları Açısından Karşılaştırılması ve Bir Saha Araştırması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008.
- CEYLAN, Hasan H. “Yerel Kalkınma ve Rekabet Aracı Olarak Şehir Pazarlamasında Yatırımcıların Yatırım Destinasyon Tercih Yapılarının Belirlenmesi ve Uşak Tekstil Sektöründe Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2010.
- ÇEKİÇ, Huriye. “Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sanayii’nin Durumu ve İhracatına Yönelik Ekonometrik Analiz”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, 2004.
- DARENDE, Başak. “Uşak İlinde Dericiliğin İzlenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2015.
- DEMİR, Neslihan. “Türk Tekstil Sektöründe Veri Zarflama İle Performans Analizi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2013.
- DEMİRER, İlay. “Türkiye Cumhuriyeti Kuruluş Dönemi Sanayileşme Stratejisi: Alpullu ve Uşak Şeker Fabrikaları Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- GEMCİ, Hakan F. “Türkiye’de Tekstil Piyasası ve Dünyadaki Yeri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, 2007.
- GÖRGÜLÜ, Ayhan. “Türkiye’de Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe Markalaşma ve İhracata Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2006.
- GÜVEMLİ, Oktay ve KARAYAMAN, Mehmet. “Uşak Şeker Fabrikasının Kuruluşu ve Gelişmesi”, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 13, Temmuz 2017, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/319801>
- İSTANBUL SANAYİ ODASI, *Deri ve Deri Ürünleri İmalatı Sanayi*, İstanbul:2015, http://www.iso.org.tr/file/ISO_Deri_ve_Deri_Urunleri_Imalati_Sanayi_Sektor_Raporuv2_2015-3982.pdf
- KARAKOÇ, Bekir. “Uşak’ta Tekstil Sanayi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi 2007.

- MÜSİAD, *Küresel Rekabet Baskısı Altında Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Dönüşüm Stratejileri ve Yeni Yol Haritası*, Müsiad Araştırma Raporları:57, İstanbul: 2008.
- ORKUN, Tuğba. “Türkiye’de Tekstil Sektörü ve Enformal İstihdam”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007.
- ÖZGÜR, İbrahim. “Türkiye’de Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Durumu ve Çıkış Stratejileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, 2006.
- ÖZYURT, Hasan. “Atatürk Dönemi Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938)”, s.130, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/101196> .
- SOLAK, Erdoğan. *XX. Yüzyılda Uşak*, Uşak: Uşak Valiliği İl Özel İdaresi ve Uşak Merkez Köylerine Hizmet Götürme Birliği Yayınları No:1, 2002.
- SOLAK, Erdoğan. “XX. Yüzyılda Uşak Kazası”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2001.
- TAŞLIÇAY, Mehmet T. “Türk Tekstil Sektörünün AB Pazarındaki Rekabet Gücü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007.
- TAYLAN, Ertuğrul. *Uşak İli*, Ankara: 2007.
- T.C. BİLİM, SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI, *Türkiye Tekstil, Hazır Giyim ve Deri Ürünleri Sektörleri Strateji Belgesi Eylem Planı 2015 – 2018*, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/06/20150625-6-1.pdf> .
- T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI, *Deri ve Deri Mamulleri Sektörü*, Ankara: 2016, https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Deri_ve_Deri_Mamulleri_Sekt%C3%B6r%C3%BC.pdf .
- T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI, *Uşak İl Raporu*, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara: 2017, <http://usaktso.org/index.php?sayfa=sayfa&utso-ekonomi-raporlari-&id=505.html> .
- T.C. GÜMRÜK BAKANLIĞI, *Esnaf ve Sanatkârlar Özelinde Sektör Analizleri Projesi Deri, Giyim ve Ayakkabı Sektörü*, Ankara: 2017.
- T.C. GÜMRÜK BAKANLIĞI, *2017 Yılı Pamuk Raporu*, Ankara: 2018, <http://koop.gtb.gov.tr/data/5ad06c80ddee7dd8b423eb24/2017%20Pamuk%20Raporu.pdf> .
- T.C. KALKINMA BAKANLIĞI, *X. Kalkınma Planı 2014 – 2018 Tekstil – Deri – Hazır Giyim Çalışma Grubu Raporu*, Ankara:2014.
- T.C. UŞAK VALİLİĞİ, *İlkler Şehri Uşak*, Uşak, 2005.

TUTSAK, Sadiye. “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak’ta Ticaret ve Sanayi”, *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu*, Uşak: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları No:2, Cilt 2,2001.

TÜİK, *NACE Rev.2 – Altılı Ekonomik Faaliyet Sınıflaması 2015*, Güncellenmiş 2015 Baskısı, Yayın No: 4366, Ankara: 2015.

ZAFER KALKINMA AJANSI, *Uşak İli Tekstil Geri Dönüşüm Sektör Raporu*, s.24, <http://zafer.gov.tr/Portals/0/dys/kaynaklar/raporlar-strateji-belgeleri/strateji-belgeleri/usak-tekstil-geri-donusum-raporu%20TGDR.PDF>, Erişim: 02.04.2019

<http://aku.edu.tr/universitemizgenel-bilgiler/tarihce/>, Erişim: 21.07.2018

<https://www.dunyahalleri.com/ar-ge-calismalarina-en-yuksek-butceyi-ayiran-ulkeler/>, Erişim: 22.04.2019

<https://www.immib.org.tr/tr/ihracat-devlet-yarimlari-dahilde-ve-haricte-isleme-rejimi-dahilde-isleme-rejimi-dahilde-isleme-rejimi-dir-nedir.html>, Erişim: 20.04.2019

<http://www.karahalliosb.org.tr/> Erişim: 30.01.2019

<https://www.kgf.com.tr/index.php/tr/bilgi-merkezi/sikca-sorulan-sorular>, Erişim: 20.04.2019

http://www.kobi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=239:kob-tanm-deiti&itemid=348, Erişim: 11.03.2019

<http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>, 11.02.2019

<https://osbbs.sanayi.gov.tr/default.aspx>, Erişim: 07.04.2019

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/60>, Erişim: 15.02.2019

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/ARASTIRMA_ONERGESI_GD.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=154, Erişim: 19.02.2019

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc012/kanuntbmmc012/kanuntbmmc01202262.pdf, Erişim: 19.02.2019

<https://www.turquality.com/destekler/turquality-destekleri>, Erişim: 22.04.2019

<https://www.turquality.com/hakkimizda/tarihce>, Erişim: 22.04.2019

<https://www.turquality.com/markalar/turquality-destek-programi-kapsamindaki-firmalar>, Erişim: 29.04.2019

<http://www.ukosb.org.tr/firmalar-sektor-listesi>, Erişim: 11.04.2019

<http://www.ukosb.org.tr/menu/2/tarihce> Erişim: 30.01.2019

<https://www.uosb.org.tr/> Erişim: 30.01.2019

<https://www.usak.edu.tr/Home/GenelTanitim> Erişim: 21.07.2018

<http://www.usak.gov.tr/tarih> , Erişim: 27.12.2018

<http://zafer.gov.tr/Portals/0/dys/kaynaklar/raporlar-strateji-belgeleri/strateji-belgeleri/usak-tekstil-geri-donusum-raporu%20TGDR.PDF> , Erişim: 02.04.2019

http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=30467&tipi=17&sube=0 , Erişim: 20.04.2019

<http://tuik.gov.tr/Start.do>

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16016> , Erişim: 30.01.2019

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561> ,Erişim: 12.02.2019

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27587> ,Erişim: 11.02.2018

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18507> , Erişim: 12.02.2019

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27821> , Erişim: 22.04.2019

<https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId=244&turId=1&turAdi=%201.%20Faaliyet%20S%C3%84%C2%B1n%C3%84%C2%B1flamalar%C3%84%C2%B1> , Erişim:09.03.2019

<https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?surumId=244&kod=15&ustKod=15&seviye=1&detay=H&turId=1&turAdi=%201.%20Faaliyet%20S%C3%84%C2%B1n%C3%84%C2%B1flamalar%C3%84%C2%B1&satirId=2893129> , Erişim:07.04.2019

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=276, Erişim: 30.01.2019